VZGOJA

Revija za učitelje, vzgojitelje in starše | december 13 | 4,70 EUR

60

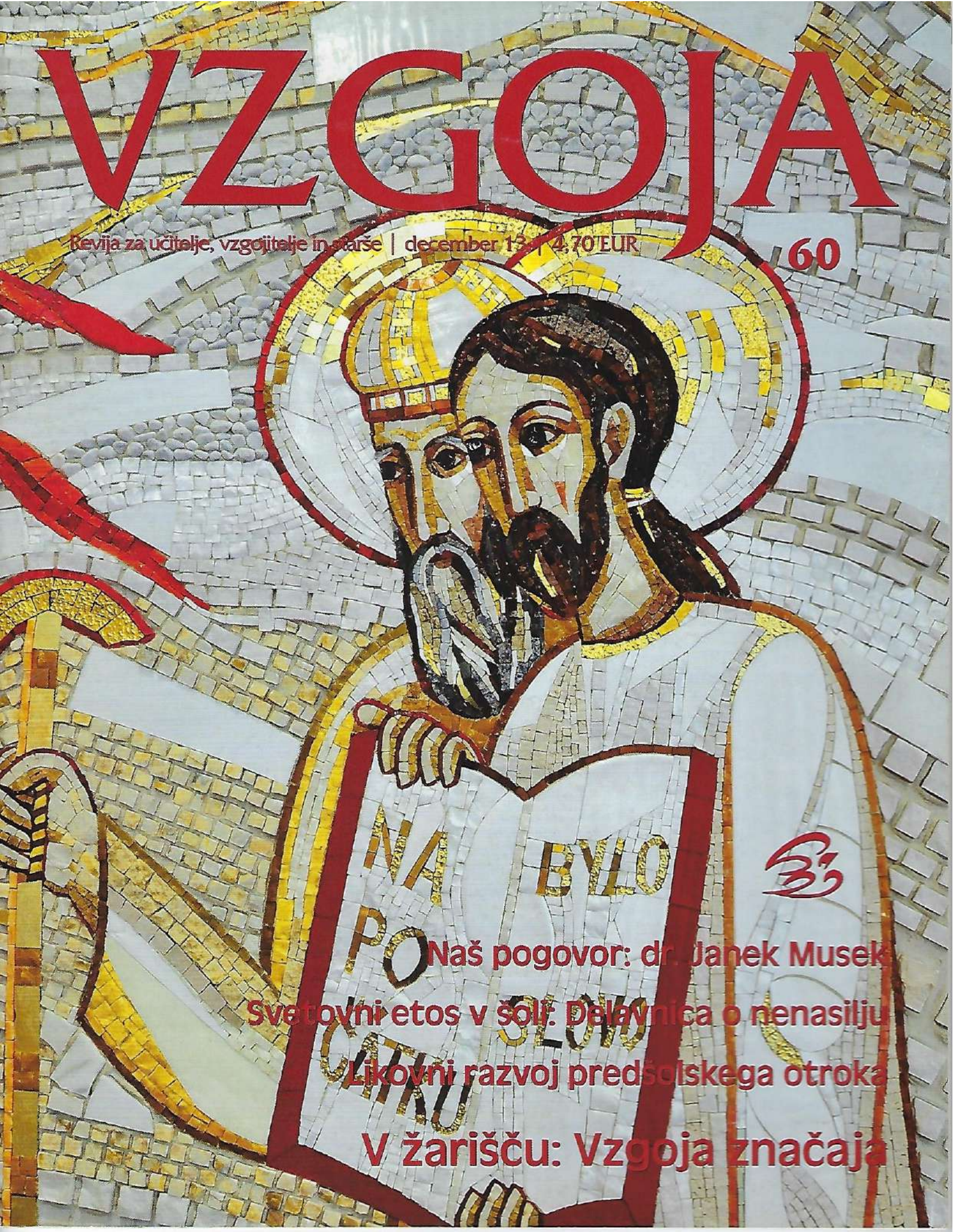

Naš pogovor: dr. Janek Musek

Svetovni etos v šoli: Delavnica o nenasilju

Likovni razvoj predšolskega otroka

V žarišču: Vzgoja značaja

Slovenija, preklopi na Ognjišče!

radio ognjišče

poskusno začasno oddajanje

satelit EUTELSAT
16 stopinj vzhodno

radio.ognjisce.si
audio.ognjisce.si

FB: http://www.facebook.com/RadioOgnjisce
TW: http://twitter.com/RadioOgnjisce

Vabimo vas v naši knjigarni:

Celje
Prešernova 23
T 03/490-14-20

Ljubljana
Nazorjeva
T 01/244-36-50

www. mohorjeva.org

1857

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba

James Martin DJ
Duhovnost za vsak dan
Praktični vodnik za pristno življenje!

Z duhovitimi zgodbami in anekdotami iz pogumnega in navdihujočega življenja jezuitskih svetnikov pa tudi navadnih duhovnikov in bratov ter s primeri iz avtorjevega dvajsetletnega delovanja v jezuitskem redu nam knjiga kaže, kako je mogoče »odkrivanja Boga v vseh stvareh« (sv. Ignacij Lojolski).

368 strani, 23 EUR

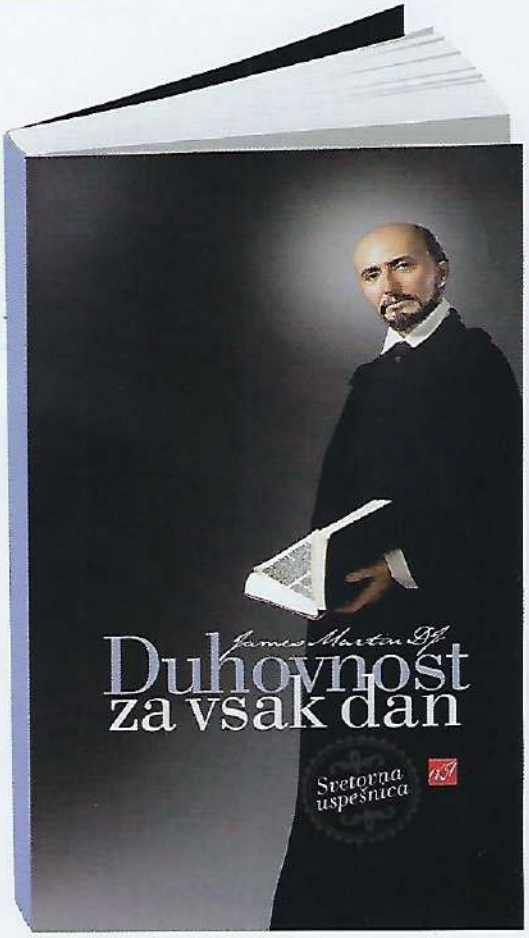

VZGOJA 60
december 2013, leto XV/4

Ustanovitelja in izdajatelja
Društvo katoliških pedagogov Slovenije in Družba Jezusova

Svet revije
mag. Milan Bizant
mag. Zorica Blagotinšek
dr. Helena Jeriček Klanšček
mag. Albert Bačar
dr. Viljem Lovše
Marjan Peneš
dr. Bogdan Polajner
dr. Peter Svetina
dr. Peter Vencelj
Marija Žabjek

Odgovorni urednik
mag. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor
Erika Ašič
dr. Dejan Hozjan
dr. Petra Javrh
dr. Jana Kalin
dr. Franci M. Kolenec
Karmen Pečarič Podobnik
dr. Andrej Perko
mag. Magda Burger

Naslov uredništva
Vzgoja
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43 83 983
revija.vzgoja@gmail.com
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si

ID za DDV
SI64231160

Transakcijski račun
24200-9003894173
odprt pri Raiffeisen bank

Prelom
Ikona Rozman d.o.o.

Tisk
Grafis trade d.o.o.

Lektoriranje
Berta Golob
Barbara Rodošek

Revija VZGOJA izhaja štirikrat letno. Cena izvoda v letu 2014 je 4,70 EUR. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 18,80 EUR (tujina 33 EUR). DDV in poštnina sta všteta v ceno. Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani. Nenaročenih prispevkov ne honoriramo. Natisnjenih 1700 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancira Ministrstvo za kulturo.

Vzgoja značaja

✍ Silvo Šinkovec

Vzgoja značaja ali po angleško *character education* je v 'postkohlbergovem' obdobju postala nova znanost. Ko je Lawrence Kohlberg v petdesetih letih napisal doktorsko disertacijo o razvojnih stopnjah moralnega razvoja, je želel svoje delo natisniti. Pet let je iskal založnika v demokratičnih ZDA, pa ga ni našel. Za založnike etična vzgoja ni bila zanimiva tema. Ko je Kohlberg le objavil svoje delo, se je usul plaz raziskav, polemik, priročnikov. Zagovorniki njegovih trditev so hiteli oblikovati programe za etično vzgojo, iskali nove in nove primere (situacije), ob katerih so si učenci ostrili etično razmišljanje. Njegovi nasprotniki pa so poudarjali, da kognitivna raven nikakor ni dovolj za etično ravnanje, kajti ljudje poznamo vrednote, pa po njih ne živimo.

Na Brdu pri Kranju je na posvetu, ki odmeva v tokratnem žarišču, sodeloval tudi dr. David Carr. Med sprehodom iz avle do prostora za fotografiranje sva osebno spregovorila. Povedal mi je, da sodeluje s Kristjanom Kristjanssonom. Carr se je vrnil k Aristotelu in njegovi temeljni misli, da je pomembno oblikovati predvsem človekov značaj. Stara spoznanja postajajo sodobna, modrost prerašča modne muhe raznih teorij s kratko sapo. Vzgoja značaja ima v novodobnem anglosaškem svetu že lepo tradicijo. Ob kritiki Kohlbergovega pristopa se je jasno oblikovala misel, da poznavanje vrednot za etično ravnanje ni dovolj. Martin Hoffman trdi, da je pomembna tudi čustvena komponenta, empatija. Da postanemo etično občutljivi, moramo doživljati posledice svojega ravnanja za druge ljudi. Torej ni dovolj razvijati etično razmišljanje (teorijo, stališča), ampak je treba razvijati etično čutenje.

Toda tudi to ni dovolj. Vrednote moramo doživeti v odnosih, potrebna je osebna izkušnja. Brez osebnega doživetja prijateljstva, dobrote, solidarnosti, pravice, pravičnosti, ljubezni teh besed ne dojamemo. Vsebino besed je treba doživeti, ne samo razumeti. Gogala je trdil, da je bistvo vzgoje doživljanje.

Sodobne etične teorije so prehodile kognitivno (razvijanje etičnega razmišljanja), emotivno (razvijanje empatije), izkustveno (izkustveno učenje), konativno (razvijanje volje za osebno odločitev), behavioristično (oblikovanje vedenja, *habitus*) pot in se vrnile k staremu prepričanju, da je pomembno oblikovati celega človeka, njegov značaj. Značajen človek dela tisto, kar misli; drži besedo; kar veruje, je del njegovega življenja. Za etično ravnanje je treba vzgojiti celostnega človeka z notranjo motivacijo. Zato smo bili priče razpravam o ponotranjenju vrednot, oblikovanju drž in o 'vedenjskih namerah' (Musek). Bolj ko so navade trdne, manj človek vsakič na novo premišljuje, kaj bo storil; zaradi mnogih premislekov v preteklosti, zaradi že izbranih osebnih vrednot in že storjenih odločitev in doživetij se v novi situaciji odzove spontano – natanko tako, kot si želi, in glede na to, v kar je prepričan. Tak človek ima svoj značaj.

Lepo je, da je *Slovenska akademija znanosti in umetnosti* prevzela pobudo in spodbudila ustanovitev *Inštituta za etiko*, katerega naloga je podpirati privzgajanje etičnih vrednot na vseh ravneh šolstva. Prepričan sem, da bomo v prihodnje veliko razpravljali o konkretnih poteh "dobre, pravilne in pravočasne vzgoje za vrednote". Dogodki, kot je bil ta na Brdu, sledijo prizadevanjem, da bi bili vzgojni načrti čim bolj učinkoviti in v duhu nove *Bele knjige* za šolstvo, v kateri je filozofija človekovih pravic 'preraščena' in vključuje mnoge sodobne vrednote medgeneracijskega sožitja, trajnostnega razvoja, etične in domovinske vzgoje, dejavnega in odgovornega državljanstva ...

Nekaj udeležencev posveta smo prosili, da svoje mnenje zapišejo za Vzgojo. Veseli smo, da je nastalo pričujoče žarišče v naši 60. številki. S tem praznujemo svoje 15-letno delo in se veselimo z vsemi avtorji člankov, ki ste pisali v Vzgojo, saj smo v vseh teh letih učitelje, starše in vso javnost neprestano spominjali, da je oblikovanje osebnosti na prvem mestu. Zrele osebnosti bodo ustvarjale zdravo družbo. ■

4 Jože Trontelj:
Krik po etičnem
... Po uradni doktrini izpred dveh desetletij naj bi iz slovenskih šol izločili vzgojo in se v celoti posvetili izobraževanju. To se sicer nikjer ni v celoti zgodilo, saj je eno nemogoče ločiti od drugega. Vendar smo na SAZU opozorili na potrebo, da se privzgajanje etičnih vrednot v primerni obliki vrne v šole. ...

19 Jože Mlakar:
Samo tisto, kar je dobro, se je ohranilo
... Zato moramo otrokom tako doma kot v šoli postaviti trdna življenjska pravila, ki pa jih moramo uveljavljati tako, da sčasoma postanejo dobre navade. Pravila sprejemamo bolj ali manj s prisilo, dobre navade pridejo iz nas samih. Svetovni splet in druga omrežja, globalna in lokalna, vse bolj ogrožajo naše otroke. ...

29 Anita Žibrek:
Bralna pismenost otrok
... Učitelji bi morali učiti tudi doslednega upoštevanja pisnih navodil ter poslušanja in upoštevanja ustnih navodil. To sodi na področje bralne pismenosti. Z zgledom, vztrajnostjo, doslednostjo in potrpežljivostjo bi morali učence navajati na to, da sogovorcem ne segajo v besedo. ...

32 Bogdan Žorž:
Tekmovalnost in motivacija
... Tekmovalnost srečamo na vseh področjih – celo v umetnosti in duhovnosti. Tudi tu človek stremi k 'biti najboljši'. Zato nikoli nisem pripravljen sprejeti pavšalnih trditev nekaterih strokovnjakov (med njimi prevladujejo tisti, ki so nekako prežeti s permisivno ideologijo, pa čeprav tega ne priznavajo jasno) o škodljivosti tekmovalnosti. ...

43 Lorena Jenšterle:
Medgeneracijska povezanost v vrtcu
... K sodelovanju in druženju sem povabila njihove starše, babice in dedke, ki so imeli možnost ob različnih dejavnostih spoznati način dela v vrtcu. Skupaj smo preživeli ustvarjalno, zanimivo in pestro dopoldne. Odločila sem se za eno od oblik medgeneracijskega sodelovanja, ki zagotavlja prenos in izmenjavo znanja med generacijami. ...

Uvodnik
1 Silvo Šinkovec: **Vzgoja značaja**

V žarišču: Vzgoja značaja
3 **Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju**
4 Jože Trontelj: **Krik po etičnem**
6 David Carr: **Vzgoja za moralnost in vrednote**
7 Milan Rejc: **O etiki in vrednotah v naši šoli**
8 Jožica Šinkovec: **Slovenija v mojih očeh**
9 Silvo Šinkovec: **Vrednote v vzgojnih načrtih osnovnih šol**
12 Anton Meden, Janko Korošec: **Starši in učitelji – sodelavci**

Naš pogovor
14 Silvo Šinkovec: dr. Janek Musek: **Vrednote so naše vodilo**

Biti vzgojitelj
18 Diana Večernik Djuratovič: **Če zmorem jaz, zmoreš tudi ti**
19 Jože Mlakar: **Samo tisto, kar je dobro, se je ohranilo**
22 **Franc Pediček in antropologija**

Duhovna izkušnja
23 Berta Golob: **Recite: Oče ...**
24 Lidija Golc: **Načrti prše iz nje**

Svetovni etos v šoli
25 Špela Čekada Zorn, Andreja Dobnikar: **Delavnica o nenasilju in spoštovanju življenja**

Razredništvo in vzgojni načrt
29 Anita Žibrek: **Bralna pismenost otrok**
31 **Iz življenja v šoli: Neprimerna knjiga**

Starši
32 Bogdan Žorž: **Tekmovalnost in motivacija**
34 Silvo Šinkovec: **Ponos**
36 Lidija Šket Kamenšek: **Pogumni snežakec**

Vzgojna področja
37 Milček Komelj: **Rupnikova knjiga Božje besede**
39 Irena Valdes: **Likovni razvoj predšolskega otroka**

Prostovoljno delo
42 Sabina Rupnik Suhadolnik: **Luč miru iz Betlehema**

Izkušnje
43 Lorena Jenšterle: **Medgeneracijska povezanost v vrtcu**

45 **Prebrali smo**
46 **Iz življenja DKPS**
49 **Napovedni koledar**
50 **Letno kazalo**
53 **Summary**
53 **Avtorji**

Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju

Posvet na Brdu pri Kranju, 4. 9. 2013

Na Brdu pri Kranju je Inštitut za etiko *v sodelovanju s* Slovensko akademijo znanosti in umetnosti *(SAZU) in častnim pokroviteljem predsednikom republike* Borutom Pahorjem *priredil posvet* Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju. *Posveta se je udeležilo več kot 480 ravnateljic in ravnateljev vrtcev in šol.*

Predsednik republike je zbrane nagovoril in jih pozval, da se kot tisti, ki na mlajše prenašajo ne samo znanje, ampak tudi vrednote, dejavno vključijo v proces integracije vrednot v vzgojno-izobraževalni sistem. Le tako bosta lahko zagotovljeni boljša prihodnost za celotno družbo in kar najbolj kakovostna vzgoja otrok in mladih. "Učitelji, ki imate največ izkušenj z otroki in mladino, lahko pomagate odgovoriti na vprašanje, kako v mladih ljudeh okrepiti vrline poštenosti, solidarnosti, strpnosti ter zdravega načina življenja. Vaša pomoč, vaš nasvet in ne nazadnje vaše osebno ravnanje so v tem procesu nenadomestljivi," je dejal predsednik Pahor in dodal, da smo Slovenci v procesu tranzicije morda živeli v naivnem pričakovanju, da na koncu ostajata človek in skupnost s svojo moralno držo, vendar pa je nespoštovanje etičnih vrednot botrovalo razmeram, ki smo jim priča v današnjem času. Občutek, da živimo v pravični družbi, moramo povrniti. Naša naloga je, da skupaj najdemo odgovore, da pridobljeno znanje uporabljamo za skupno dobro. V šolo je treba vnesti več elementov etične vzgoje, ki bo okrepila značaj učencev. Predsednik je prepričan, da je za našo prihodnost ključnega pomena pravilna, pravočasna in dobra vzgoja otrok in mladih ter spoštovanje etičnih standardov na vseh ravneh javnega življenja.

Minister za šolstvo, Jernej Pikalo, je poudaril, da mora učitelj imeti besedo, pobudo, da je njegova beseda samostojna in etična. Zavzel se je, da je treba učitelja opolnomočiti, da bo imel večjo moč kot človek, manj upravnih postopkov in več pedagoškega dela z več pedagoškega erosa.

O potrebi po etiki in vrednotah v slovenski in globalni družbi ter integraciji vrednot v vzgojo in izobraževanje sta govorila akademik dr. Jože Trontelj in profesor dr. Janek Musek, o raziskovanju vrednot pa dr. Niko Toš. Dr. Elmar Doppelfeld iz Kölna, vodilni strokovnjak s področja bioetike v svetu, in dr. David Carr, strokovnjak za etiko na *Univerzi Birmingham*, sta govorila o evropskih etičnih vrednotah in oblikovanju značaja v šolah.

Predavanjem sta sledili dve okrogli mizi. Prva je dala glas šolnikom (Milan Rejc, predsednik *Združenja ravnateljic in ravnateljev osnovnega in glasbenega šolstva*; Božena Bratuž, predsednica *Skupnosti vrtcev*; Anton Meden, predstavnik *Zveze aktivov svetov staršev*). Na drugi okrogli mizi so sodelovali gospodarstveniki (Marjan Batagelj, predsednik upravnega odbora podjetja *Postojnska jama* in direktor *Batagelj&Co.*; Boštjan Gorjup, direktor področja gospodarjenja *BSH Hišni aparati d.o.o. Nazarje*; Iza Login, direktorica podjetja *Outlift7*; Franci Pliberšek, generalni direktor *MIK Celje*), ki so poudarili vrednote, ki naj jih ima bodoči delavec, ko išče zaposlitev.

Inštitut za etiko bo skušal prispevati h kulturi znanja, vrednot in etike na področju vzgoje in izobraževanja od predšolske ravni do univerze. Predstavil je evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV), celovit model, ki vključuje 10 temeljnih vrednotnih področij: humanost, modrost, življenje-narava-zdravje, skrb za sočloveka, pravičnost, univerzalizem, integralnost, delo in kreativnost, tradicijo, kulturo. Ker je ključnega pomena tudi novo znanje o vrednotah in procesih etične vzgoje, je Inštitut predstavil tudi učni program izobraževanja za učitelje z naslovom *Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju*. Program bo trajal tri leta. Odmev na posvetu je bil dober, saj program izobraževanja že poteka. Dr. Jože Trontelj je zatrdil, da upoštevanje novih znanstvenih spoznanj o razvoju in delovanju človeških možganov "lahko močno izboljša učne in vzgojne uspehe, s tem pa prispeva k boljši in srečnejši družbi prihodnosti". ■

Foto: Marko Hrovat

Krik po etičnem

✍ Jože Trontelj

Mnogo ljudi je danes prepričanih, da je v ozadju svetovne gospodarske in ekološke krize moralna kriza civilizacije. V Sloveniji je takih ljudi morda več kot drugod. O tem sklepam po nenavadno veliki žeji po etičnem dialogu med Slovenci – tako jo ocenjujejo tudi moji kolegi v Mednarodnem odboru za bioetiko Unesca (IBC). *Kriza ugleda vrednot je nedvomno sokriva za marsikaj, kar gre v svetu narobe in celo ogroža civilizacijo. Pri nas je bilo negativnega dogajanja v zadnjih desetletjih veliko in del krivde je mogoče pripisati brezobzirnemu neoliberalizmu, ki mu je opiranje na etiko tuje.*

Ogrožena civilizacija

V gospodarskem in finančnem svetu, pa tudi sicer, smo že veliko zamudili. Po uradni doktrini izpred dveh desetletij naj bi iz slovenskih šol izločili vzgojo in se v celoti posvetili izobraževanju. To se sicer nikjer ni v celoti zgodilo, saj je eno nemogoče ločiti od drugega. Vendar smo na *Slovenski akademiji znanosti in umetnosti* opozorili na potrebo, da se privzgajanje etičnih vrednot v primerni obliki vrne v šole. Opozorilo temelji na dognanjih znanosti.

Zgodnja vzgoja

Več znanstvenih disciplin ponuja nova spoznanja, pomembna za vzgojo otrok. To posebno velja za vede o možganih, ki so nam prinesle ne samo novo razumevanje razvoja otrokovih možganov, ampak tudi več možnosti za oblikovanje duševno zdrave, moralne osebnosti. Danes vemo, da učeče izkušnje v zgodnjih letih življenja dobesedno preoblikujejo možganske nevrone in njihove povezave, ojačijo nekatere, na novo vzpostavijo nekatere druge in zatrejo, uničijo tretje. Možganski nevroni se med razvojem in učenjem spreminjajo pod vplivom vklapljanja in izklapljanja določenih genov. Gre za velike spremembe na milijardah nevronov in na nepredstavljivih milijonih milijonov sinaps med njimi. Vse to pa poteka daleč najhitreje in najobsežneje v prvih letih življenja. Tako nastajajo nevronske mreže in vzorci njihove aktivnosti, ki bodo določali prihodnje sposobnosti in vedenje, pa celo zdravje in srečo posameznika skozi vse prihodnje življenje. Nevronske poti in mreže, nastale med učenjem, vodijo in uravnavajo razumske, čustvene, fiziološke in fizične odzive na vse, kar zaznavamo in doživljamo znotraj in okrog sebe.

Zato imajo vzgojne spodbude odločilen vpliv na vedenje v mladostniških in zrelih letih. Raziskave kažejo, kako dobra zgodnja vzgoja otroku razvije empatijo, sposobnost vživljanja v sočloveka. Kako po zaslugi vzgoje postane sposoben sočustvovanja, pa tudi prevzemanja odgovornosti. Kako bo odrasel v etično osebnost. To so lastnosti, ki usposobijo človeka za osebno in družinsko srečo, za prijazne in ustvarjalne odnose s soljudmi. Taki posamezniki so pogoj za srečo ljudi okrog sebe.

Danes imamo empirične in znanstvene dokaze, kako pomembna je zgodnja vzgoja za razvoj razumskih zmogljivosti. Te pa so povezane tudi s kakovostjo sožitja z drugimi. Otroci, ki v prvih treh letih pridobijo le reven besedni zaklad, bodo kot najstniki bolj nagnjeni k antisocialnemu vedenju. Enako se bo zgodilo s tistimi, ki malo berejo ali sploh ne berejo.

Otroci, ki so zgodaj izpostavljeni dvema jezikoma, recimo angleščini in japonščini, bodo doživeli tak razvoj nevronov slušnega sistema, da bodo pridobili sposobnost rojenih govorcev obeh jezikov, torej gladek govor brez tujega naglasa. To velja za prvih 7 do 8 mesecev življenja. Že dolgo pa je znano, da se po 8. letu starosti perfektno naučijo drugega jezika le geniji. Otrokom, ki v zgodnjih letih obvladajo dva jezika, se poveča leva polobla možganov.

> *V našem času, ko je upadlo spoštovanje etičnih vrednot, marsikje poskušajo praznino nadomestiti s pravilniki in zakoni. To delajo celo pametni ljudje v razvitih državah. A v ozračju brez prave etike tudi zakoni odpovejo.*

Po raziskavi OECD je v Kanadi in ZDA 42 do 48 %, torej skoraj polovica državljanov med 16. in 65. letom, slabo pismenih, na tako imenovani ravni 1 ali 2. To so ljudje, ki s težavo izpolnjujejo preproste obrazce. Polovica ljudi na ravni 1 je slabega telesnega ali duševnega zdravja. Na ravni 5, torej odlični, sta pri slabem zdravju le 2 odstotka. Primerjava pismenosti med ZDA in Švedsko pokaže veliko razliko. Na Švedskem je približno 2-krat več ljudi na ravni 4 in 5 kot v ZDA. Raziskovalci menijo, da je ta razlika posledica boljše vzgoje v zgodnjih letih življenja na Švedskem.

Vzgoja lahko izboljša prihodnje zdravje na prav presenetljive načine.

Foto: arhiv Vzgoja

Otroci z določeno obliko (polimorfizmom) gena, ki uravnava presnovo serotonina, prenašalne snovi v možganih, postanejo v poznejšem življenju nagnjeni k depresiji. A v neki raziskavi se je pokazalo, da se ta genska okvara izrazi samo, če otroci odraščajo v revnem, nespodbudnem okolju. Če je okolje ugodno, otroci pridobijo odpornost proti tej resni duševni motnji. Odpornost pa se prek tako imenovanega epigenetskega mehanizma lahko celo prenese v naslednji rod, postane dedna.

Spričo svetovne krize si lahko zamislimo, da bodo politični voditelji prav kmalu vprašali starše, vzgojitelje in učitelje: ali lahko storite več, da bodo otroci odraščali v državljane, ki bodo razumeli, kaj je prav in kako se dela prav, in potem tudi ravnali prav? In kaj potrebujete, da boste to storili? Vzgojitelji in učitelji vedo že danes, kaj bodo odgovorili. "To lahko storimo, če nam boste dali več sredstev in več pooblastil za spremembe." Kot poudarjata Ludwig in Sawhill, potrebujemo dobre programe, s katerimi je treba: 1. posegati zgodaj, 2. posegati pogosto, in 3. posegati učinkovito.[1]

Vede o možganih so dodatno osvetlile nekdanja empirična opazovanja o *pomenu napak pri zgodnji vzgoji*. Čas zanjo je kritično omejen, pogosto ga tragično zamujamo. S tem smo otroka za vselej prikrajšali pri razvoju razuma, empatije, sposobnosti za učenje, obvladovanja čustev, sprejemanja vrednot. V času zgodnjega otroštva je otrok še posebej dojemljiv za travmatične izkušnje, za pomanjkanje spodbud in za napačne spodbude. Predvsem napake v zgodnjem otroštvu imajo lahko resne in trajne ali vsaj težko popravljive posledice. Upoštevanje teh spoznanj lahko močno izboljša učne in vzgojne uspehe.

Ljudje preredko pomislimo, kaj pomeni vzgoja otroka za njegovo prihodnost in kaj pomeni vzgoja mladih za prihodnost naroda, celo človeštva. Brez nekega minimuma moralnih vrlin ni mogoče imeti dobrih odnosov med ljudmi. Ne more biti uspelega zakona ali partnerstva, niti varnega doma in ne srečnega otroštva v družini. Ne more biti uspešnega podjetja ali ustanove, v kateri se zaposleni dobro počutijo, ustvarjalno delajo, radi hodijo v službo. Ne more biti dobrega reda v vsakdanjem funkcioniranju družbe. V našem času, ko je upadlo spoštovanje etičnih vrednot, marsikje poskušajo praznino nadomestiti s pravilniki in zakoni. To delajo celo pametni ljudje v razvitih državah. A v ozračju brez prave etike tudi zakoni odpovejo. Iskanje lukenj se izplača, ponekod je postalo celo neke vrste vrlina. Odziv zakonodajalca je še podrobnejše predpisovanje. Pretirana urejenost pa siromaši spontanost, hromi ustvarjalnost, omejuje svobodo in otežuje življenje vsem.

Jasno je, da je mogoče raven etičnosti družbe izboljšati samo prek dobre vzgoje, ki izboljša vpogled v moralno dimenzijo človeškega vedenja in prek tega tudi vedenje samo. Vemo, da je mogoče blagodejno vplivati na razvoj značaja z zgodnjim predstavljanjem velikih kulturnih zgodb iz svetovne literarne zakladnice. O tem priča zelo uspešni projekt učenja viteških vrlin na *Jubilee Centru* pedagoške fakultete birminghamske univerze.

Znanost kliče pedagoge

Človeška sreča je tesno povezana s stanjem etike v družbi. Pravočasne vzgojne spodbude so nepogrešljive za dober odnos do pomembnih etičnih vrednot. Družba, ki želi gojiti blaginjo in zdravje za vse, pravičnost, poštenje, strpnost, mir in demokracijo, družba, ki želi storiti kar največ za srečo svojih ljudi, mora znatno bolj upoštevati zakonitosti, ki jih odkrivajo vede o možganih, pedagoška veda in veda o vrednotah. Globalna družba si ne more več privoščiti, da ne bi upoštevala sporočil znanosti o pomenu najboljše možne vzgoje otrok za prihodnost civilizacije. Znanje je dosegljivo, potrebni pa so dodatni vložki truda in sredstev. To je tudi odgovor na vprašanje, zakaj sta prizadevanja ministrstva za izobraževanje sklenila podpreti foruma, kot sta SAZU in predsednik Republike. ■

Prispevek s posveta o etiki in vrednotah v vzgoji in izobraževanju, Brdo, 4. 9. 2013.

Opomba

1. Sawhill, Isabel V.; Jens, Ludwig (2007): *Success by ten: intervening early, often, and effectively in the education of young children. Report, the Brookings Institution.* Washington, DC: Policy Brief, št. 2.

Vzgoja za moralnost in vrednote

David Carr

Brez premisleka bi lahko dejali, da učinkovita moralna vzgoja pomeni preprosto to, da dosežemo, da se otroci ali mladi vedejo na družbeno sprejemljiv način, ali celo to, da "naredijo, kot smo jim ukazali". Vendar pa to, da naredimo, kot so nam ukazali (predvsem zaradi strahu pred kaznovanjem), ni niti potrebno niti dovolj za moralno ravnanje.

Foto: arhiv Vzgoja

Pogosto je lahko moralno, da ne naredimo tistega, kar so nam ukazali, in morda v nobenem primeru ni moralno, da zgolj naredimo, kot so nam ukazali. V tem pogledu je bila večina moralnih filozofov v preteklosti mnenja, da je moralno ravnanje neka vrsta *razumskega delovanja*: je namreč dejanje, ki ga storimo na podlagi dobrih moralnih *razlogov* (čeprav se niso vsi strinjali glede tega, kako naj bi bili ti razlogi utemeljeni).

Najvplivnejša predstavnica moralne vzgoje sodobnega časa – kognitivna razvojna teorija ameriškega psihologa Lawrencea Kohlberga – sledi Kantu in Piagetu s tem, da predpostavlja, da je moralna rast postopen razvoj razumskih zmožnosti za načelen moralni premislek in odločanje. Vendar pa je ena od težav pri pretiranem osredotočanju na razvoj moralnega razmišljanja, da le-to zanemarja temelj moralnega ravnanja ob *želji* ali v *afektu*. Človek lahko razumsko pride do pravilnih moralnih zaključkov, pa vendar še vedno nekaj naredi narobe, ker so njegove želje v nasprotju z razumskim premislekom. Zato zagovorniki ameriške 'vzgoje osebnosti' (kot npr. Thomas Lickona) poudarjajo pomen moralnega treninga osebnosti (da bi premagali napačne želje), 'etiki nege' (kot npr. Nel Noddings) pa zagovarjajo moralnovzgojni primat pravega vpliva (moralno usmerjene želje).

Sodobni moralni filozofi pa so oživili tudi *Aristotelovo* pojmovanje etike, osredotočeno na nabor vrlin ali osebnostnih značilnosti, kot so poštenost, samokontrola, pogum in pravičnost. Vse te vrednote vključujejo: prvič, pridobljeno nagnjenje k dobremu ravnanju; drugič, pravilno urejena moralna čustva ali občutke; tretjič, sposobnost za moralni razmislek, ki ga Aristotel imenuje *phonesis* ali zdrava pamet. Medtem ko temeljni moralni čut in ravnanje vzgajamo z zgodnjo vajo in zgledom, učinkovita moralna presoja in zdrav premislek prideta nekoliko kasneje, z nabiranjem ustreznih življenjskih izkušenj. Trije sodobni etiki po Aristotelu – David Carr, Randall Curren in Kristjan Kristjansson – sodelujemo v pred kratkim ustanovljenem *Jubilejnem centru za preučevanje osebnosti in vrednot* (Jubilee Centre for the Study of Character and Values) na *Univerzi v Birminghamu* (VB), kjer razvijamo in promoviramo model moralne osebnostne vzgoje, ki v splošnem izhaja iz Aristotelove tradicije etičnih vrlin.

Medtem ko je celoten obseg dela v Centru (v zvezi z moralno vzgojo v šoli, etiko različnih poklicev in posameznimi vrednotami, kot sta hvaležnost in iskrenost) preobsežen, da bi ga lahko na tem mestu predstavili, je vredno poudariti eno smer razvoja. Pod Aristotelovim vplivom priznani sodobni etik Alasdair MacIntyre trdi, da so velike pripovedke in zgodbe človeške kulture – od grških tragedij do sodobnega leposlovja – posebej primerne, da pripomorejo k moralnemu razumevanju in vpogledu. V tem duhu je Center pred kratkim razvil visokoinovativen projekt, ki temelji na šolskem delu in izrecno zagovarja uporabo kulturno pomembnih zgodb – od Thomasa Maloryja, Alfreda Lorda Tennysona, Shakespeara, Cervantesa (Don Kihot) in ostalih – ki naj bi pripomogle k moralnemu razvoju učencev v nižjih razredih britanskih šol. Projekt je bil do sedaj zelo uspešen in priljubljen tako pri učiteljih kot pri učencih ter je predviden za nadaljnje raziskave, razvoj in promocijo v večjem obsegu. ■

O etiki in vrednotah v naši šoli

Milan Rejc

Znanje in vrednote sta razvojna temelja sodobne družbe. Na vrednotah temeljita etika in morala človeške civilizacije. Stabilna demokratična družba prihodnosti ni mogoča brez večjih naporov in prizadevanja na področju vrednot, morale in etike. Etika je filozofska disciplina, ki obravnava merila človeškega hotenja in ravnanja glede na dobro in zlo. Morala vrednoti in usmerja medsebojne odnose glede na pojmovanje dobrega in slabega.

Etika in vrednote so v zadnjem obdobju, predvsem po uvedbi vzgojnih načrtov v šole, zopet postale vidni dejavniki šolskega procesa. Žal se tega premalo zavedamo. To slabi razvoj slovenske družbe v celoti.

Problem ni od danes. Ni se pojavil po osamosvojitvi Slovenije leta 1991. Proces se je pričel že davno prej – če karikirano zapišem, s prihodom kokakole v naše kraje. Bolj ko smo prevzemali atribute tehnološko visokorazvitega zahodnega sveta, bolj smo izgubljali prave vrednote. Vedno bolj se je pričela ceniti moč denarja in lagodnega življenja brez premagovanja naporov, ki jih prinaša vsakdan. Žal je vse to le privid. Za pošten uspeh se je vedno treba potruditi.

Vrednote, kot so resnica, modrost, ljubezen do soljudi in sočutje, so postopoma izgubljale veljavo. Sčasoma smo doživeli tudi razpad vrednotnega sistema avtoritet. Med te sodi tudi avtoriteta učiteljev oziroma šole. S tem pa smo počasi začeli izgubljati vsi, vsa družba.

Šele v zadnjih letih, deloma tudi po zaslugi finančne krize, smo se pričeli zavedati, da brez ponovne vzpostavitve osnovnih vrednot in brez vzpostavitve sistema avtoritet ne bo napredka.

Vse to je že precej pred nami spoznal razviti svet. V sodobnem svetu se pomena dejavne integracije pravih vrednot močno zavedajo. Najuspešnejše in najučinkovitejše so prav tiste organizacije, ki so izoblikovale jasno

Foto: Matej Hozjan

Slovenija v mojih očeh

✍ Jožica Šinkovec, 5. razred

Slovenija – beseda, ob kateri v srcu začutim toplino. Gotovo pomislite na majhno neznatno državico, ki je stisnjena ob rob velikih držav. Pa ni tako neznatna; v njej se skriva moč – moč malega naroda.

Premnoge ravnine, polja, mogočna sivina skalovij, Kras ter košček morja; to so lepote, ki človeka prevzamejo.

Lepo je, če čopič v slikarjevih rokah prenaša svet naravnih lepot na platno ali če nekdo lahko svoje razmišljanje zlije v verze ali pa misli poveže v zgodbo. Taki ljudje bogatijo nas vse, ponosni smo nanje in večno bodo živeli v svojih delih in mojstrovinah.

Slovenci smo takega kova, da se nikoli ne vdamo. Stremimo za izbranimi cilji in jih poskušamo doseči. Pot ni vedno lahka in preprosta. Samo več truda in časa je potrebnega, pa gre. Vztrajnost in močna volja sta vrlini našega človeka.

Seveda v življenju ni vse lepo. Mladi smo še in čaka nas še veliko neprehojenih poti naše Slovenije. Upam, da bodo poti, ki bodo vodile v mojo prihodnost, čim lepše. Mislimo na lepši, prijaznejši jutri in uspeli bomo. ■

vizijo, utemeljeno na vrednotah. Tudi številne šole imamo svojo vizijo in poslanstvo, utemeljeno na vrednotah.

Relativiziranje morale in razblinjanje odgovornosti je v zadnjem času prineslo številne negativne posledice v naši družbi. Te se kažejo v neprimernem odnosu do avtoritet, begu v svet lagodja, drog oziroma številnih oblik odvisnosti, pa tudi v osamljenosti, otopelosti ter odtujenosti. Premalo se cenita in izpostavljata vztrajnost in trdo delo. Oboje pomembno vpliva na oblikovanje značaja mladih ljudi oziroma učencev v šoli.

Oblikovanje značaja je že od antičnih časov cilj vsake vzgoje. Temu bi bilo treba posvetiti več pozornosti tudi na področju vzgoje in izobraževanja.

Kje smo danes na področju etike in vrednot v naši šoli?

Menim, da današnja slovenska družba tudi v stanju razpadanja turbokapitalizma veliko bolj ceni moč, denar, politični uspeh in udobno življenje kot pa prave vrednote, kot so poštenost, resnica, znanje in druge. Kaj lahko storimo, da tem vrednotam damo večji pomen? Kaj lahko storimo, da področju vzgoje in izobraževanja ter učiteljem kot deležnikom na tem področju povrnemo ugled in s tem večjo veljavo ter spoštovanje in upoštevanje?

Začeti moramo pri sebi. S svojim ravnanjem in dejanji moramo graditi lastno avtoriteto, pri tem pa nam mora tudi okolje nuditi ustrezno oporo. V obdobju pretiranega normativizma in poudarjanja prava pred vzgojo bo treba ponovno vzpostaviti podrto ravnotežje. Upam, da je to možno. V nasprotnem primeru bi to pomenilo razpad vzgojnega sistema v šolah.

Dvigniti je treba tudi materialni status učitelja v družbi. Vse troje lahko omogoči dobro delo vzgojno-izobraževalnih inštitucij. Lastna avtoriteta, moč vzgoje in materialni status so torej tri prvine, ki lahko pomembno vplivajo na uspešen razvoj naše družbe.

To pomeni tudi večje investiranje v vrednotno in etično vzgojo ter investiranje v šole oziroma zavode, ki vzgajajo in izobražujejo ljudi. Če vzgoja ne temelji na vrednotah, potem je ni.

Z vzgojo imamo težave

Da imamo v šolstvu v zadnjih letih težave z vzgojo, kaže tudi zmeda ob poimenovanju predmeta, ki naj bi bil povezan z etiko in vrednotami. Od nekdanje *Družbeno-moralne vzgoje* je bilo več preimenovanj, lani se je npr. predmet imenoval *Državljanska in domovinska vzgoja ter etika*, letos *Domovinska in državljanska kultura in etika*. Kaj bo v prihodnje?

Pred več kot sto leti

Zagotovo pa samo preimenovanja in dobri nameni, ki so verjetno povezani s tem, ne bodo dovolj.

In kako je bilo pri nas pred več kot sto leti? Zanimivo je pogledati redovalnico oziroma katalog, kot so jo takrat imenovali. Katalog dvorazredne ljudske šole za šolsko leto 1889–1900 (Vir: šolska kronika Ljudske šole v Gorjah).

Poleg učnih predmetov so se posebej ocenjevala še tri področja: nravnost, napredek in pridnost.

Nravnost (moralnost)	1 popolnoma primerna (p. p.) 2 primerna (p.) 3 manj primerna (m. p.) 4 neprimerna (n. p.)
Napredek	1 prav dober (p. d.) 2 dober (d.) 3 zadosten (z.) 4 komaj zadosten (k. z.) 5 nezadosten (n. z.)
Pridnost	1 vztrajna (vzt.) 2 dovoljna (d.) 3 nestanovitna (n. st.) 4 premala (p. m.)

V slovenski šoli že vrsto let ne ocenjujemo vedenja. Zaradi prevelikega normativizma smo ukinili Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev. Mogoče zato, ker je odlično reševal področje pravic, nezadostno pa področje učenčevih dolžnosti. Tudi ukinitev splošnega uspeha v šoli ima po mojem mnenju več negativnih kot pozitivnih posledic.

> *Oblikovanje značaja je že od antičnih časov cilj vsake vzgoje. Temu bi bilo treba posvetiti več pozornosti tudi na področju vzgoje in izobraževanja.*

Zato bo treba tudi na šolskem področju pošteno zavihati rokave, če se hočemo vrniti in napredovati po poti uspešne družbe ali druge Švice, kot smo nekoč sanjali in govorili. ■

Vrednote v vzgojnih načrtih osnovnih šol

✍ Silvo Šinkovec

Vrednote so orientacijski kompas življenja. Osnovne šole so v vzgojne načrte zapisale vrednote, ki so jih same izbrale. Na podlagi izbranih vrednot so oblikovale vzgojne načrte. V naši raziskavi smo želeli ugotoviti, katere vrednote so šole izbrale in kakšen tip vrednot so izbrale. Ugotovili smo, da so najbolj pogoste izbrane vrednote spoštovanje, znanje in odgovornost; da so med kategorijami vrednot najbolj pogoste izbrane moralne vrednote; ter da velikost in tip šole ne vplivajo bistveno na izbor vrednot, pri regijah pa so se pojavile pomembne razlike za vrednoto znanje.

Vzgojni načrt

Slovenska država je v osnovne šole uvedla vzgojni načrt (Uradni list 102/2007), da bi preko načrtovanega in usklajenega dela laže dosegali deklarativne cilje, ki so zapisani v zakonodaji (Škrinjar, 2007). V skladu z zakonom so slovenske osnovne šole v letih 2007 in 2008 izdelale svoj vzgojni načrt. V tem času so po šolah potekali seminarji o tem, kako izdelati vzgojni načrt. Istočasno je delala tudi komisija pri *Ministrstvu za šolstvo in šport*, ki je pripravila dokument *Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole* (MŠŠ, 2008). *Zavod za šolstvo* je po vseh izkušnjah spremljanja izdelovanja vzgojnega načrta leta 2012 izdal priročnik za načrtovanje vzgojnega načrta z naslovom *Vzgojno poslanstvo šole* (Štraser, 2012).

Do jeseni 2008 so bili vzgojni načrti na osnovnih šolah sprejeti. Vzgojni načrti naj bi vsebovali tri poglavja. Poglavje o vrednotah, poglavje o vzgojnih dejavnostih in poglavje o pravilih šolskega reda (Priporočila, 2008).

Vrednote

Vsa verstva in filozofi (Grki, Rimljani, krščanski misleci, Kant, Scheler, Dilthey, Veber, Husserl itd.) se posvečajo razmisleku o vrednotah. Po Platonu so najvišje ideje (vrednote) resnica, dobrota in lepota. Pri posamezniku pa govori o individualnih vrlinah, ki so: preudarnost, hrabrost in modrost. Aristotel postavi kot najvišjo vrednoto srečo (po: Musek, 1993).

Kaj so vrednote? "Vrednote so življenjski cilji, smernice, ideje in etična vodila, s pomočjo katerih posamezniki ali družbene skupine ocenjujejo sebe in okolje, v katerem živijo." (Priporočila, 2008: 7). Vrednote so del idealnega jaza, bistveni del osebnosti, ki usmerja človekovo motivacijo proti želenemu cilju (Maslow, Musek, Rulla). Tudi preko tega, kar ima posameznik za vredno in pomembno, oblikuje odnose z drugimi, izbira poklic, pripadnost različnim družbenim skupinam in podobno.

Mnogi avtorji (npr. Kelman, Rulla, Musek) poudarjajo pomen ponotranjenja vrednot. Proces ponotranjenja je kompleksen, zanj pa lahko veliko naredijo starši in šola. Ponotranjenje vrednot naj šola spodbuja tako, da otroke opremi z znanjem, čutenjem, doživljanjem in priložnostmi, da učenci, dijaki in študentje doživijo vrednote v situaciji. S tega vidika so zelo zanimive raziskave, kot na primer *Razvoj vrednot v predavalnici* (Ross, 1993), ki raziskujejo vrednote med študenti in raziskujejo možnosti za razvoj vrednot v sklopu univerzitetnega študija. Mlade je treba opremiti z lastnim mišljenjem, čustvovanjem in voljo, da se bodo v konfliktnih situacijah sodobne družbe odzivali odgovorno in bili nosilci etične družbe.

Po Allport-Vernon-Lindzayevi vrednotni skali vrednote lahko strukturiramo na šest področij: intelektualno (kar je resnično, znanje), ekonomsko (posel, trgovina), estetsko (kar je lepo), socialno (pravičnost in blaginja), politično (moč, politika, vladanje) in religiozno. Musek kategorizira vrednote na hedonske, potenčne, moralne in izpolnitvene. Človek prehaja od hedonskih vrednot, povezanih s telesnimi potrebami in uživanjem, k vrednotam, povezanim z uspešnostjo in dosežki, nato k vrednotam, povezanim z dolžnostjo in odgovornostjo, ter končno k vrednotam, povezanim z osebnostno in duhovno rastjo ter izpolnitvijo. Rulla trdi, da hierarhija vrednot predstavlja tudi težnjo k samopreseganju; čim višje je neka vrednota, tem bolj vodi k samopreseganju. Musek trdi, da "slej ko prej moramo ugotoviti, da ima človek vrednostno komponento v sebi, je del njegove narave". Bolj središčne so, večjo moč imajo pri odločitvah.

Šola in vrednote

Priporočila (2008) poudarijo, da se je naša država že odločila za svoje vrednote. Te "so zapisane v Ustavi RS, Zakonu o osnovni šoli, Beli knjigi o izobraževanju, Smernicah kurikularne prenove, konvencijah o človekovih in otrokovih pravicah, evropskih resolucijah o vzgoji in izobraževanju, poročilu Delorsove komisije in drugih dokumentih" (Priporočila, 2008: 6). Priporočila dajejo nalogo vsaki šoli, da na pod-

lagi analize stanja na vzgojnem področju izbere svoje vrednote v skladu z realnostjo in potrebami šole.

Vrednote v vzgojnih načrtih osnovnih šol

Zanimalo nas je, katere vrednote so šole dejansko izbrale. Naredili smo raziskavo, v katero je bilo vključenih 60 javnih osnovnih šol, to je 13,33 % vseh osnovnih šol v Sloveniji. Vzorec je slučajnostni stratificiran in je reprezentativen. Vključili smo šole iz vseh 12 regij, v vzorcu je bilo 1/3 mestnih in 2/3 podeželskih šol, pol velikih in polovica majhnih, meja med njimi je 375 učencev. Srednje velika šola v statističnem vzorcu ima 375 učencev, 18 oddelkov, približno 40 učiteljev, v svetu staršev je 18 staršev. V povprečju je torej pri izboru vrednot v raziskavo vključenih osnovnih šol sodelovalo vsaj 4560 oseb. Rezultate naše raziskave smo primerjali z raziskavo Zdenka Medveša (2011, 60 šol) in Mateje Justin (2011, 33 šol).

Rezultati raziskave

Spoštovanje, znanje in odgovornost

Najbolj pogosto izbrane vrednote v vzgojnih načrtih slovenskih šol so spoštovanje, znanje in odgovornost. To potrjujeta raziskavi Justin in Šinkovec. V tabeli 1 so izpisane najbolj pogosto izbrane vrednote, vključene so vrednote, ki so bile izbrane vsaj petkrat v 60 šolah.

Posebej izstopa spoštovanje (81,7 %), sledijo ji znanje (65 %), odgovornost (63,3 %) in strpnost (43,3 %). Oglejmo si še primerjavo najbolj pogosto izbranih vrednot v raziskavi Justinove (2011) in naše raziskave (graf 1).

V obeh raziskavah so na vrhu iste vrednote. Spoštovanje je v raziskavi Justinove izbralo 81,8 % šol, v naši 81,7 %; znanje v raziskavi Justinove 60,1 %, v naši 65 % šol; odgovornost v raziskavi Justinove 57,5 %, v naši 63,3 % šol ter strpnost v raziskavi Justinove 45,5 %, v naši v 43,3 % šol. Preseneča neverjetno ujemanje odstotkov. Ker je vzorec obeh raziskav dovolj velik, moremo sklepati, da dobljeni rezultati veljajo za vse osnovne šole.

Kategorije vrednot

Največkrat so izbrane moralne vrednote, sledijo jim potenčne, hedonske in izpolnitvene. Ta rezultat sovpada v vseh treh raziskavah. V grafu 2 preberemo, da so moralne vrednote najbolj pogosto izbrane v vseh šolah, pri Justinovi 73,3 %, v naši raziskavi 65,4%;

Vrednote iz vzgojnih načrtov	št.	%
spoštovanje	49	81,7
znanje	39	65,0
odgovornost	38	63,3
strpnost	26	43,3
delavnost, učne in delovne navade, pozitiven odnos do dela	16	26,7
skrb za okolje	15	25,0
varnost in sprejetost	14	23,3
sodelovanje	14	23,3
poštenost	13	21,7
ustvarjalnost, inovativnost	12	20,0
solidarnost, medsebojna pomoč	12	20,0
prijateljstvo	11	18,3
lepo vedenje, prijaznost	10	16,7
zdravje	9	15,0
pozitivna samopodoba, sprejemanje sebe, samospoštovanje	8	13,3
strokovnost, usposobljenost	7	11,7
zaupanje	7	11,7
medsebojni odnosi	7	11,7
doslednost	5	8,3

Tabela 1: Lestvica vrednot, ki so jih šole zapisale v vzgojne načrte.

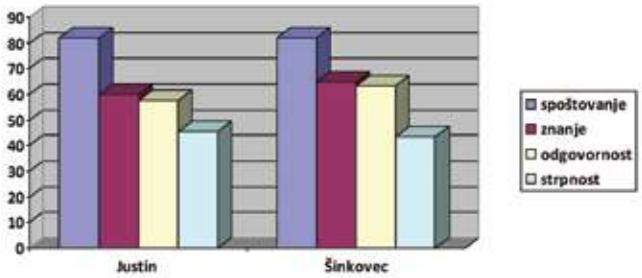

Graf 1: Primerjava štirih najpogosteje izbranih vrednot v raziskavah Justin in Šinkovec.

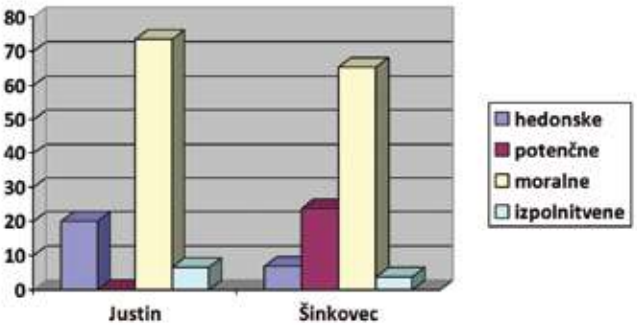

Graf 2: Izbrane vrednote, razporejene v štiri kategorije.

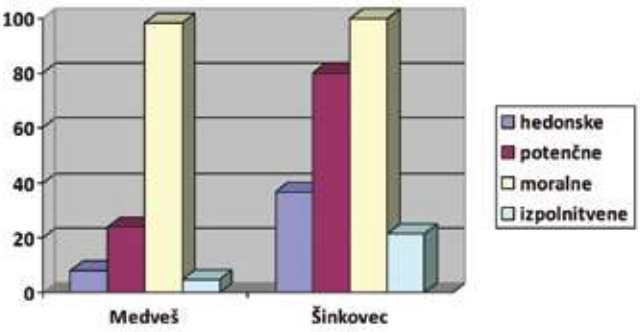

Graf 3: Odstotek šol, ki so izbrale vsaj eno vrednoto iz določene kategorije v raziskavah Medveš in Šinkovec:

hedonskih vrednot v raziskavi pri Justinovi je 20 %, v naši raziskavi 7 %; izpolnitvenih je v Justinovi raziskavi 6,7 %, v naši 3,8 %. Očitna razlika je pri potenčnih vrednotah, ki jih Justinova sploh ne omenja, v naši raziskavi jih je 23,8 %. Nekaj razlik v rezultatih je na račun različne kategorizacije nekaterih vrednot.

Medveš je v svoji raziskavi prikazal odstotke šol, ki so izbrale določen tip vrednot. Tako smo po njegovi metodologiji primerjali tudi naše podatke (Graf 3).

V raziskavi Medveša (2011) so bile moralne vrednote izbrane v 98,4 % šol, v naši raziskavi so vsaj eno moralno vrednoto izbrale vse šole (100 %), rezultat je skoraj enak. Potenčne vrednote je izbralo 24 % šol (Medveš), v naši raziskavi 80 % šol. Hedonske vrednote so po Medvešu izbrane v 8 % šol, v naši raziskavi v 36,67 % šol. Izpolnitvene vrednote so bile v raziskavi Medveša izbrane v 4,8 % šol, v naši pa v 21,67 % šol. Pri izboru hedonskih, potenčnih in izpolnitvenih vrednot ostaja razmerje zelo podobno, le da so odstotki v naši raziskavi precej višji.

Vse tri raziskave potrjujejo, da so moralne vrednote najbolj pogosto izbrane; prav tako vse tri raziskave potrjujejo, da so izpolnitvene vrednote zelo redko prisotne v vzgojnih načrtih.

Foto: Marko Hrovat

Kaj vpliva na izbor

Preverili smo tudi, ali na izbor vrednot vpliva velikost šole, tip šole in regije. Ugotovili smo, da:

Velikost šole (majhne/velike) ne vpliva bistveno na izbor vrednot. Nasprotno, pokazala se je velika podobnost v izboru vrednot med majhnimi in velikimi šolami; preverili smo za tri največkrat izbrane vrednote: spoštovanje, znanje, odgovornost.

Tip šole (podeželska/mestna) tudi ne vpliva bistveno na izbor vrednot; sicer podeželske šole bolj pogosto izbirajo vrednoto spoštovanje kot mestne, mestne šole pa bolj pogosto vrednoti znanje in odgovornost, toda med njimi ni statistično pomembne razlike.

Regije lahko vplivajo na izbor vrednot v šolah, kar se je statistično potrdilo pri vrednoti znanje, toda v različnih regijah Slovenije šole podobno pogosto izbirajo vrednote spoštovanje in odgovornost.

Sklep

Vrednote izražajo osebno zavzetost delavcev šole, učencev in staršev. So podlaga vzgojnim dejavnostim, pravilom in načinom reševanja težav in sporov. Vrednote, kot najbolj avtonomni del vzgojnih načrtov, odražajo kulturo naših šol, filozofijo življenja. Vidimo, da so za velik del slovenske populacije najbolj pomembne vrednote spoštovanje, znanje in odgovornost. Postavi pa se vprašanje, zakaj je tako malo izpolnitvenih vrednot v vzgojnih načrtih naših šol. ■

Viri in literatura

Justin, Mateja (2011): *Vzgojni načrt kot uresničitev ideje o načrtovanju vzgoje v javni šoli.* Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko.

Kelman, Herbert C. (1958): Compliance, identification, and internalization: Three processes of attitude change. V: *Journal of Conflict Resolution*, 1, 51–60.

Medveš, Zdenko (2011): Kaj so šole vnesle v vzgojne načrte. V: *Vzgoja*, št. 51, letnik XIII, 14–15.

Musek, Janek (1993): *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.

Musek, Janek (2000): *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy.

MŠŠ (2008): *Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole*. Prva izdaja. Spletne strani MŠŠ: avgust 2008.

Ross, Daniel G. (1993): *Value Development in the University Classroom*. Taiwan: Fu Jen University, The Department of Sociology.

Rulla, Luligi M. ed altri (1988): *Entering and leaving Vocation: Intrapsychic Dynamics.* Rim: Pontificia Universita Gregoriana.

Škrinjar, Mojca (2007): Zakaj šola potrebuje vzgojni načrt? V: *Vzgoja*, št. 34, letnik IX, 3.

Štraser, Nevenka (ured.) (2012): *Vzgojno poslanstvo šole. Priročnik za načrtovanje*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Zakon o osnovni šoli (2007): Uradni list 120/2007 (Uradno prečiščeno besedilo). Stran: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2007102&stevilka=5073.

Starši in učitelji – sodelavci

✍ Anton Meden, Janko Korošec

Četrtega septembra 2013 je Inštitut za etiko in vrednote pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti skupaj s predsednikom Republike Slovenije, organiziral posvetovanje z naslovom Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju. Posvetovanje je bilo namenjeno ravnateljem slovenskih osnovnih šol in vrtcev, nanj pa so bili, prvič v zgodovini šolstva samostojne Slovenije, povabljeni tudi predstavniki regionalnih združenj svetov staršev, ki so združeni v Zvezo aktivov svetov staršev Slovenije (ZASSS).

Avtorja tega prispevka (dva od dvanajstih na posvetu prisotnih predstavnikov ZASSS) že v tem podatku vidiva simbolni pomen, ki naju navdaja z zmernim optimizmom v pričakovanju prihodnjega razvoja dogodkov na področju vzgoje v šoli. Dodatno prispevajo k optimizmu tudi sporočila sodelujočih na posvetu. Ker jih je nekaj predstavljenih prav v tej številki Vzgoje, jih navajava le bežno, kot oporo za najin razmislek o razvoju sodelovanja med starši in učitelji pri vzgoji v šoli, ki bo po najinem pričakovanju eno pomembnejših dogajanj v slovenskem šolstvu v prihodnjih letih.

Vzgoja v šoli

Govorniki na posvetu (politiki, strokovnjaki, ki se ukvarjajo z etiko in psihologijo, gospodarstveniki, predstavniki ravnateljev osnovnih šol in vrtcev, predstavniki staršev) so soglašali ne le o tem, da je vzgoja v etično in moralno oblikovane osebnosti nujno potrebna za normalno delovanje družbe, ampak tudi o tem, da ima pri tem zelo pomembno mesto tudi šola. To dejstvo, skupaj s pisanjem na to temo v medijih v zadnjem času, razumeva kot kakovosten korak naprej v primerjavi z razpravami pred slabima dvema desetletjema, ko so se kresala mnenja o tem, ali naj šola samo izobražuje ali naj tudi vzgaja. Tudi tedanji vpliv zagovornikov 'zgolj izobraževanja' je, poleg drugih vzrokov, botroval dejstvu, da je sistematično vzgojno delo takrat izginilo iz šolske zakonodaje. Vsebina posveta je pokazala precej enotno mnenje, da je bila to napaka, ki jo bo treba čim prej popraviti, če hočemo kot družba napredovati.

> *Preveliko težo je dobilo mnenje, da je ob koncu izobraževalne poti pomembno le, kako je posameznik izobražen, ne pa, kako je oblikovan kot osebnost oziroma kako je vzgojen.*

V nekoliko širšem kontekstu se namreč gospodarska kriza, v kateri se je znašla tudi Slovenija, kaže kot kriza etike in vrednot. Velik vpliv na razvoj te krize, kot mnogi drugi, pripisujeva tudi napačni – permisivni vzgoji. Le-ta se je začela napovedovati v sedemdesetih, odkrito vstopila v slovensko družbo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja in, poleg drugih vplivov, botrovala tako rekoč sistemskemu izgonu vzgojne komponente iz izobraževalnega sistema. Preveliko težo je dobilo mnenje, da je ob koncu izobraževalne poti pomembno le, kako je posameznik izobražen, ne pa, kako je oblikovan kot osebnost oziroma kako je vzgojen.

Že današnja praksa zaposlovanja jasno pokaže, da to ne drži. Komponenta vzgojenosti pri zaposlovanju sploh ni zanemarljiva. Po matematično bi lahko zapisali, da je za mladega iskalca zaposlitve izobrazba potreben, ne pa tudi zadosten pogoj za njegovo konkurenčnost na trgu dela. Številni delodajalci se odločijo za zaposlitev novega sodelavca glede na njegovo delavnost, poštenje, pripravljenost na sodelovanje, odgovornost ... Tudi če pustiva ob strani vse druge vidike (ne) vzgojenosti posameznika (na primer njegova lastna in osebna sreča njegovih bližnjih), je že ta 'materialni' razlog dovolj tehten, da utemelji potrebo po sistematični in načrtni vzgoji v slovenski šoli.

Pred nadaljnjim razmišljanjem o možnostih za to navajava dve izmed več pomembnih ugotovitev z omenjenega posveta. Prva je ta, da je moralni razvoj človeka kompleksen proces, ki zahteva usklajeno delovanje okolja s pravimi sporočili ob pravem času. Zato je potrebno usklajeno delovanje vseh pomembnih odraslih, s katerimi mladostnik prihaja v stik in se ob njih vzgaja. Druga pomembna ugotovitev pa je, da obstaja univerzalen in ideološko nevtralen okvir vrednot našega kulturnega okolja (Evropsko ogrodje etike in vrednot – EOEV), ki ga lahko uporabimo pri vzgoji v šoli, ne da bi se pri tem bali, da bomo otroke indoktrinirali s čim, kar bi jih pozneje tako ali drugače obremenjevalo.

Starši in učitelji

Načrten sistemski pristop k vzgoji v šoli je, glede na zgoraj napisano, nujno potreben in ga je treba čim prej in čim bolj temeljito udejanjiti. Zelo pomemben (po najinem mnenju najpomembnejši) vidik, ki ga je pri tem treba

ustrezno rešiti, je odnos med domom in šolo, vzgojo doma in vzgojo v šoli, vzgojitelji doma (starši ali skrbniki) in vzgojitelji v šoli (učitelji in drugi strokovni delavci). Če se zatakne pri tem odnosu, se na posledicah lahko spotakne celoten vzgojni proces. Razvoj ustreznega vzgojnega sodelovanja med starši in učitelji je zato za uspeh vzgoje ključen.

> *Moralni razvoj človeka je kompleksen proces, ki zahteva usklajeno delovanje okolja s pravimi sporočili ob pravem času. Zato je potrebno usklajeno delovanje vseh pomembnih odraslih, s katerimi mladostnik prihaja v stik in se ob njih vzgaja.*

Na podlagi izkušenj iz več kot petnajstletnega delovanja v različnih starševskih združenjih sva prepričana, da še vedno večina staršev pri vzgoji izhaja iz tradicionalnih vrednot (ki v veliki meri sovpadajo z EOEV). Ob okolju (ekonomija, mediji, industrija zabave), ki v posamezniku vidi predvsem ali le potrošnika, je šola za družino ostala ena redkih ustanov, od katere lahko pričakuje pomoč pri vzgoji. Večina staršev še vedno prepoznava vzgojno poslanstvo šole, jo spoštuje in se zaveda, da prav učitelji, poleg staršev, pustijo največji pečat v srcih otrok in so jim marsikdaj vzorniki za vse življenje. Po drugi strani sva prepričana tudi, da je med slovenskimi učitelji še vedno večina takih, ki svoj poklic razumejo kot poslanstvo in se zavedajo svoje vzgojne moči ter jo tudi uporabijo v prid učencev pri njihovi osebnostni rasti in pri tem upoštevajo in spoštujejo tudi vzgojni pristop staršev.

Žal pa se v obeh skupinah, tako med starši kot med učitelji, najdejo posamezniki, ki svoje vzgojne vloge ne opravljajo dobro. Taki primeri so deležni velike medijske pozornosti, kar velikokrat naredi vtis, da gre za bolj razširjene pojave, kot so v resnici. Omenjava le najpogosteje navedene, a do sedaj še ne ustrezno raziskane in (številčno in vsebinsko) ovrednotene intervencije odvetnikov pri vodstvih šol. Žal to povzroča, da se tudi v 'tiho večino' na obeh straneh zaleze nezaupanje, ki otežuje sodelovanje, za katero sicer pri večini staršev in večini učiteljev ni pravih ovir.

Za učinkovito vzgojo v šoli bo torej treba najti način, da bosta 'tihi večini' na strani učiteljev in staršev našli načine za medsebojno komunikacijo in sodelovanje in se izognili pretiranemu vplivu 'glasnih posameznikov' na eni in drugi strani. V ZASSS smo se že lotili iskanja poti za izboljšanje odnosov med učitelji in starši in temu posvetili posvetovanje v obliki delavnic v Škofji Loki oktobra 2012 (http://www.zasss.si/documents/Okroznica-2012-4.pdf). Za podobne delavnice se že odločajo po posameznih aktivih svetov staršev in na posameznih šolah.

Vzgojni načrt

Čeprav so dobri odnosi med starši in učitelji pogoj za uspešno skupno vzgojo, skrb za te odnose ni dovolj. Potreben je tudi sistemski okvir, v katerem lahko šola v sodelovanju s starši razvije načrten vzgojni pristop. Trenutno je edini tak okvir *Vzgojni načrt* šole (VN), ki je bil uzakonjen leta 2007, in v veliki meri omogoča avtonomijo šole. S tem je bila šolam ponujena velika priložnost, da v sklopu svoje strokovne avtonomije v šolo vključijo več vzgojne komponente in obenem tudi priložnost za intenzivnejše vključevanje staršev v oblikovanje kulture šole. Seveda se po šestih letih zastavlja vprašanje, v kolikšni meri je bila ta priložnost izkoriščena, in ali je VN primeren okvir za razvoj učinkovite vzgoje v šoli?

Za pripravo VN v letih 2008 in 2009 osnovne šole niso imele veliko časa. Nekatere šole so dokument zapisale le, da so zadostile zakonski obvezi. V večini šol so dokument pripravljali strokovni timi, v katerih je sodeloval tudi kateri od staršev. V glavnem so bili starši v večjem številu k razpravi povabljeni šele na sejah sveta staršev, ko jim je bil predstavljen že precej izoblikovan dokument. Kljub temu so posamezne šole kot veliko dodano vrednost prepoznale prav proces nastajanja VN v sodelovanju učiteljev, učencev in staršev.

Dejstvo je, da je po uvedbi VN in kmalu zatem menjavi vlade, zanimanje za VN na strani pristojnega ministrstva precej upadlo in je bilo bolj ali manj šolam prepuščeno, kaj bodo z VN počele. Tako so lahko nekatere šole 'zaspale' (ob hitrem pregledu objavljenih VN na spletu lahko ugotovimo, da ima marsikateri vzgojni načrt v datumu sprejema še vedno letnico 2009), druge pa so avtonomijo obrnile sebi v prid in prepoznale trenutek za temeljito evalvacijo in prenovo vzgojnega načrta. Posamezne tovrstne izkušnje so zelo pozitivne – še posebej v primerih, ko je poudarek na procesu v vseh njegovih fazah: skupnem ocenjevanju, iskanju rešitev, dopolnjevanju, usklajevanju s strani vseh deležnikov (učiteljev, učencev, staršev). Tako na

Foto: Alenka Veber

koncu v dokumentu vsi prepoznajo svoj pečat in dokument 'posvojijo'. Edino tako lahko zaživijo v njem zapisane vrednote, skupno delo pa ima zelo ugoden vpliv tudi na medsebojne odnose.

Dobra stran VN je tudi njegova prilagodljivost, zato se vanj lahko integrirajo različne oblike vzgojnih dejavnosti, ki jih šola izvaja v okviru različnih projektov, na primer *Zdrava šola, Zlati sonček, Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju* in podobni. Meniva, da je spričo odprtih možnosti VN v veliki meri še neizkoriščena priložnost in da bi bila najprej potrebna njegova evalvacija na nacionalni ravni, potem pa njegova poživitev s širjenjem primerov dobre prakse. Člani ZASSS se bomo v proces aktivno vključili in se veselimo sodelovanja z učitelji, še posebej, če se bodo ob tem odločili še za ustanovitev nacionalnega strokovnega združenja, ki ga na šolskem polju zelo pogrešamo. Nadejava se tudi, da bo revija *Vzgoja* o tem še pisala. ■

Vrednote so naše vodilo

Pogovor z dr. Janekom Muskom

Silvo Šinkovec

Ko smo se na uredništvu odločili, da tokratni pogovor naredimo z dr. Janekom Muskom, mi je na misel prišla primerjava s Kohlbergom. Ko je L. Kohlberg v ZDA v petdesetih letih napisal doktorsko disertacijo o moralnem razvoju, je pet let iskal založnika, pa ga ni mogel najti. Etika za nikogar ni bila zanimiva. Ko je končno publiciral svoje delo in se še naprej posvečal raziskovanju moralnega razvoja, se je sprožil val raziskav in debat, veliko šolskih programov in del na to temo, Kohlbergovo ime pa je svetovno znano. Gospod Musek se že desetletja ukvarja z raziskovanjem vrednot, pa njegovo znanje kar ni moglo priti v šolski prostor. Ni bilo prostora za sistematično razmišljanje o vrednotah. Sedaj se sadovi vztrajnega dela kažejo tudi v šoli. Končno. Janek Musek je eruptivni raziskovalec in pisec strokovne literature, njegova posebnost so vrednote in simbolizem. Veseli smo, da se je takoj odzval povabilu naše revije in rad sodeloval z nami pri nastajanju tega intervjuja, za kar se mu iskreno zahvaljujemo.

Foto: Jaroslav Jankovič

Gospod Musek, kako ste 'zašli' v psihologijo, zakaj ste se predali temu študiju?

Mnogi mladostniki se težko odločijo za študij, ki je po navadi en sam, četudi jih zanima veliko stvari. Tudi jaz sem imel veliko interesov, od jezikov do zgodovine in filozofije, a psihologija me je že v gimnaziji zelo zanimala. Tako sem tehtal med študijem medicine (moji starši so bili zdravniki) in psihologije. Odločilno je bilo spoznanje, da se bom le na psihologiji lahko pretežno ukvarjal s spoznanji, ki zadevajo našo duševnost, obnašanje in osebnost. In te izbire seveda nisem nikoli obžaloval.

V dolgi profesorski in raziskovalni karieri ste se spreminjali, s tem pa tudi vaš študijski in raziskovalni interes. Katere teme, ki ste se jim posvečali, se vam danes zdijo najbolj pomembne?

Povsem normalno je, da univerzitetni učitelji in raziskovalci v daljšem obdobju do neke mere spreminjajo in preusmerjajo svoje interese in področja delovanja. Številni ugledni psihologi in moji kolegi so v svoji akademski karieri celo zelo radikalno menjali svoja glavna področja raziskovanja in predavanj. To je zelo odvisno od tega, kakšni so bili njihovi raziskovalni cilji in kako so jih dosegali. Sam sem se ukvarjal predvsem s psihologijo osebnosti in kognitivno psihologijo, kar zadeva širša področja psihologije. Sem pa sodi tudi delo na ožjih področjih, kjer sem največ raziskoval, to pa so nedvomno struktura osebnosti, simbolni procesi in vrednote. Precej sem se posvečal tudi drugim temam, od zgodovine psihologije in psihološke metodologije do parapsihologije. V celoti gledano, je pri nas in v tujini najbolj znano moje delo v zvezi z vrednotami in v zvezi s strukturo osebnosti. Na obeh področjih sem razvil svojo teorijo oziroma svoj model. Delo in raziskovanje na področju vrednot in na področju osebnosti me tudi danes najbolj zaposluje.

Med mnogimi raziskovalnimi vprašanji ste se posvečali tudi

simbolizmu. Mnogi avtorji (Jung, Cassirer, Ricoeur, Progoff, Rulla) so se posvečali vprašanju odnosa med resničnostjo in simbolnim. Kateri avtorji so vas nagovarjali in katero vprašanje vas je vodilo pri tem raziskovanju?

Simbolni procesi, simbolika in simbolizem so bili predmet moje doktorske raziskave, ki sem jo končal 'davnega' leta 1976. Izsledke več drugih raziskav na to temo pa sem nekako povzel v nekoliko poznejšem delu z naslovom *Simboli, kultura, ljudje*. Problem, ki je bil v času mojega doktorata še zelo slabo raziskan, je povezan z vprašanjem, ali in kako vplivajo naše osebnostne značilnosti na simbolni pomen, zlasti na pomen metaforičnih simbolov. Na to vprašanje ni bilo prepričljivih empiričnih odgovorov, zato sem se prav tega vprašanja skušal lotiti bolj temeljito. Pri tem je bilo treba nekako združiti izsledke raziskovalcev, ki so se ukvarjali s samim simbolizmom, med njimi so ti, ki jih omenjate in ki po večini, razen Junga, niso psihologi. Na drugi strani pa je bilo seveda treba izhajati iz psiholoških modelov in teorij osebnosti oziroma osebnostne strukture, pri čemer sem v prvi vrsti upošteval tedaj vodilno osebnostno teorijo Hansa Eysencka.

Katera so vaša najpomembnejša odkritja na področju simbolizma?

Glavne raziskovalne ugotovitve na področju simbolike (simbolizma) bi lahko strnil v dve kategoriji. Najprej sem z metodo multivariatne korelacije in multivariatne analize, ki na področju raziskovanja simbolike še ni bila uporabljena, določil strukturo pomena metaforičnih simbolov. Izkazalo se je, da lahko vse pomembne metaforične simbole pomensko povežemo v manjše število temeljnih dimenzij. Naslednja naloga je bila ugotoviti, kako se metaforični pomen simbolov in njihovih nadrednih dimenzij povezuje s temeljnimi dimenzijami osebnosti. Definitivno se je izkazalo, da med obema področjema obstajajo signifikantne povezave. No, tu se je zgodilo še nekaj, kar se sicer pri poglobljenem raziskovanju rado dogaja. Pri raziskovanju se zgodi, da odkrijemo nekaj, kar pravzaprav ni bil cilj raziskovanja, izkaže pa se, da gre za nov, morda še pomembnejši problem, ki ga je treba raziskati. Ugotovil sem, da lahko gledamo na simbole in metafore v novi perspektivi, ki tudi pri najpomembnejših raziskovalcih in avtorjih ni bila dovolj zaznana, kaj šele poudarjena. Lastni izsledki pa so mi prepričljivo pokazali, da je ena od najpomembnejših funkcij metaforične simbolike izražanje vsebin, ki imajo za človeka in družbo izjemen pomen, ki predstavljajo naša življenjska vodila. Drugače povedano, metaforični simboli v veliki meri simbolizirajo prav tiste kategorije pojavov in odnosov, ki jih označujemo kot vrednote.

Ste torej preko simbolov prišli do vrednot?

Resnično lahko rečem, da me je prav raziskovanje simbolike nekako pripeljalo do raziskovanja vrednot. Kot rečeno, se v simbolnem in metaforičnem pomenu močno odražajo prav vrednotne vsebine. Vrednote so bile že dolgo predmet raziskovanja, a predvsem v drugih disciplinah, zlasti v filozofiji; pravega empiričnega, znanstvenega raziskovanja vrednot pa ni bilo prav veliko. To je pravzaprav v nenavadnem nasprotju z dejstvom, da sodijo vrednote med najpomembnejše fenomene, kar jih pozna človek, saj predstavljajo pojmovanja in prepričanja o stvareh, ki so vodila v našem življenju. Problematika vrednot je bila torej psihološko presenetljivo neraziskana in glede na enormen pomen vrednot v življenju družbe in posameznikov je kar klicala po raziskovanju. Raziskati je bilo treba vrsto vprašanj, tudi najbolj osnovna: katere so najpomembnejše vrednote, kako jih povezujemo in v katere kategorije jih združujemo (kakšna je torej struktura vrednotnega prostora), kako se naše vrednotne usmeritve spreminjajo v življenju, koliko se vrednote razlikujejo med kulturami in v kolikšni meri lahko govorimo o njihovi univerzalnosti, kako se vrednote povezujejo z drugimi psihološkimi in osebnostnimi dimenzijami, kakšno vlogo in pomen imajo v našem življenju ter pri naših življenjskih odločitvah, kateri so njihovi vzročni dejavniki itd.

Zakaj vztrajate pri tem raziskovanju?

Ta vprašanja so terjala daljše raziskovanje in na koncu se je izkristalizirala teorija, model vrednot, ki nekako daje odgovore na vsa zastavljena vprašanja. Lahko rečem, da vsaj s psihološkega vidika zato danes vemo o vrednotah precej več kot pred kakimi tridesetimi leti. Veliko več kot prej vemo tudi o dejavnikih, ki vplivajo na to, ali bo naše obnašanje ustrezalo našim vrednotam. Poznavanje teh dejavnikov nam lahko pomaga pri zmanjševanju razhajanja med vrednotami in dejanskim obnašanjem. In če pomislimo, da je prav to razhajanje skupni imenovalec vseh negativnih pojavov, ki tarejo človeštvo, od vojn, nasilja, kriminala, izkoriščanja, korupcije do odvisnosti, bolezni, lakote in revščine, potem gre resnično za izredno pomembne stvari.

Kaj so vrednote? Čemu služijo? Se res ne da živeti brez njih?

Modro vprašanje. Če bi vsi ljudje vedno ravnali, kot je prav, res ne bi potrebovali nobenih življenjskih vodil, kar vrednote so. A človeško življenje je od nekdaj kompleksno; dejavnikov, ki nas odmikajo od etičnega, moralnega in vrednotno usklajenega obnašanja, je tako veliko in tako pogosti so, da se etični standardi, moralna pravila in vrednote pojavljajo v vseh družbah in kulturah. Kot rečeno, so naša življenjska vodila, smernice v življenju in medsebojnih odnosih.

Platon pravi, da so najvišje ideje (vrednote) resnica, dobrota in lepota. Na katere vrednote prisegate vi?

To, kar so starogrški misleci označevali z izrazom *arete* (latinski pa *virtus*), bi v mnogih pogledih ustrezalo današnjemu pojmu vrednote. Platon se je dobro zavedal, da obstaja več vrlin (kreposti) ali vrednot. Med njimi je vzpostavil hierarhijo, kjer so na vrhu tri klasične vrednote, ki jih omenjate, a celo med njimi je 'dobro' edina zares najvišja kategorija. Ta trojica klasičnih vrednot predsta-

vlja univerzalne vrednote, vrednote praktičnega delovanja so z njimi sicer povezane, a Platon jih še posebej obravnava. Vrlina oziroma vrednota, ki uravnoveša druge praktične kreposti in je temelj stabilne družbe, je po Platonu pravičnost (*dikaiosyne*). Platonova in Aristotelova ideja o hierarhiji vrednot je po mojem še vedno ustrezna, če opozarja na univerzalna merila, po katerih je možno presojati naša življenjska vodila, torej kriterije, ki jih moramo upoštevati, če želimo srečo posameznika in družbeno blagostanje. Lahko imamo različne vrednote, vendar jih moramo uresničevati tako, da bo to v prid našemu osebnemu blagru in blagru drugih. To nas seveda spominja na zlato pravilo in Kantov kategorični imperativ. Odločiti se moramo za ravnanje, pri katerem bo seštevek dobrega maksimiziran in slabega minimiziran. Zato je v svetu vrednot težko postavljati dokončno hierarhijo, razen če pri tem izhajamo iz verskih meril. Za kristjane je najvišja vrednota nedvomno ljubezen, ker najbolj pregnantno odraža samo bistvo Boga. Pač pa lahko vrednote laže kategoriziramo v manjše skupine vrednot, ki imajo skupni imenovalec. V to smer kažejo naše filozofske in empirične psihološke ter sociološke kategorizacije vrednot. Med vrednotnimi kategorijami v okviru mojega modela vrednot pa bi vendarle morda postavil nekakšno hierarhijo: na prvo mesto bi postavil izpolnitvene, nato moralne, potenčne in hedonske vrednote. To pomeni, da se ni treba odrekati nobeni vrednoti, dokler njeno uresničevanje ni v konfliktu z uresničevanjem neke druge vrednote. V primeru konflikta med vrednotami pa bi se veljalo odločati v skladu z omenjeno hierarhijo.

Platon in Aristotel sta govorila o posameznikovih vrlinah (preudarnost, hrabrost, modrost), o vzgoji značaja; Kelman o ponotranjenju vrednot; Rulla o središčnosti vrednot v motivacijskem sistemu, Hoffman o potrebi sočutja (empatije). Vi pravite, da je treba oblikovati 'vedenjske namere'. Kaj je mišljeno s tem?

Zgolj poznavanje etičnih standardov in vrednot še ne zadostuje za etično ravnanje in ravnanje v skladu z vrednotami (torej tudi z značajskimi vrlinami in krepostmi). Tudi notorični kriminalci vedo, kaj je prav, in poznajo vrednote. Za ustrezno ravnanje je torej potrebna trdna notranja odločenost, da bomo ravnali v skladu z etičnimi standardi in vrednotami. Tej odločenosti pravimo vedenjska namera. Torej: vrednote same po sebi ne vplivajo dovolj na dejansko obnašanje, če niso oblikovane ustrezne vedenjske namere. Vedenjske namere torej posredujejo med vrednotami in dejanskim obnašanjem ter določajo, da bo to obnašanje v skladu z vrednotami.

Učitelji se ob tem sprašujemo, kako priti do vedenjskih namer, ponotranjenih vrednot, vrlin.

Prav to je srž vzgojnega dela; gre za značajsko in vrednotno vzgojo. Dobra značajska in vrednotna vzgoja po definiciji pomeni oblikovanje vedenjskih namer, ki otroku in mladostniku omogočajo etično ter vrednotno ustrezno obnašanje in miselnost. Stroka že kar nekaj časa pozna načine in metode, kako se lahko to doseže, vendar so še premalo uporabljeni v šolskem okolju. Nekateri od njih pa so že dolgo znani, npr. osebni zgled vzgojiteljev in učiteljev, krepitev t. i. subjektivnih norm pri otrocih in mladostnikih, krepitev občutja, da se želi in pričakuje moralno ustrezno obnašanje, če omenim samo nekatere.

Ustanove delujejo pošteno, če so ljudje, ki jih vodijo in v njih delajo, pošteni in vredni zaupanja. Kriza izziva, da dvignemo etično zavest celotnega prebivalstva. Kaj storiti za dvig etične zavesti učiteljev?

Velika večina učiteljev ima visoko etično zavest, obenem pa se tudi jasno zaveda svojega vzgojnega poslanstva. To zavest je treba samo spodbujati in krepiti ter ustvarjati razmere, da bodo imeli učitelji občutek, da je uresničevanje te zavesti in poslanstva potrebno, dobrodošlo in zaželeno. Ob doktrinah, ki so se pred nedavnim uveljavljale v našem šolstvu, namreč tega občutka niso vedno imeli.

Kakšno vlogo ima pri tem univerza?

Univerze po svetu in pri nas čedalje bolj spoznavajo, da je za kakovostno univerzo poleg vrhunskega izobraževanja potrebno tudi ustrezno oblikovanje osebnosti in značaja. Boljša kot je univerza, bolj jasno se zaveda tudi svojega vzgojnega poslanstva. Ob spodbujanju in krepitvi vzgojnih kompetenc pri izobraževanju za poklic, ki zadeva vzgojno delo, je potrebna krepitev etične in vrednotne zavesti tudi na vseh drugih študijskih področjih.

Kako ocenjujete posvet za ravnatelje osnovnih šol in vrtcev na Brdu pri Kranju sredi septembra 2013, na katerem ste predstavili tudi možnost izobraževanja o etiki, in sicer za učitelje?

V tem posvetu, ki je doživel tako veliko, pravzaprav najvišjo možno podporo, saj je potekal pod pokroviteljstvom predsednika Republike Slo-

venije Boruta Pahorja in pod okriljem SAZU, udeležili pa so se ga priznani strokovnjaki iz tujine in Slovenije, vidim močan in obetaven začetek velikega projekta, ki pomeni večjo in učinkovitejšo integracijo etičnih standardov in vrednot v vzgojo in izobraževanje. Posvet je uvod v ta projekt, ki bo potekal v tri-, morda tudi večletnem obdobju. To bo hkrati tudi pomemben mejnik v prizadevanjih za učinkovitejšo integracijo vrednot v našo družbo. Stabilna družba prihodnosti temelji na vrednotah in na znanju. Ob sedanjem stanju etičnih standardov in vrednot v naši (in ne samo naši) družbi je učinkovitejša integracija vrednot nujna. Le z njo bomo lahko oblikovali stabilno družbo, družbo sreče in blagostanja.

SAZU se zelo trudi, da prispeva k vpeljevanju etične vzgoje na vse ravni izobraževalne vertikale. Kakšna se vam zdi ta pobuda in koga bi še radi privabili k dejavnemu sodelovanju pri njej?

To je izjemno dragocena pobuda in kaže dvoje: najprej to, da se SAZU dobro zaveda svojega širšega družbenega poslanstva, in drugič to, da se SAZU dobro zaveda kritičnosti stanja etičnih standardov, morale in vrednot v naši družbi in da se na to stanje kaže dejavno odzvati. Težko bi si predstavljal pobudo, ki bi bila naslovljena na družbo in njene izobraževalne ustanove s tolikšno moralno in intelektualno avtoriteto. Zavedati pa se moramo, da je veliko odvisno prav od subjektov, ki bodo lahko ob uresničevanju te pobude sodelovali, torej od vzgojiteljev, učiteljev, vodstev šol in vrtcev, ne nazadnje pa tudi od subjektov v gospodarstvu, zdravstvu, sociali, pravu in politiki, kjer sta refleksija etičnih standardov, morale in vrednot ter ustrezno ukrepanje tudi nujno potrebna.

Od leta 2008 imajo osnovne šole svoj vzgojni načrt. Nekateri ravnatelji trdijo, da si ne znajo več predstavljati šole brez vzgojnega načrta. Je vzgojni načrt lahko dober okvir za načrtovanje etične vzgoje?

Načeloma velja, da je lahko vsaka stvar dobra, če je dobro narejena, in to velja tudi za vzgojni načrt. Za učinkovito vzgojno delo pa je enako ali še bolj pomembna vzgojna usposobljenost učiteljev; pri tem imam v mislih tako njihovo naravno dispozicijo za vzgojno delo kot njihovo znanje in izobraženost na tem področju. Sodobna šola mora imeti eksplicirano svoje vzgojno poslanstvo in vzgojno vizijo; vzgojni načrt šole lahko dobro izpolni to nalogo.

So šolski svetovalni delavci glede na svoj študijski kurikul dovolj pripravljeni za to delo?

Za veliko večino učiteljev sem prepričan, da se dobro zavedajo svojega vzgojnega, torej etičnega, moralnega in vrednotnega poslanstva, čeprav so bili lahko priče poskusom, da se šoli odvzame vzgojna vloga. Ob tej zavesti in občutku, da so lahko nanjo ponosni, bodo lahko še bolj zavzeto opravljali svoje delo z otroki in mladostniki. Šolski svetovalni delavci, ki ne učijo in izobražujejo, ampak strokovno pomagajo pri vzgoji in izobraževanju, se že s tem znajdejo v vzgojni vlogi. Pri svojem študiju bi morali vsekakor pridobiti ustrezne kompetence tudi za to vlogo, pri čemer bi kazalo v prihodnje med študijem še krepiti vzgojno usposobljenost.

Med izbranimi vrednotami na osnovnih šolah so najbolj pogosto moralne (65,4 %), sledijo potenčne (23,8 %) in hedonske (7 %), na zadnjem mestu so izpolnitvene (3,8 %). Preseneča, da so izpolnitvene vrednote tako redko zastopane. Kako bi to komentirali?

To me res preseneča, vendar bi moral za jasnejši komentar vedeti kaj več o naboru vrednot, ki so bile kategorizirane v navedene štiri skupine, in o načinu izbiranja. Po navadi ocenjujemo pomen izpolnitvenih vrednot bistveno višje. Ne preseneča pa, da so moralne vrednote najpogosteje izbrane, kar je prav.

V raziskavi Mladi 2010 vidimo, da je interes za hrano in pijačo edini v porastu od leta 2000 do 2010, visoko na lestvici so zunanji videz, spolnost, ljubezen, nakupovanje, rekreacija in šport, zabava, razvedrilo, potovanja ipd., velik upad pa beležijo interes za službo in poklic, šola, samoizobraževanje, usoda lastnega naroda, vera, umetnost in kultura. Kaj to pomeni za prihodnost naše družbe?

V tej dinamiki in spreminjanju ocenjenih interesov se deloma odražajo krizne razmere (podobne podatke bi našli tudi v drugih okoljih, ki jih je prizadela kriza). Po relativnem premiku od materialnih do t. i. postmaterialnih vrednot v predkriznem času je v kriznem obdobju pričakovati premikanje v obratni smeri. A omenjene spremembe v bistvu niso prav velike in njihova trajnost je vprašljiva. Jasno pa opozarjajo, da bi se morali družba in šola zavedati njihovega pomena ter svojih nalog pri premoščanju posledic krize.

Kaj vam v težkih časih pomaga iti naprej?

Optimizma mi nikoli ni manjkalo, ne sicer tistega nekritičnega in varljivega, ampak razumnega in utemeljenega. Tudi kriza, ki jo preživljamo, je nekaj prehodnega, je posledica anomalij, ki so se v naši družbi nakopičile zaradi neodgovornega, nevestnega in samookoriščevalskega ravnanja ter neuresničevanja nujnih tranzicijskih ukrepov. A taista kriza postopoma krepko onemogoča takšno delovanje in po streznitvi se bo v naši družbi uveljavilo pošteno in odgovorno delo s perspektivo, kakršna je v stabilnem delu Evropske unije, ki se mu ravno zaradi omenjenih anomalij nismo uspeli tako približati, kot smo želeli. Z bolj etičnim, odgovornim in kompetentnim ravnanjem (pa smo spet pri vrednotah) in z bolj učinkovitim izkoriščanjem znanja, ki ga imamo, nam bo to morda uspelo prej, kot si mislimo.

Kaj vam je prineslo (vam prinaša) največ veselja v življenju?

Družina in raziskovanje sta nedvomno prvo, vedno sem z veseljem predaval, v družbenem dogajanju pa sta bila zame najbolj vesela dogodka osamosvojitev in demokratična ureditev domovine v letu 1991. ■

Če zmorem jaz, zmoreš tudi ti

Diana Večernik Djuratovič

V treh mesecih smo dosegli kar 10.000 ogledov našega bloga in 1.000 komentarjev mojih učencev, več kot 80 objav ... Ne morem verjeti. Moj izbirni predmet, nemščina, je postal tako napreden, moderen.

Skoraj vsak dan se mi poraja isto vprašanje: "Kaj bom jutri povedala svojim učencem, ko bom vstopila v razred in pričela pouk?" Najbrž je to misel vsakega učitelja, ko se zjutraj zbudi, ko gre zvečer spat, ko se sprehaja po travniku, ko je na dopustu ... in ves čas razmišlja, kako bi današnji mladini približal svoj predmet.

V mojem primeru je to nemščina; predmet, ki ga večina učencev ne mara in se ga učijo samo na željo staršev. Predmet, ki je že v šolskem sistemu na listi izbirnih predmetov. Teh se pa tako ni treba toliko učiti kot tiste 'ta prave' predmete: slovenščino, matematiko, angleščino ...

Najbrž ste se moji kolegi ob tem zamislili: "Ja, to so pa težave mladega učitelja začetnika. Nabrati si bo treba izkušenj, kilometrine." Pa vas moram popraviti. Izkušenj, kilometrine imam že 26 let in naenkrat mi ni več dovolj, da vstopim v razred s knjigo in delovnim zvezkom, temveč želim nekaj več. Več zase in za svoje učence.

Ko sem bila na eni izmed zadnjih študijskih skupin za nemški jezik, sem čisto slučajno slišala izziv: "Ali morda ne bi bil čas, da bi katera izmed vas šla na seminarje za e-kompetentnega učitelja?"

Ozrem se naokoli in si mislim: "Ja to je pa za dekleta okoli mene. Mlade profesorice, ki so polne elana, najbrž se tudi vse spoznajo na delo z računalnikom. Le kaj naj na takem seminarju počnem jaz, ki imam računalnik samo namesto pisalnega stroja?"

Pa se že oglasi moja prijateljica (20 let mlajša od mene): "Na ta seminar bi se pa lahko prijavili!" Vsa navdušena mi začne pripovedovati, kako bi bilo to fino, česa vse bi se naučili: "Se bova kar prijavili."

Foto: Nataša Pezdir

Ne boste verjeli, res se nas je prijavila skupina učiteljev in začeli smo s prvim seminarjem. Težave so se začele zelo hitro. Kje se vključi računalnik, saj ni tak, kot moj doma? Kje je tipka za ...? Izvajalka seminarja je bila zame prehitra. Slediti skoraj nisem mogla. Vse sem si želela zapisati, a kaj, ko je šlo vse tako hitro. Poslušanje, navodila izvajalca, iskanje ustreznih tipk na tipkovnici, zapisovanje navodil, kako moraš kaj narediti ...

Izgubljeno sem tavala po tipkovnici, prosila za pomoč izvajalca na seminarju, si včasih kaj zapisala, prosila za pomoč kolegico na levi ali pa na desni strani. Ob koncu prvega dne seminarja me je bolela glava. Le zakaj sem si na stara leta nakopala še to izobraževanje, mar ne znam dovolj, če že toliko let poučujem? Vprašanja so se kar vrstila.

Če sem se že prijavila, moram nadaljevati.

Jutri bo nov dan. Bom jutri pogledala, kaj me čaka. Prišel je 'jutri' in z njim navodila za delo na daljavo. Poiskala sem borne zapiske s seminarja in začela s prvo, drugo ... nalogo.

Še danes imam pred očmi Marijo, izvajalko seminarja. Najbrž si je mislila: "Uboga reva, le kako bo vse to zmogla?"

Pa je šlo. Počasi in vztrajno. Seminar za seminarjem. Danes so za mano že trije seminarji. Z velikim veseljem pričakujem četrtega, zadnjega, ki mi še manjka za e-kompetentnost. Zdaj nimam več težav s priklapljanjem računalnika, no ja, včasih še iščem kakšno tipko, pa ne več tako pogosto, kot na začetku. Danes ne traja ure in ure, da naredim kakšno nalogo, tako kot prej. Danes zahvaljujoč svojemu sinu poznam veliko bližnjic, s kateri je delo lažje, predvsem pa veliko hitrejše.

Še vedno se sprašujem, kaj bom jutri povedala svojim učencem, vendar drugače. Razmišljam, ali bomo jutri šli v računalniško učilnico in brskali po spletu, ali bodo učenci imeli dovolj časa za izdelavo risanke ali pa morda stripa. Kaj pa, če bi naredili vsak svoj 'oblak' (v program Wordle napišeš besede ali stavke, prekopiraš besedilo s spleta, program razmeče besede, jih različno obarva in ponudi možnost sestave različnih nalog).

Lahko pa bi posneli kratek film. Učenci zelo radi pripravljajo lističe z besedami, risbe. Najbolj uživajo, ko snemalec zakliče: "Tišina, kamera, snemamo". Vsi napeto čakamo, kako nam bo uspel posnetek. Bo dovolj dober, ali ga bomo morali še enkrat posneti?

Morda pa bi bilo bolje, da se kar na blogu dogovorimo, kaj bomo delali?

Imamo tudi svoj spletni dnevnik. Ne boste verjeli, kako težko je bilo na začetku objavljati različne teme, novice, vaje, domače naloge.

Kako težko je bilo na začetku učencem komentirati moje objave na sple-

tnem dnevniku. Ampak danes smo že pravi mojstri. Na spletniku se pogovarjamo marsikaj.

Učenci odgovarjajo na moja vprašanja, sprašujejo, če česa ne razumejo. Npr: Sara Vanessa Z.: "Pa še nekaj! Ali mi lahko kdo, prosim pove, kaj ste počeli v četrtek in kaj je bilo za nalogo (za jutri pa ne vem, če že pridem, odvisno, če bom kaj bolje – sem namreč bolna)?". Med seboj se hrabrijo, si pomagajo pri domačih nalogah, se pohvalijo, če jim je uspelo kaj dobrega narediti, če kdo zboli, mu preko komentarja sporočijo, kaj je bilo za domačo nalogo.

Anastasija J.: "Hej! Torej danes smo še vedno obravnavali poglavje pri družini, tudi v zvezek smo si nekaj zapisali (naslov je bil "Ich habe", če ti kaj pove), za nalogo pa smo imeli 3 stvari:

1. V učbeniku na strani 46: osma naloga odgovoriti na vprašanja (ki jih tudi prepišeš).
2. V učbeniku na strani 47: prepisati oba oblačka (kar govorita Steffi in Oliver).
3. Iz teh oblačkov moraš prepisati nove besede in njihov prevod (pomagaš si lahko s slovarčkom).

Upam da se pozdraviš. :)"

Ko se srečujemo na hodniku, me včasih celo sprašujejo: "Ja, učiteljica, a danes pa niste še nič objavili?" Samo nasmehnem se jim. Saj bom, vsak dan pa res ne morem objaviti kaj novega! Še vedno mislim, da je delo z računalnikom samo dodatek oziroma popestritev pouka, ne pa celota izobraževanja.

V treh mesecih smo dosegli kar 10.000 ogledov našega bloga in 1.000 komentarjev mojih učencev, več kot 80 objav ... Ne morem verjeti. Moj izbirni predmet, nemščina, je postal tako napreden, moderen.

Pa smo pri mojih letih. Vse se da, če le imaš veliko volje, dobrega sina, ki je vedno na voljo, ko ne veš več, na katero tipko bi pritisnil, da se bo računalnik odmrznil, če imaš dobro prijateljico, ki pokliče kadarkoli čez dan ali zvečer in pove, kako se je lotila neke naloge, kako je našla zopet novo spletno stran za pomoč pri pripravi novega učnega lista za jutri.

Ja, vse se da, če se le hoče! ■

Samo tisto, kar je dobro, se je ohranilo

Nagovor ob 20-letnici ŠKG Ljubljana

Jože Mlakar

Spoštovani g. *direktor*, dragi obiskovalci, cenjeni visoki gostje! Spoštovani g. ravnatelj, profesorji in dijaki!

Verba docent exempla trahunt, pravi latinski pregovor. Vzgajamo in učimo z besedami in zgledom. Zdi pa se, da se je to tisočletno pravilo razcepilo. Tako naj bi otroke po eni strani vzgajali z zgledom in jih po drugi strani učili znanja, da bi že sami vedeli, kako ravnati. Toda, če ob dobrem zgledu in bogatem znanju otrokom ne povemo, kaj je prav in kaj ni, kaj je dobro in kaj zlo, kako naj se obnašamo in kako se ne smemo, je dober zgled komaj kaj več kot nič in golo znanje je kakor stroj brez navodil za uporabo. (Taka vzgojna doktrina se je v slovenskih šolah uveljavila z Belo knjigo iz leta 1995.) Zato moramo otrokom tako doma kot v šoli postaviti trdna življenjska pravila, ki pa jih moramo uveljavljati tako, da sčasoma postanejo dobre navade. Pravila sprejemamo bolj ali manj s prisilo, dobre navade pridejo iz nas samih. Internet in druga omrežja, globalna in lokalna vse bolj ogrožajo naše otroke. Kako se zavarovati pred tem, kar prihaja in kar je že tu? Dovolimo si kratko primerjavo. Čeprav je naš planet Zemlja postavljen v mrzlo

Foto: Peter Prebil

vesolje in hkrati izpostavljen vročim sončnim žarkom, je kljub temu varen za bivanje. Zemljo in nas na njej varuje trdno in stabilno železovo jedro v notranjosti planeta.

Tudi vzgoja ima svoje železno jedro, ki se je oblikovalo stoletja in tisočletja; samo ono, kar je dobro, se je med mnogimi zmotami in stranpotmi ohranilo do danes. Če tega jedra nimamo vgrajenega v vzgojno doktrino, bodo naša vzgojna prizadevanja kakor pleve in puh, ki jih raznaša veter. Večina življenjskih modrosti se je iz roda v rod prenašala po ustnem izročilu, s staršev na otroke, z dedkov in babic na vnuke, pa tudi s prižnic in šolskih katedrov. Res se je nekaterih modrosti že prijela rja, a to ni razlog, da jih v imenu modernosti in naprednosti zavržemo. Rja se prime vsakega orodja, ki ga ne uporabljamo. To se zgodi, če preveč nepremišljeno posežemo po novem, če zamenjamo jezik in govorimo o otrokovih pravicah, namesto o skrbi za otroke, če uporabljamo besedo starš, namesto mati in oče, če je naš bližnji partner, in ne mož ali žena, če govorimo o mladostniku, namesto o dekletu in fantu, če otroka zasvajamo namesto osvobajamo, če mu ponujamo žur namesto igre, in če je lažje doseči magisterij in doktorat, kot poklic, v katerem bi lahko uresničili svoje sanje in toliko zaslužili, da bi dostojno preživljali družino.

Žal si šole – tudi katoliške – zasute s ponudbo različnih izobraževanj, seminarjev in projektov ne vzamejo dovolj časa, da bi se poglobile v zakladnico izkušenj in modrosti resničnih mojstrov šolske in pedagoške znanosti, kakršnih v slovenski zgodovini in kulturi ne manjka. Omenimo samo tri, po katerih lahko katoliške šole oblikujejo svojo podobo, ki je po eni strani trdno ukoreninjena v tradiciji krščanske omike, po drugi pa je na čelu najnaprednejših pedagoških idej, ki lahko prihodnje rodove usposabljajo za pravično in varno upravljanje sveta. To so Anton Martin Slomšek, Stanko Gogala in Franc Pediček.

Pediček, soočen s trenutno slovensko pedagoško mlahavostjo, je postavil jasno ločnico med preživelo racionalistično in mehanicistično pedagoško paradigmo in porajajočo se antropološko holistično paradigmo, ki ji v katoliških šolah lahko dodamo še eshatološko razsežnost. Ta resnično moderni koncept pomeni odmik od pozitivizma, scientizma in etatizma. Šolska oblast si z vsemi močmi prizadeva ohraniti preživeli učni in vzgojni koncept, ki zlasti v zadnjem času postaja nemogoča ideološka mešanica pozitivizma, socialističnega etatizma, anarhizma ter liberalnega laissez-faire. V njenih dokumentih se nenehno pojavljajo fraze, v katerih mrgoli besed, kot so: razvoj, prenova, modernizacija, posodabljanje, v resnici pa gre za cepetanje na mestu in celo drsenje nazaj. Knjige in druga besedila pokojnega profesorja Pedička je vredno brati ne samo zaradi njegove bleščeče analize naše pedagoške stvarnosti in zaradi jasne predstavitve antropološko holistične znanstvene paradigme, temveč tudi zaradi njegove vrhunske akademsko izbrušene retorike in pismenosti. Sam ga prištevam v vrh slovenske kulture ob bok Prešernu in Plečniku.

Foto: Alenka Veber

S Slomškom sem se srečal že zelo zgodaj, ker je o njem večkrat govoril oče. Seveda z besedami, ki so mi tega moža naslikale v svetniškem siju. Bil sem premlad in preveč razborit, da bi tak lik name napravil večji vtis. Od teh mladih let je potem Slomšek ostal nekako zamrznjen v moji zavesti, dokler ni postopoma stopil popolnoma v ospredje mojih razmišljanj o uspešni in učinkoviti pedagogiki. Kljub staromodnosti jezika, v katerem danes beremo Slomška, je njegov pedagoški koncept brezčasoven in zato tudi danes moderen. Izpostavil bi dve njegovi temeljni ideji, s katerima je prežeto vse njegovo pedagoško delovanje.

Prvič, ideja o nujnosti vzgoje otrok k dostojnosti in spoštovanju in dru-

gič, naravnanost učnih metod k učenju ter utrjevanju temeljnega znanja in spretnosti, na katerih lahko gradimo umno in uspešno gospodarjenje ali pa nadaljnje učenje na vseh stopnjah od poklicnih šol do univerze. Med najbolj pozabljene spretnosti, ki jih je poudarjal Slomšek, sodijo lepopis, branje in računanje na pamet. Drobna knjižica *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* nas opominja na mnoge zablode današnje permisivne in površne vzgoje. Zato se v narodu izgublja čut za omikanost. Omikanost razumemo kot združitev olikanosti, prijaznosti, izobraženosti in kulturnosti. Prav ta združenost temeljnih človeških vrlin daje Slomšku najvišjo vrednost, ki jo dosega le malo Slovencev v vsej naši zgodovini. Če je Pediček vizionar in prerok moderne vzgojne teorije in prakse, je Slomšek človek, ki je v drobni knjižici in v preprostih, skoraj kmečkih besedah povzel tisočletne modrosti, ki človeka vodijo k plemenitosti, dobroti in svetosti.

Ena od zmot pozitivizma, ki skozi in skozi prežema naš šolski sistem, je v prepričanju, da se vse človekove dejavnosti nenehno nadgrajujejo z naprednejšimi spoznanji in da se izkušnje in znanje starih lahko spregledajo in pozabijo. Od tod besede o posodabljanju pouka, o novih vzgojnih konceptih in podobno. Na področju naravoslovnih znanosti in v tehniki človeštvo res napreduje, na področju medčloveških odnosov pa le mukoma napredujemo in še vedno je Jezusova zapoved *Ljubi svojega bližnjega* skoraj nedosežen ideal. Še na nobenem področju niso moderne človekove dejavnosti doživele takšnega poloma, kot ravno na področju medsebojnih odnosov. In to kljub napredku sociologije, psihologije, filozofije in drugih t. i. humanističnih ved, ki so se najbolj razvile prav v 20. stoletju, stoletju krvavih revolucij in vojn.

Profesor Stanko Gogala je učil, da se odnosi gradijo z vzgojo osebnosti. Osebnost je več kot oseba, je človek, ki v sebi združuje vrline, ki ljudi povezujejo med seboj. Šola mora po njegovem prepričanju v človeku vzgojiti osebnost. V osebnosti se sicer nepopolni človek pokaže v vsej svoji dovršenosti. Človek, ki je *osebnost*, je skromen, pošten, dober, razumevajoč in sočuten. Je svoboden in neodvisen, trden v svojih načelih in zvest v odnosih do drugih. Človek kot osebnost je v svojih ravnanjih usmerjen v pravilnost. V pravilnosti osebnostni človek vztraja ne glede na ovire in nasprotovanja in je trden kot skala. (Pravilnost obravnava Gogala v etičnem in ne v matematičnem smislu.) Vzgojni vpliv se iz učitelja – osebnosti prenese v dušo učenca le preko razmerja ljubezni in spoštovanja med obema. Gogala pri tem izpostavi poseben učinek takega odnosa učitelja do učenca, namreč, da učenec doživlja vpliv svojega učitelja kot nekaj resničnega in tudi prijetnega; zato posredovano modrost sprejme kot svojo. Tudi sam postane osebnost.

Dragi dijaki, spoštovani nekdanji dijaki Škofijske klasične gimnazije!

Na prelomu tisočletja je papež Janez Pavel II. razglasil novo evangelizacijo. Nasprotniki Cerkve so se ustrašili, češ sedaj bo pa verouk obvezen predmet v šolah in povsod bodo viseli križi. Tudi kristjani smo nekoliko zbegani; zdi se nam, da bi lažje premikali gore, kot spreminjali svet. Vendar so ljudje, ki svet spreminjajo na bolje. O tem pričajo študije, ki jih izvaja *Human Security Center* iz Kanade. Poročilo tega centra iz leta 2005 bi lahko povzeli s stavkom: *Še nikoli ni bil svet tako dober, kot je na zečetku 21. stoletja.* Kako to? Vzemite si čas in berite knjige, kot so A*vtobiografija* Mahatme Gandhija, *Novemu kapitalizmu naproti,* bangladeškega poslovneža in Nobelovega nagrajenca za mir Muhammada Yunusa. Berite ali si oglejte filme o Materi Tereziji in Pedru Opeki. Spoznali boste, da se svet spreminja na bolje, če svojega bližnjega postavimo v središče, ne na obrobje. To so spoznala tudi mnoga podjetja, ki se zavedajo, da primerjalna prednost v ekonomiji ni samo v posedovanju surovin, energije, informacij in znanja, temveč predvsem v dobrih medsebojnih odnosih. Na bloku motorja najprestižnejšega Mercedesovega modela je vgraviran podpis mehanika, ki je motor sestavil. Ne podpis predsednika uprave ali lastnika družbe, temveč mehanika, enega izmed mnogih delavcev v tovarni.

Nova evangelizacija bo žela plodove, če bomo ljudem, ki so okoli nas v družini, v šoli ali v službi, na cesti ali kjerkoli, namenili prijaznost in naklonjenost, pa tudi sočutje, usmiljenje, tolažbo in pomoč. Za tako delovanje v Cerkvi ne potrebujemo denarja, ne časopisov, ne radia ali televizije, katoliške šole pa samo, če so v tem pogledu boljše od drugih. Biti prijazen, naklonjen, sočuten in usmiljen je na videz lahka naloga, a naši dobri nameni se pogosto skrhajo, ker naše razpoloženje ni vedno na ravni te naloge, naš bližnji pa trenutno tudi ni pripravljen biti prijazen ali naklonjen, ker je utrujen, razočaran ali bolan. Vendar je vredno biti apostol nove evangelizacije, saj se nam prijaznost in druge oblike pozornosti vračajo in nas delajo srečne. Ob tem bi rad ponovil besede, ki jih je v intervjuju na nacionalnem radiu nedavno izrekel moj nekdanji učenec Igor Škamperle. Rekel je: "Saj zato gre. Zato gre v krščanstvu, da smo srečni".

Spoštovani!

Dovolite, da ob koncu *Škofijski klasični gimnaziji* čestitam za ta jubilej. Čestitam najprej g. direktorju Romanu Globokarju, pa tudi obema predhodnikoma Tonetu Jamniku in Borutu Koširju, čestitam in se zahvaljujem mojemu nasledniku Jožetu Puciharju in sedanjemu ravnatelju Simonu Feštajnu, profesorjem in duhovnikom, ki so na gimnaziji od njenega začetka do danes, pa tudi vsem, ki so prišli kasneje ali pa so gimnazijo že zapustili. Čestitam vzgojiteljem in njihovim ravnateljem v dijaškem domu. Moja pozornost velja tudi glasbeni šoli, saj je kakor jagoda na naši jubilejni torti. Čestitam za odlično delo osnovni šoli in ji želim, da bi z gimnazijo še dolgo živela pod isto streho – namreč pod streho ljubezni in spoštovanja.

Čestitam in se zahvaljujem za opravljeno delo ekonomu g. Homarju. Čestitam administrativnemu in tehničnemu osebju, osebju v kuhinji, posebej pa še mnogim zunanjim podpornikom, zlasti članom sklada za pomoč našim dijakom; brez njih ne bi mogli izvajati tako bogatega gimnazijskega programa. Zato vsi skupaj ostanimo še naprej dobri prijatelji in zvesti drug drugemu. Hvala vsem in srečno do nove obletnice! ■

Franc Pediček in antropologija

Odlomki iz monografije o Francu Pedičku

Letos je izšla monografija o Francu Pedičku. Izbrali smo besedilo iz prvega dela, Pedičkovo berilo, *in iz drugega dela,* Sledi Franca Pedička na strokovnem področju. *Dr. Jože Ramovš, antropolog in socialni delavec, je v prispevku pisal o Pedičkovi antropologizaciji pedagogike.*

Iz Pedičkovega berila

"Pedagoška antropologija kot ena temeljnih teoretskih podstav pedagoške filozofije se namreč oblikovalno ne ukvarja s tistim, kar je individualnega v otroku, mladostniku, odraslem kot človeku, saj se s tem ukvarjajo pedagoška psihologija in pedagoška sociologija, pedagoška duševna higiena in druge znanosti, temveč se oblikovalno ukvarja s tistim, kar je občega, splošnega, človečnega v otroku, mladostniku in odraslem. Torej ne z otrokom, mladostnikom, odraslim v človeku, temveč s človekom v otroku, mladostniku, odraslem, ko gre za uresničitveni proces pajdeje, edukacije in instrukcije. ...

Človekovo esenčnost ali bistvenost določujejo njene vsebne črte ali poteze. Te so vse tiste sestavine človekove bistvujoče imanentnosti in identnosti, po katerih je človek kot živo, duševno, duhovno, socialno in vrednotenjsko bitje, in po katerih se razlikuje od vseh drugih živih bitij. ...

Po določeni vrednostni lestvici je ena najvišjih pojavljajočih se človekovih potez njegova duhovnost, izražajoča se v človekovi filozofični reflektivnosti in v doživljanju ter ugotavljanju kozmične vključenosti ter 'nazajpovezanosti' (religo) z vsem obstoječim in bivajočim.

Z njo je mogoče uvrstiti v sklop imanentnih človekovih potez razumskost ali racionalnost, ki se kaže v abstraktivnem in čutnem odkrivanju zvez in posledic med vzrokom pojavov, procesov, funkcij in odnosov ter njihovimi posledicami." (Pediček v: Šinkovec (ured.) 2013: 56–57)

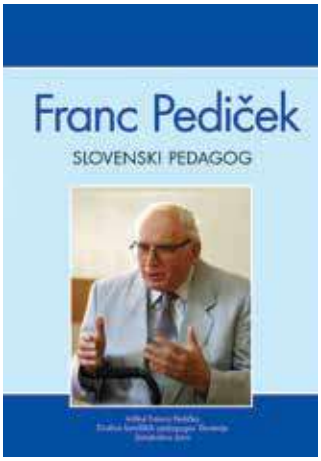

Dr. Jože Ramovš o dr. Pedičku

"Pedičkova pedagogika je celostna z vidika vseh človeških razsežnosti. V njegovih besedilih imajo enako velik pomen telesni, duševni, duhovni, socialni, razvojni in bivanjski vidiki vzgoje. To se kaže posebej v tem, da je vedno zagovarjal uravnoteženo interdisciplinarnost vseh strok, ki so pomembne za poznavanje človeka in za delo z njim, to je psihologijo, sociologijo, biologijo in druge. Toda ne kot enote, ki so zložene v pedagoško skladovnico, da vzgojitelj iz nje jemlje eno ali drugo, ampak povezane v neločljivo sistemsko celoto enovite vede – pedagogike.

Pedičkova pedagogika je celostno antropološka z vidika vseživljenjskega človeškega razvoja. V svojih sistematičnih delitvah in opredelitvah, kjer je dosegel izjemno popolnost, je celostno vzgojeslovje razdelil v *pedagogiko,* ki se že po svojem grškem besednem pomenu posveča vzgoji otrok, v *hebegogiko* za mladostniško zorenje osebnosti, *andragogiko* – (samo)vzgojo in izobraževanje odraslih, *gerontagogiko* – (samo) vzgojo in izobraževanje v starosti in *tanatagogiko* – vzgojo za kakovostno dokončanje življenje, za "umiranje" kot so govorile duhovne kulture v zgodovini, prav tako pa za smiselno prenašanje izgub in porazov skozi vse življenje.

Pediček je bil celostno antropološki pedagog tudi osebno, saj je pol stoletja živel svojo pedagoško prakso v političnih razmerah, ki niso bile naklonjene ne antropologizaciji pedagogike ne njemu osebno.

Pediček je slovenski pionir antropologizacije v pedagogiki. Ta nujno potreben proces za kakovosten razvoj slovenske skupnosti še zdaleč ni končan. Pediček je zaoral ledino v skrajno neugodnih družbenih razmerah. Naloga sedanjih pedagogov je nadaljevati antropologizacijo na pedagoškem področju, ki pa ni edino. Antropologizacija je prav tako nujna v slovenskem socialnem delu, sociologiji, ekonomiji in politologiji. Celostno slovensko družboslovje bo dobilo večji pomen in ugled v narodu, ko si bo v teoriji in praksi zastavilo geslo antropologizacije: *Za človeka gre.* To je bilo tudi življenjsko geslo Antona Trstenjaka, Pedičkovega vzornika in pionirja v antropologizaciji slovenske psihologije." (Ramovš v: Šinkovec (ured.) 2013: 189–191) ■

Vir

Šinkovec, Silvo (ured.) (2013): *Franc Pediček, slovenski pedagog.* Ljubljana: Inštitut Franca Pedička, Društvo katoliških pedagogov Slovenije, Založništvo Jutro.

Več o knjigi: www.dkps.si/knjige. Tam lahko knjigo tudi naročite.

Recite: Oče ...

✍ Berta Golob

Kaj se mu je motalo po glavi, da mu je rekel: "Nauči nas moliti" (Lk 11,1). Podkrepil je svoje stališče še s tem, češ "kakor je tudi Janez naučil svoje učence".

Bogve kdo od dvanajsterih je to bil? Učenik si jih je nabral od tu in tam, menda največ izmed ribičev. Kaki plašljivci to niso bili, če so se spopadali z valovi. Kolikor se da razbrati iz evangelijev, so bili temperamentni ljudje in značajsko unikatni. Bi kateri od njih, menda kar dva, v Kraljestvu z veseljem sedela tik ob Njem, ne glede na to, da je za ta položaj zanju navijala predvsem mati (prim. Mt 20,21; Mr 10,37). Eden izmed druščine je bil tak, da ga je imel Jezus posebno rad (Jn 13, 23; 21,7; 21,20). Na upodobitvah Zadnje večerje mu res sloni na rami. Izmed vseh ga je Peter zatajil, Juda pa izdal. Ljubljeni je vztrajal pod križem.

Foto: Marko Hrvoat

"Nauči nas moliti. Kakor je tudi Janez naučil svoje učence."

Od kod ta potreba: nauči nas! Ne le enega, kar vso pisano druščino. Bojazen, da ne znajo dobro in prav moliti, mogoče izvira iz opazovanja, kako se je Učenik potapljal v pogovor z Očetom. Zakaj njim ne zadošča Janezov vzorec? Saj mož, ki je ob Jordanu krščeval, ni kak pridanič. Sam Učenik je trdil, da ni trs, ki ga veter maje.

Njim pa tudi ne reče: "Mene posnemajte v molitvi, saj me vidite in slišite in veliko reči sem vam že povedal." Ubere povsem drugo pot. Pove jim, naj se najprej ozrejo Navzgor, ostanejo naj pa kar na trdih tleh. Prednje položi nekaj trdnih kamnov, na katere naj stopijo, preden nadaljujejo svoja pota.

"Recite: Oče ..." (prim. Lk 11.2).

Nam znani očenaš.

Do kam v vesolju bi segla črta vseh v dveh tisočletjih izmoljenih očenašev na tej naši zemljici? Kje vse kipi očenašna molitev k nebu ta hip? Katera statistika bi za dve tisočletji razvrstila molivce po kategorijah od analfabetov do doktorandov, od siromakov do milijonarjev, od ubožcev do genijev, od polvernikov do mistikov, od navadnikov do filozofov, od otrok do starcev? Katera vse odbrbljane in vse vznesene očenaše? Glasne in tihe, zasebne in občestvene, prosilne in zahvalne ter častilne? Odmoljene v sreči in v obupu. V miru, v vojni, v nevarnosti. Na strehi sveta in na hišnem pragu. Ob slovesu in ob snidenju. Sredi vrveža in na samotnih poteh. Zasebno, v družini, v sladki dvojini! Za sovražnike in prijatelje. Za domovino in za planet. Za tirane in za samarijane. Za samega sebe in za svet.

Očenaš, Gospodova molitev, preseva skozi čas in skozi prostorje. Naslovljena je na Očeta. Na uho Neskončnega. Večnega. Vsepresežnega.

Preprosta molitev, ki jo je mogoče vse življenje le polzavedno blebetati, in tako silovito zgoščena, da ji je težko slediti v popolni zbranosti. Nič čudnega, da se kdaj kak molivec trudi ostati zbran ob enem samem členu očenaša.

Med očenašnimi prošnjami vzbuja katera ponavljajoča se resna razpravljanja. Ne vpelji nas v skušnjavo. Mar nas Bog namerno vodi stran od dobrega? Toda ali ni skušnjava v svojem bistvu preizkušnja? Obrnjena stran prošnje pomeni, naj nas Oče varuje pred nevarnostjo, to je pa povsem skladno z božjimi posegi. Odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo

svojim dolžnikom. Sliši se, kot da smo vzor Bogu kar mi, kajti mi tudi odpuščamo, zato, ljubi Oče, posnemaj nas!

Kako naj razumemo molitev, ki jo je Jezus predlagal učencem kot primeren nagovor Očetu? Poznamo jo predvsem v prevodu. Prevod ne zmore biti vedno popoln pomenski presnetek izvirnika. Treba se je zadovoljiti s sopomenkami. Menda pomeni očenašni "vsakdanji" kruh v aramejščini mnogo več kot zgolj vsakodnevne grižljaje. Pomeni kruh, ki zagotavlja bivanje, obstoj, zagotovilo prihodnosti. Je to že napoved evharističnega kruha?

Večina molivcev ne premišljuje o globinskem pomenu vsebine. Najbrž je veliko, če ne največ naših očenašev odmoljenih polzavedno, avtomatizirano. Ne vemo, kakšno vrednost imajo pred Svetim. Kaj pa, če nikakršne?

Kako pogosto in zavzeto so Gospodovo molitev izrekali njegovi učenci? Kako prav on, ki je Jezusa prosil zanjo? Na Gospodov "hudi dan" je ob njem vztrajal samo eden. Nemara je le ta doumel Kraljestvo, ki ga je bil Jezus večkrat omenil in ga vpletel še v molitveno prošnjo.

In: Reši nas hudega.

Prošnja, ki sklepa krog in okrona voljo, enako za vse nebesno in za vse zemeljsko. Naj se zgodi vse po Njegovi volji. Ne moja, ampak Tvoja volja naj se zgodi, je ob svoji težki uri prosil tudi Jezus (prim. Lk 22,42).

Pa vendar: Reši nas hudega.

Dokler smo na zemlji, smo prsteni in krhki. Premami nas slastni kruh skušnjav. Podlegamo. Blodimo. Padamo. Dobro je, da se zadnja očenašna prošnja nanaša na vse človekove stranpoti. Iz nje žari upanje, da nas pride Oče iskat.

Ta Oče naš, ta Pater noster se je v ustih naših dedov spremenil v patanošter. Ponavljan v rožnem vencu, zmoljenem kleče, jim je kot vsakodnevni kruh zagotavljal obstoj v veri, upanju, ljubezni. Prihodnost in večnostno rešitev pred vsem hudim.

Zdaj in vedno zadošča, da nas skozi dan kdaj pospremi misel ene same in katere koli očenašne prošnje. Da nas prepoji in presvetli; saj kako pa bi drugače mogli vztrajati v dobrem?

Amen. ■

Načrti prše iz nje

✍ Lidija Golc

Samota je zato,
da naredi prostor
pričakovanju
dragocenih srečanj.
Samota razmišlja
in pripravlja vprašanja,
načrtuje podvige,
pričakuje blagrovanja.
Samota ne more biti
razočarana, žalostna,
mlada ali stara.
Nima pojma, kaj je prevara.
Ponoči ima prižgano luč,
takrat kuha, gleda film,
poglobi ljudi in stvari
nanje odzvanja. In sanja.
Vedno je oranžno svetla
in neizpeta, načrti prše iz nje.
Le redko sede in piše.
Največkrat tedaj, ko se kam
mudi
in pravzaprav ni sama:
ko gre med ljudi.
Samota je torej prava priprava.
Pa tudi: na začetku in koncu
samota,
vmes napete niti njene biti
od človeka do človeka. ■

Foto: Nataša Pezdir

Delavnica o nenasilju in spoštovanju življenja

✍ Špela Čekada Zorn, Andreja Dobnikar

"Nenasilje ni orožje šibkih. Je orožje najmočnejših in najpogumnejših."
Mahatma Gandhi

Izhodišče tokratne delavnice bo drugo načelo svetovnega etosa, in sicer nenasilje in spoštovanje življenja. *To načelo poudarja, da je posameznik dolžan spoštovati življenje. Nihče nima pravice raniti sočloveka, ga mučiti ali ubiti. Spore je treba reševati brez nasilja, miroljubno. Posameznikovo življenje je dragoceno, zato ga je treba zaščititi. Na kratko: Spoštuj življenje! Ne ubijaj!*

Kaj je nasilje?

Da bi lahko opredelili pojem nenasilja, je treba začeti z definicijo nasilja, ki je na žalost vsakodnevni pojav v času, v katerem živimo. Slovensko *Društvo za nenasilno komunikacijo* ima o nasilju na svoji spletni strani napisane naslednje trditve:

- Nasilje je kršenje pravil varnega in kakovostnega skupnega bivanja.
- Nasilje je kršenje človekovih pravic in človekovih osebnih meja.
- Nasilje je zlorabljanje moči enega v škodo drugega.
- Nasilje ni konflikt.
- Največ nasilja se dogaja med osebami, ki se med seboj poznajo.
- Za nasilje je odgovoren povzročitelj nasilja.
- Nasilje daje povzročitelju lažen občutek moči.
- Nasilje v vsakem primeru negativno vpliva na žrtev.
- Nasilje ima več oblik (psihično nasilje, telesno ali fizično nasilje, spolno nasilje, ekonomsko nasilje).
- Nasilje preprečujemo z ničelno toleranco do nasilja.
- Za prenehanje uporabe nasilja je nujna zavestna osebna odločitev in učenje o nenasilni komunikaciji.

Vsako nasilje ima za človeka določene posledice. Te se kažejo različno, največkrat kot strah, zaskrbljenost, živčnost, neobvladovanje jeze, težave s koncentracijo, depresija, umik pred neznanim, nedejavnost, samoobtoževanje, sram, izguba pozitivne samopodobe in samospoštovanja. Naštetemu sledijo tudi motnje hranjenja, odvisnost in težave s spanjem. Posledic, ki jih bo imel posameznik zaradi nasilja, se ne da vnaprej določiti. Obstaja pa velika verjetnost, da se bodo posledice nasilja v otroštvu z leti okrepile in vplivale na posameznikovo razmišljanje in njegov način življenja. Izkušnja nasilja v otroštvu torej pusti posledice za vse življenje (Kuhar, 1999). Kaj pa nasilje v šoli? Glede na vpletene osebe ločimo nasilje med učenci, med učenci in učitelji ter v odnosih med starši in šolo (učitelji in vodstvom). Zatiskali bi si oči, če si tega nasilja ne bi priznali. Prav je, da se nasilje prepoznava, se o preprečevanju le-tega govori ter seveda in predvsem tudi nekaj konkretnega stori.

V nadaljevanju se bomo osredotočili na *medvrstniško nasilje*, ki se v slovenskih osnovnih šolah pojavlja v različnih oblikah. Najpogostejše oblike medvrstniškega nasilja v šoli so:

Psihično nasilje je najbolj razširjena oblika nasilja, saj ga vsi učenci v obdobju šolanja občutijo in tudi povzročajo. Označujejo ga namerna ali nenamerna raba grobih besed, poniževanje, zmerjanje, ustvarjanje negativnega mnenja o posamezniku na podlagi stereotipov, izsiljevanje in grožnje, lahko pa tudi ignoranca, ko z osebo pretrgamo vse stike. Zaskrbljujoče je, da zaradi ponavljajočega se psihičnega nasilja žrtev pogosto začne verjeti žaljivim pripombam in se posledično tudi tako obnaša. Ob tem je prizadeta žrtvina osebnost, njeno samozaupanje, samozavest in samospoštovanje.

Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile ali resna grožnja z uporabo le-te. Ponavadi se začne, ko se psihičnemu nasilju pridruži še kakšen udarec z roko, zvijanje rok, otipavanje, lahko pa tudi omejevanje gibanja, odrekanje ali vsiljevanje hrane, ugašanje ogorkov na telesu in podobno.

Spolno nasilje posega v posameznikovo spolno integriteto. K spolnemu nasilju prištevamo posilstvo, spolno zlorabo otrok, spolno nadlegovanje, incest, otipavanje, opazovanje, fotografiranje, nagovarjanje in razne neprimerne komentarje o telesu in spolnosti. Storilci so bili največkrat tudi sami žrtve spolnega nasilja, žrtve pa za storjeno nasilje krivijo sebe, počutijo se manjvredne in ponižane.

Poleg zgoraj naštetih oblik nasilja je med mladimi vedno bolj prisotno tudi *spletno nasilje*. Ena od oblik je 'happy slapping', kar bi lahko prevedli kot 'veselo pretepanje'. Najstniki si s pomočjo spleta in mobilnih aplikacij izmenjujejo posnetke resničnega nasilja. Na primer: na mobilni telefon posnamejo pretep sošolca in ga posredujejo prijateljem. Zaskrbljujoče je, da se najstnikom to početje zdi zabavno in popolnoma neškodljivo. To je le eden od primerov, kako sodobna tehnologija lahko spodbuja nove oblike delinkventnega obnašanja zaradi iskanja pozornosti in potrditve znotraj vrstniških skupin.

Druga sodobna oblika nasilja, po kateri posegajo najstniki, so 'snuff filmi', v katerih žrtev spolno mučijo in na koncu pred kamero ubijejo. Edino pomirjujoče dejstvo ob tem je, da je veliko takšnih filmov le dobro zaigranih.

V večini primerov so žrtve medvrstniškega nasilja učenci, ki se telesno ali verbalno ne morejo meriti s tistimi, ki nasilje izvajajo. Mladi, ki so žrtve nasilja, o tem navadno molčijo, ker so prepričani, da so za to krivi sami, saj se niso znali upreti nasilnežu. Treba jim je čim prej pomagati in v proces vključiti starše. Ne smemo pa zanemariti vloge opazovalcev nasilja, ki predstavljajo večino, a so največkrat pasivni, čeprav se z nasiljem ne strinjajo. Razlogi so različni: strah, krivda, nemoč. Ob tem so pomembna tudi opažanja slovenskih kliničnih psihologov, ki ugotavljajo, da se zadnja leta močno povečuje število osebnostnih motenj. Psiholog Kristijan Musek Lešnik poudarja: "Med nami je vse več ljudi, tudi mladostnikov in otrok, s potezami, ki jim psihologi rečejo mračna trojica osebnostnih lastnosti. /.../ To so narcizem, torej prepričanje: jaz sem center sveta; makiavelizem, torej: vse, kar mi pomaga doseči cilje, je dovoljeno; in mračna psihopatija, torej: požvižgam se na druge, da dosežem svoje cilje. Še posebno nas lahko skrbi, da je vse več samozaverovanih, pametnih otrok s psihopatskimi tendencami, ki nimajo odnosa do drugih. Takšni otroci se ne bodo sami šli nasilja, ampak bodo nekoga zmanipulirali, da bo zanje opravil umazan posel. Tako rekoč ni šole, ki ne bi imela takšnih primerov. /.../ Z velikim zavzemanjem za etično ravnanje vseh udeležencev v vzgojno-izobraževalnem procesu ne moremo preprečiti vseh ekscesov, lahko pa vplivamo na to, kako pogosto se bodo pojavljali in kako uspešno se bomo danes mi, jutri pa naši otroci znali spoprijeti z njimi" (v: Merljak, 2013). ■

Viri in literatura

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Vzgoja za etične vrednote. V: *Vzgoja* št. 58, letnik XV, str. 31–32.

Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 2. 11. 2013: http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju.html#8.

Kuhar, Roman; Guzelj, Peter; Drolc, Aleš; Zabukovec, Katja (1999): *O nasilju: priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Merljak, Sonja (2013): Narcisoidnost, makiavelizem in psihopatija. V: *Delo*, 21. september 2013.

Polak, Maja; Fonda, Polona; Bernard, Luka (2004): *Najbolj pogoste oblike nasilja v Republiki Sloveniji leta 2002*. Seminarska naloga. Pridobljeno 2. 11. 2013: https://www.google.si/search?q=Najbolj+pogoste+oblike+nasilja+&rlz=1C1CHMO_slSI558SI558&oq=Najbolj+pogoste+&aqs=chrome.0.69i59j69i57j0l4.7454j0j7&sourceid=chrome&espv=210&es_sm=122&ie=UTF-8.

Pavliha, Marko; Ošlaj, Borut (ured.) (2013): *Svetovni etos: globalno in lokalno*. Grosuplje: Partner graf.

Schlensog, Stephan; Lange, Walter (ured.) (2009): *Weltethos in der Schule*. Tübingen: Stiftung WE.

Marko Pavliha, Borut Ošlaj (ured.)

Svetovni etos: globalno in lokalno

Ljubljana: Partner graf, 2013
241 strani, cena: 15,00 EUR
(+ poštnina 1,30 EUR)

V knjigi so objavljeni prispevki s posveta o svetovnem etosu, ki je bil aprila 2013 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Tam so se združili vrhunski strokovnjaki različnih smeri in prepričanj ter se posvetili temeljnim moralnim dilemam sodobnega časa. Vsak od 16-ih prispevkov na svoj način sledi in utemeljuje osnovno idejo svetovnega etosa.

Informacije in naročila: DKPS, Ul. Janeza Pavla II. 13, 1000 Ljubljana; revija.vzgoja@rkc.si, www.revija-vzgoja.si

Delavnica: Spoštovanje življenja

Uvod

Nenasilje lahko opredelimo kot absolutno nasprotje nasilju, kot 'stanje', ko je posameznik v harmoniji s seboj, z drugimi in z naravo. Pomeni spoštovanje drugih kultur in religij, sprejemanje drugačnih, poštenost, sočutje, nesebično pomoč itd. Kako učence vzgajati v duhu nenasilja? Primeri delavnic, ki sledijo, so lahko pri tovrstni dejavnosti v veliko pomoč. Vzgojitelji, učitelji in drugi strokovni delavci v vrtcih in šolah lahko namreč precej vplivamo na to, da se pri otrocih in najstnikih razvijajo zdravi osebnostni vzorci oziroma da se ne razvijajo tisti vzorci, ki jih nočemo.

Bertold Brecht je rekel: "Obstaja mnogo načinov ubijanja. /.../ Samo redki od tega so v naši državi prepovedani."

Dejstvo je, da se mladi velikokrat ne zavedajo, da so žrtve nasilja in da so tudi sami storilci. V slikah in zgodbah, ki jih delavnica ponuja, lahko le-to ozavestijo, odkrijejo ozadja svojega ravnanja in se posledično obnašajo bolj miroljubno.

Cilji

Učenci ob gradivu (fotografije, videoposnetki in besedila) razvijajo asociacije in tako prepoznavajo nasilne vsebine. Opišejo in predstavijo lastne izkušnje in oblike nasilja, s katerimi se srečujejo v vsakodnevnem življenju. Spoznajo primer iz Svetega pisma, v katerem je eno od takšnih besedil zgodba o Kajnu in Abelu. V drugem delu delavnice si ogledajo enega od posnetkov 'happy slapping in school'. Do posnetka razvijejo kritičen odnos in se opredelijo glede nasilnih vsebin. Napišejo pismo ali dnevniški zapis, v katerem opišejo obliko novodobnega nasilja, ki jih najbolj prizadene. Pri tem opišejo lastne izkušnje ali izkušnje nekoga, ki ga dobro poznajo.

Delovni list 1

Najstniki brutalno pretepli 15-letnico

Najmanj devet najstnikov se je spravilo na 15-letnico. Petnajstletna dijakinja, katere identiteta ni znana javnosti, je opisala grozljiv napad, ko se je nanjo spravilo najmanj devet najstnikov. Zgodilo se je v večernih urah v Filadelfiji, ko se je vračala z nogometne tekme. Napadalci so ji najprej sledili ter jo preklinjali in pljuvali. Nato so jo večkrat brcnili in udarjali s pestmi, najmanj enkrat pa je dobila udarec v glavo.

"Bilo je grozno, strah me je bilo, to je najhujši občutek na svetu," je povedala žrtev. *"Najprej me je udaril, nato pa še brcnil v hrbet, nato udaril zadaj v glavo. Nisem mogla dihati, nisem se mogla premikati, nisem mogla govoriti. Samo jokala sem."* Povedala je še, da sta jo udarjala najmanj dva, drugi pa so navijali in kričali: *"Dajmo jo!"*

V nekem trenutku so jo hoteli vreči pod kolesa avtomobila, ki je uspel pravočasno zavirati in se je komaj ustavil pred njo. *"Dvignili so me in me vrgli, kot da sem vaba za ribe. Imela sem grozne bolečine."*

Ko so jo pustili na cesti, se je do doma opotekala kilometer in pol. Skrbelo jo je, da ji ne bo uspelo priti domov. Starši so jo nemudoma odpeljali v bolnišnico, kjer so ugotovili, da ima delno poškodovano pljučno krilo in druge poškodbe; 48 ur po napadu že okreva doma. Njena starša sta zgrožena. *"Kar se je moralo dogajati, je neverjetno,"* je povedal njen oče.

Policijska preiskava je v teku. Družina si želi, da bi napadalce prijeli in jih strpali za rešetke.

Vir: http://www.zurnal24.si/najstniki-brutalno-pretepli-15-letnico-clanek-209350 (pridobljeno 2. 11. 2013).

1. del delavnice

Predviden čas za izvedbo: 2 šolski uri

Učni pripomočki: delovni listi z besedili in fotografijami, barvni kartončki, plakat, flomastri, magnetki

Potek dela: Učitelj učencem projicira različne fotografije z nasilnimi vsebinami (ali pokaže fotografije v tiskani obliki). Učenci fotografije komentirajo in ob njih izrazijo svoja občutja. Učitelj jim prebere prispevek o nasilju nad najstnico (delovni list 1) ali uporabi drugo ustrezno besedilo. Sledi pogovor z aktualizacijo. Ob tem učitelj učence spomni na zlato pravilo: "Česar nočeš, da bi drugi tebi storil, tega tudi ti ne stori drugemu." V nadaljevanju ure vsak učenec dobi barvni kartonček, na katerega napiše tri pravila, ki naj bi veljala v razredu in pripomogla k zmanjšanju medvrstniškega nasilja. Od vseh predlaganih pravil učenci izberejo pet najbolj konkretnih, jih napišejo na plakat in ga izobesijo v razredu, da bi ozavestili pomen skupnih pravil in se jih držali.

Učitelj učencem pojasni, da je nasilje staro toliko, kot je staro človeštvo, zato najdemo besedila s tovrstno vsebino tudi v zelo starih zapisih, na primer v Svetem pismu. Eno takšnih besedil je zgodba o Kajnu in Abelu (delovni list 2).

2. del delavnice

Predviden čas za izvedbo: 2 šolski uri

Učni pripomočki: videoposnetek, fotografije, pisemski papir

Potek dela: Učitelj se z učenci pogovarja o nasilju, ki ga lahko zasledimo na različnih spletnih straneh. Pri tem razvija njihov kritični odnos do takšnih vsebin. Pokaže jim enega od še sprejemljivih posnetkov s spletne strani www.youtube.com ('happy slapping'). Učenci ob gledanju le-tega izrazijo svoja občutja in se opredelijo do posnetka. Pri tovrstnih posnetkih je vloga učitelja zelo pomembna, saj jih učenci mnogokrat ne dojemajo kot resnično nasilne, ampak kot zrežirano igro, v kateri žrtev to vlogo le igra. Učenci izrazijo svoje mnenje o motivih za snemanje takšnih vsebin in o tem, kako bi se sami odzvali, če bi jim nekdo ponudil 'vlogo' v filmu. Uro zaključimo tako, da učenci izpolnijo delovni list 3 in tako spoznajo nesprejemljivost določenih vrst ravnanja oziroma vedenja. Naslednjo šolsko uro napišejo pismo ali dnevniški zapis, v katerem opišejo nasilen dogodek in se do njega čustveno opredelijo. Glasno preberemo nekaj njihovih besedil. Izberemo učence, ki so svoja besedila pripravljeni deliti z drugimi. Branju sledi kritično vrednotenje. Učitelj uro zaključi s sporočilom zlatega pravila. ■

Foto: Peter Prebil

Za prevod nemške predloge poskrbel Albert Smrečnik.

Delovni list 2

Kajn in Abel (Gen 1 Mz 4,1–16)

[1]Človek je spoznal svojo ženo Evo. Spočela je in rodila Kajna. Rekla je: "Dobila sem moža od GOSPODA." [2]Nato je rodila njegovega brata Abela. In Abel je pasel drobnico, Kajn pa je obdeloval zemljo. [3]Ko je preteklo nekaj časa, je Kajn daroval Gospodu daritev od sadov zemlje. [4]Tudi Abel je daroval od prvencev svoje drobnice in njihove tolšče. Gospod se je ozrl na Abela in njegovo daritev, na Kajna in njegovo daritev pa se ni ozrl. Zato se je Kajn zelo ujezil in obraz mu je upadel. [6]Gospod je rekel Kajnu: "Zakaj se jeziš in zakaj ti je upadel obraz? [7]Ali ga ne boš vzdignil, če delaš dobro? Če pa ne delaš dobro, greh preži nate pri vratih, njegovo poželenje se obrača proti tebi, a ti mu gospoduj!" [8]Tedaj je Kajn rekel svojemu bratu Abelu: "Pojdiva ven!" Ko pa sta bila na polju, se je Kajn vzdignil proti svojemu bratu Abelu in ga ubil. [9]Gospod je rekel Kajnu: "Kje je tvoj brat Abel?" Odvrnil je: "Ne vem. Sem mar jaz varuh svojega brata?" [10]In Gospod je rekel: "Kaj si storil? Glas krvi tvojega brata vpije iz zemlje k meni. [11]Bodi torej preklet z zemlje, ki je odprla svoja usta in iz tvojih rok sprejela kri tvojega brata! [12]Ko boš obdeloval zemljo, naj ti ne daje več svoje moči, blodil in begal boš po svetu." [13]Kajn je rekel Gospodu: "Moja krivda je prevelika, da bi jo mogel nositi. [14]Glej, danes me izganjaš iz dežele in moral se bom skrivati pred tvojim obličjem. Blodil in begal bom po zemlji. Kdor koli me bo našel, me bo ubil." [15]Gospod pa mu je odgovoril: "Ne tako; kdor koli ubije Kajna, bo sedemkrat maščevan." In Gospod je dal Kajnu znamenje, da ga nihče, ki bi ga našel, ne bi ubil. [16]Kajn je odšel izpred Gospodovega obličja in se naselil v deželi Nod, vzhodno od Edena.

Vir: Sveto pismo Stare in Nove zaveze: slovenski standardni prevod. Ljubljana, 2003: Svetopisemska družba Slovenije.

Učenci v parih preberejo besedilo in se pogovorijo ob vprašanjih:

- Razloži, zakaj je prišlo do prepira med Kajnom in Abelom.
- S svojimi besedami opiši Kajnove občutke.
- Kako sprva Bog (v vrstici [7]) poskusi rešiti konflikt?
- Kaj poskusi Kajn in zakaj ne uspe?
- Kaj bo moral sedaj izkusiti Kajn?
- Zakaj naredi Bog Kajnu znamenje na čelu?
- Kaj nam, po tvojem mnenju, sporoča prebrana zgodba?

Delovni list 3

Negativna sporočila	Pozitivna sporočila
Denar, uspeh in ugled naj bodo tvoje vodilo.	
Za dosego svojih interesov se sklicuj na svojo moč.	
Uživaj življenje in zasluži čim več denarja. Nikoli ne misli na druge ljudi.	
Ne zmeni se za nasvete svojih staršev in boš lahko dolgo živel tako, kakor ti ugaja.	
Uživaj v stripih in računalniških igricah, polnih nasilja, in poglej stran, kadar so drugi v tvoji bližini trpinčeni.	
Bodi središče svojega sveta in imej rad le samega sebe.	
Vse, kar želiš imeti, si vzemi ali uredi brez plačila. Pri tem naj te ne zalotijo.	
Bodi vedno pripravljen lagati, se izgovarjati in lažno obdolžiti druge.	
Bodi sebičen in prijateljev ne deli z drugimi.	
Ne sprijazni se s tem, da ima nekdo drug več kot ti.	
Ne skopari z žaljivkami, če meniš, da si drugi to zasluži.	
Če vidiš, da nekdo tvojo sošolko spolno nadleguje, to obdrži zase.	
Na facebooku objavi čim več fotografij, ki smešijo tvoje sošolce, saj boš tako še večji 'frajer'.	

Bralna pismenost otrok

Anita Žibrek

Po poklicu sem profesorica razrednega pouka in menim, da ima učitelj širšo vlogo kot le podajanje informacij in učne snovi ter preverjanje in ocenjevanje znanja. Učitelji bi morali učiti tudi doslednega upoštevanja pisnih navodil ter poslušanja in upoštevanja ustnih navodil. To sodi na področje bralne pismenosti. Z zgledom, vztrajnostjo, doslednostjo in potrpežljivostjo bi morali učence navajati na to, da sogovorcem ne segajo v besedo. Seveda so vse to spretnosti, ki se jih ne da naučiti v nekaj dneh, pač pa v daljšem časovnem obdobju.

Začeti bi morali že učitelji v prvem razredu. Seveda bi bil v prvem razredu poudarek na ustnih navodilih ter na poslušanju drugega. Prvošolci so ob začetku šolanja zelo nestrpni (lahko bi rekli egocentrično usmerjeni) in ne zmorejo razumeti, zakaj bi bilo koristno, da ne govorimo vsi naenkrat. Vsi bi želeli govoriti istočasno, učiteljice pa bi morale slišati vsakega posameznika, drugi niso pomembni. Jutranji krog, ki ga izvajajo učiteljice v prvem razredu, je idealna priložnost za učenje spretnosti poslušanja. Seveda naj bi potem učenje teh spretnosti učence spremljalo skozi celo osnovno šolo, kar pomeni, da bi z omenjenimi dejavnostmi nadaljevali učitelji v drugem, tretjem ... razredu. Šele tako bi se najbrž pokazali pozitivni rezultati.

Vsekakor pa bi bilo koristno o tem seznanjati že starše otrok v prvem razredu (na roditeljskih sestankih, govorilnih urah, predavanjih za starše). Mogoče bi bilo treba pripraviti tudi delavnice za starše, na katerih bi jih učili upoštevanja pisnih navodil, poslušanja ustnih navodil ter strpnega poslušanja sogovorcev. Jasno je, da se vsi starši ne bi udeleževali takih srečanj, ampak že to, da bi vsaj nekateri pokazali tovrstno zanimanje, bi bil napredek.

Branje navodil v povezavi z bralno značko in domačim branjem

Ko sem pred tremi leti začela poučevati v petem razredu, sem pri slovenščini učencem na začetku šolskega leta dala zelo jasna in natančna pisna navodila o izvedbi bralne značke ter domačega branja.

Vse v zvezi s temi navodili sem ustno pojasnila, nato so navodila učenci prilepili v zvezke za književnost. S tem sem želela učencem pomagati, jim olajšati delo. Največjo korist sem videla v tem, da jim ne bo treba za 'vsako malenkost' spraševati mene, pač pa bodo lahko doma ponovno prebrali navodila. Bila pa sem neprijetno presenečena, ker tistih navodil sploh niso brali, temveč so še vedno spraševali mene. Spraševali so seveda vse tisto, kar je bilo v navodilih povsem jasno zapisano. Še bolj kot nad tovrstnim spraševanjem učencev sem bila neprijetno presenečena nad spraševanjem staršev. Na govorilnih urah in roditeljskih sestankih so me v zvezi s tem spraševali podobno kot njihovi otroci. Želeli so informacije, ki so bile iz navodil popolnoma jasne. Ugotovila sem, da tudi starši niso navajeni na branje navodil. Prvo leto sem tako učencem in njihovim staršem navodila še naprej pojasnjevala ustno, potem pa sem se zavedla, da to nikamor ne pelje. Začela sem jih usmerjati k branju navodil v zvezkih za književnost. Ker pa sem na začetku 'naredila napako', da sem jim sploh začela pojasnjevati, sem to morala početi do konca šolskega leta.

Naslednje šolsko leto je generacija petošolcev prav tako dobila tovrstna pisna navodila, ki so se od prejšnjih razlikovala le v nekaterih avtorjih in naslovih knjig. Tudi ta navodila so učenci prilepili v zvezke. Tokrat smo pod navodila z rdečim pisalom pripisali:

"Preden vprašaš učiteljico, še enkrat preberi celotno navodilo! Morda se odgovor na tvoje vprašanje skriva prav v tem besedilu oziroma navodilu!"

Seveda sem učence na to opozorila tudi ustno. To se je izkazalo za pozitivno, saj je bilo z njihove strani precej manj vprašanj kot prejšnje leto. Vendar pa starši še vedno niso bili pozorni na navodila niti na pripis z rdečim pisalom, kajti na govorilnih urah so imeli še vedno veliko vprašanj na to temo.

> *Dosledno upoštevanje učiteljevih navodil je ključ do dobrih učnih rezultatov učencev. Vendar je to spretnost, ki otrokom ni dana sama od sebe, ampak se jo je treba učiti in naučiti. Pri tem pa v ospredje stopi vloga učitelja.*

V letošnjem šolskem letu sem poleg navodil in 'rdečega pripisa' na uvodnem roditeljskem sestanku pripravila še krajše predavanje o branju navodil za omenjeno dejavnost pri slovenščini. Staršem sem natančno opisala, kako je v zvezi s tem potekalo delo v prejšnjih dveh letih. Pojasnila sem, česa nisem dosegla prvo leto, kaj sem dosegla drugo leto in česa še vedno ne. Ponovno sem opozorila, kaj v letošnjem letu pričakujem od učencev in kaj od staršev.

Tokrat (ampak šele tretje leto) sem dosegla svoj namen. Po več mesecih me še noben starš ni nič vprašal v zvezi s tem, učenci pa povsem samostojno opravljajo predvidene dejavnosti.

Učitelji na razredni stopnji bi morali o pomenu branja ter upoštevanja navodil seznanjati tako svoje učence kot tudi njihove starše. Slednje morda še bolj, saj ti neposredno ali posredno prenašajo na svoje otroke tudi vedenjske vzorce glede branja in poslušanja navodil ter upoštevanja le-teh.

Foto: arhiv Vzgoja

Poslušanje učiteljevih navodil

V zadnjih letih sem pri svojih petošolcih opazila precejšnjo mero nestrpnosti pri poslušanju navodil in razlag učne snovi. Najpogosteje gre za nestrpnost in seganje v besedo, ko učitelj daje navodila za delo. Gre za to, da učenci nekako niso sposobni počakati (ali pa se te spretnosti niso nikoli naučili), da sogovorec konča s svojim govorom. Zato pogovor tako ali drugače prekinjajo: z govorjenjem, vprašanji (moteča so tudi, če so smiselna, saj prekinejo tok sogovornikovih misli), nemirnim presedanjem, dviganjem rok in hkratnim vstajanjem.

Učenci so me zelo pogosto prekinjali že na začetku šolske ure, ko sem jim šele začela dajati navodila za delo. Dogovorili smo se, da pri mojih urah učenec, ki želi kaj vprašati ali povedati, dvigne roko in počaka, da ga pokličem. V praksi so učenci roko sicer dvignili, vendar so hkrati začeli tudi govoriti oziroma spraševati. Njihova vprašanja so resda bila povezana z navodili; vnaprej so želeli vedeti tisto, kar sem jim v nadaljevanju tako ali tako povedala. Jasno, saj sem z navodili navadno šele začela.

Najprej sem jih navadila na to, da se niso kar takoj oglašali, ampak so samo dvignili roko. Vendar so bili pri tem moteči, saj so v želji, da jih opazim in prekinem svoj govor, nemirno vstajali ali se presedali na stolu.

Zato sem se domislila naslednjega 'recepta'. K uri sem prinesla manjše prazne listke. Takoj ko je učenec dvignil roko, sem mu dala listek, na katerega je zapisal vprašanje, ki ga je imel v mislih. Vsi smo počakali, da je zapisal, potem je listek obrnil na hrbtno stran in dalje poslušal navodila. Običajno ta učenec tisto uro ni več motil pouka z dvigom roke. Ugibam lahko, da ga je bilo malo sram, saj sem zaradi njega prekinila učni proces. Večkrat pa se je zgodilo, da je tudi kak drug učenec dvignil roko; pri tem smo postopek z zapisovanjem vprašanja ponovili.

Na koncu mojih navodil so vsi tisti učenci, ki so imeli listke, prebrali zapisana vprašanja. V večini primerov se je izkazalo, da je šlo za vprašanja, na katera sem med navodili že odgovorila (sicer po tistem, ko so zastavili vprašanje, pa vendarle).

Tako so se vsi učenci prepričali, da je najbolje poslušati navodila do konca, saj je velika verjetnost, da bom tisto, kar nekdo želi 'vnaprej' vedeti, povedala. Zgoraj opisana vaja se ni kar takoj izkazala za zelo učinkovito. Da je večina učencev prenehala z dvigovanjem roke, je bilo treba to dejavnost večkrat ponoviti.

Za doseganje take vrste strpnosti je potrebna učiteljeva doslednost, vztrajnost, umirjenost in strpnost. Učitelj s svojimi osebnostnimi lastnostmi zelo vpliva na vedenje in reakcije učencev ter na splošno vzdušje v razredu.

Zaključek

Naj za zaključek navedem še eno zanimivo izkušnjo. Del moje obveznosti je tudi poučevanje četrtošolcev v oddelku podaljšanega bivanja. Ker je to po pouku, so učenci že precej utrujeni in naveličani. Jasno je, da zato mnogokrat preslišijo moja navodila in govorijo vsevprek. Učence, ki so pri tem najbolj glasni, včasih postavim za kateder, da prevzamejo mojo vlogo, torej vlogo učitelja, ki skuša učencem nekaj dopovedati. Jaz prevzamem vlogo učenca in sedem na njegovo mesto. Seveda smo 'učenci' še naprej enako glasni. Do sedaj je še vsak 'učitelj' (učenec za katedrom) priznal, da se je počutil zelo nemočnega. S temi učenci običajno nimam več prevelikih težav z disciplino. Torej je koristno, če učencem omogočimo tudi 'negativne izkušnje' – vživljanje v vlogo učitelja. Ker pri tem občutki seveda niso prijetni, se po navadi umirijo. ■

Iz življenja v šoli: Neprimerna knjiga

Problem

V sedmem razredu je razredničarka učencem priporočala v branje knjigo Da Vincijeva šifra. To je v nasprotju z mojimi prepričanji in vzgojnimi načeli, ki jih posredujem svoji hčeri. Moti me, da učiteljica takorekoč podira moj trud. Zanima me, kaj kot mama lahko storim; na kateri organ/ustanovo se lahko kot starš obrnem oz. izrazim nestrinjanje z njenim delom. Menim, da v pogovoru z razredničarko ne bom uspela nič doseči.

Mama

Odmev: mag. Albin Vrabič, ravnatelj Rudarske šole ŠC Velenje

Ko razredničarka priporoča branje, ki je provokativno, sega na področje prepričanj in sproža polemike med strokovnjaki ter v širši javnosti, in to v sedmem razredu osnovne šole, nastane problem. Da Vincijeva šifra vsekakor ni mladinska literatura. Mladi v tem starostnem obdobju še nimajo izoblikovanega svetovnega nazora, šola pa je pri nas deklarativno vrednotno nevtralna in nima pravice rušiti ali s pomočjo priporočene literature spreminjati pogleda na svet, ki ga otrokom oblikujejo njihovi starši.

Škoda je že narejena in s prepovedjo branja bi mati svoji hčerki naredila več škode kot koristi.

Preostane ji samo to, da se s hčerko doma pogovori o dilemah, ki jih sproža komercializacija v literaturi.

Neprimerno priporočilo razredničarke je lahko priložnost, da se doma s hčerko pogovorite o sporočilih, ki jih pušča knjiga Dana Browna. V medijih najdemo številna argumentirana oporekanja njegovem pisanju. Vsekakor bi morala biti razredničarka zelo dobro poučena o zgodovinskih dejstvih, da bi se lahko argumentirano pogovarjala o knjigi. Mladi te starosti imajo premalo znanja, da bi knjigo brali 'z rezervo'.

Učiteljica nima pravice vsiljevati svojih prepričanj učencem, kar je mati zaznala kot podiranje lastnega truda pri posredovanju prepričanj in vzgojnih načel. Prav je, da mama svoje nestrinjanje argumentirano predstavi razredničarki in ravnatelju. Mogoče se pred tem poveže tudi s starši, ki mislijo podobno.

Odmev: Marjan Žveglič, svetovalec na zaupnem telefonu Samarijan

Pisatelj Dan Brown v romanu Da Vincijeva šifra opisuje, kako se profesor simbologije in kriptologinja trudita rešiti skrivnost svetega grala. Knjiga, ki leži pred mano, je sedmi ponatis (v slovenščini) in obsega 472 strani. V osnovi je kriminalka, ki na žgečkljiv način posega na področje krščanske vere in katoliške Cerkve.

Foto: Nataša Pezdir

Verjetno je ta komponenta zmotila mamo učenke sedmega razreda. Menim, da je predvsem učiteljica tista, ki bi morala razmisliti o svojem priporočilu. Zelo rad bi vedel, koliko trinajst- ali štirinajstletnikov se bo lotilo tako obsežnega in razmeroma zapletenega branja. Najpomembnejše je: vsi mladi se bodo prej ali slej srečali s podobnimi knjigami, filmi itd. Bistveno je, da jih verni starši pripravimo tako, da jim takšno branje ne bo omajalo vere.

Odmev: mag. Marijana Kolenko, ravnateljica OŠ Lava, Celje

Problem, ki ga izpostavlja mama sedmošolke, je enostavno rešljiv. Ker ne gre za obvezno branje knjige, temveč za priporočilo razredničarke, je najbolje, da se mama najavi na razgovor k njej ter z njo odkrito in pošteno spregovori, zakaj ji ni všeč, da otrokom priporoča to knjigo. Pojasniti ji mora družinske in osebne vrednote, ki jo vodijo pri vzgoji. Razredničarka načeloma ni kršila nobenega zakona ali prekoračila svojih pooblastil, tako da ni potrebe, da bi mama iskala kakršne koli informacije izven šole. Jasno mora izraziti svoje videnje vrednot ter razredničarki sporočiti, zakaj se ne strinja z njeno izbiro. Mama mora tudi vedeti, da v šoli otrokom omogočamo oblikovati kritičen pogled na različna področja, seveda pa pri tem potrebujejo temeljit pogovor in pomoč odraslih. Otrok ne ščitimo tako, da jim ne dovolimo, da bi spoznali nekaj, kar nam ni všeč, temveč jim omogočimo kakovostno razlago, da jim približamo neznano.

Moj velik pomislek pa se tiče zahtevnosti in razumevanja knjige Da Vincijeva šifra, saj je niti mnogo odraslih ni sposobnih v celoti razumeti. Zaradi tega dvomim, da je izbor in priporočilo pravo, kar pa je druga zgodba. Vsekakor sta najbolj pravi naslov za pogovor učiteljica ter šolski prostor in ne reševanje problema v okviru drugih ustanov. ■

Tekmovalnost in motivacija

Bogdan Žorž

Vsi, ki kakor koli delamo z mladimi, vemo, kako otroci radi tekmujejo. Le redki so otroci, pri katerih ne opazimo tekmovalnosti; za večino je to kar velik motivacijski vzvod. Tekmovalnost se pojavi že zgodaj v otroštvu. V članku ne bomo razvijali nobenih teorij o tekmovalnosti (ki jih sicer poznamo obilo); mislim, da je še najbolje biti pragmatičen in tekmovalnost preprosto obravnavati kot pomemben motivacijski vzvod.

Kdo ne bi vedel, kako zelo 'potegne', če predšolskemu otroku, ki je 'popolnoma omagal' na sprehodu, rečemo: "Kdo bo prvi pri tistem drevesu?" In že bo od nekod izbrskal dovolj energije, da se bo spravil v tek. Tekmovalnost deluje kot motivacijski vzvod pravzaprav vse življenje – pri nekaterih bolj, pri drugih manj. Vsekakor pa deluje v šolskem obdobju.

In vendar vse bolj pogosto slišimo očitke, češ da je naš šolski sistem naravnan preveč tekmovalno. Ob takšnih očitkih zlahka pomislimo na to, da tekmovalnost pravzaprav hromi motivacijo. Kaj je pri tem res?

Tekmovalnost je bila od nekdaj pomembno prisotna v človekovem življenju. Srečamo jo prav na vseh področjih – celo v umetnosti in duhovnosti. Tudi tu človek stremi k 'biti najboljši'. Zato nikoli nisem pripravljen sprejeti pavšalnih trditev nekaterih strokovnjakov (med njimi prevladujejo tisti, ki so nekako prežeti s permisivno ideologijo, pa čeprav tega ne priznavajo jasno) o škodljivosti tekmovalnosti. Seveda srečamo v življenju dovolj dokazov za škodo, ki jo povzroča tekmovalnost, srečamo psihične travme ob neuspehih, porazih, srečamo pojave škodovanja tekmecem z namenom doseganja lastnega uspeha, zmage, pri športu pa srečamo tudi telesne poškodbe, celo smrti, pri katerih je v ozadju prevelika sla po uspehu, zmagi ... Vsega tega ne gre zanikati. Vendar je problem drugje, problem je v mejah med zdravo in nezdravo tekmovalnostjo.

Tekmovalnost in šolske ocene

Šolske ocene so same po sebi 'ocene', ki tako ali drugače vključujejo tekmovalnost. Vključujejo otrokovo željo 'biti najboljši'. V primerjavi z običajnimi tekmovanji, kjer ponavadi zmaga samo eden, imajo šolske ocene neko veliko prednost: v razredu je lahko zmagovalcev več, teoretično so to lahko celo vsi – zmagovalci so vsi, ki dosežejo oceno 'odlično'.

V svojem terapevtsko-svetovalnem delu se zelo pogosto srečujem z otroki in mladostniki, pri katerih se starši pritožujejo, da "nimajo nobene volje do učenja", zlasti ko gre za otroke v višjih razredih osnovne šole in v srednji šoli. Praviloma mi to potrdijo tudi otroci sami: povedo, da jih "šola ne veseli", da "jim je vse brez veze" (da ne navajam tistih njihovih odgovorov, ki so pogosto celo nedostojni). Taki starši se name obrnejo z vprašanjem, kako naj motivirajo te svoje otroke, da se bodo raje učili. Jaz otroku postavim drugačno vprašanje: "Kakšne ocene si želiš imeti v šoli?" Presenetljivo – mnogi tega vprašanja niti ne razumejo dobro; ponavljajo svoje trditve, da jih "šola ne veseli", da "jim je vseeno". Včasih traja kar nekaj časa, da otrok sploh razume vprašanje, včasih mu ga je treba zelo jasno postaviti in celo večkrat ponoviti: "Razumem, da ti šola ni všeč, ampak če že hodiš v to šolo, četudi proti svoji volji, in če te v šoli tudi ocenjujejo, kakšne ocene si želiš?" Za srednješolce je pot do tu včasih še daljša, saj srednja šola ni več obvezna, in če mladostnik ne mara šole, je treba najprej razčistiti vprašanje, zakaj sploh še hodi v to šolo. Ampak na koncu pridemo do istega; zgodi se nekaj čudnega: največkrat odgovorijo, da je moje vprašanje 'neumno', ker je vendar jasno, da si "vsak želi imeti čim boljše ocene". Tu pa je bistvo resnice, ki jo otroci in mladostniki še dovolj dobro poznajo, odrasli pa jo pogosto z raznimi teorijami zabrišemo: želja po dobrih ocenah je vedno prisotna!

> *Seveda srečamo v življenju dovolj dokazov za škodo, ki jo povzroča tekmovalnost ... Vsega tega ne gre zanikati. Vendar je problem drugje, problem je v mejah med zdravo in nezdravo tekmovalnostjo.*

Prepričan sem, da v današnjem času ocen in ocenjevanja ne izkoriščamo dovolj kot motivacijski vzvod. Marsikje na ocene gledajo samo kot na sredstvo za nadzor nad usvojenim znanjem. Pravzaprav je bilo to v polpretekli dobi v ospredju. Pomislimo na vse mogoče teste za preverjanje, pa vsa mogoča prizadevanja za 'objektivno' vrednotenje znanja ... Vse to je ocene oddaljevalo od odnosa učitelj – učenec ter tako tudi zmanjševalo motivacijsko vrednost ocen.

Pogostnost ocenjevanja

Že zelo zgodaj so učitelji prišli do spoznanja, da je 'končna ocena', torej ocena uspešnosti na koncu učnega pro-

cesa, premalo. Zakaj premalo? Zagotovo ne z vidika preverjanja usposobljenosti – s tega vidika je pač edino ta ocena pomembna. Zgolj končna ocena je premalo z motivacijskega vidika. Otrok potrebuje neke delne, etapne ocene, in sicer za orientacijo, še bolj pa za vzdrževanje in krepitev motivacije.

Prav zato sem prepričan, da je bila narejena velika napaka, ko se je skrčilo število redovalnih obdobij v šolah in omejilo ocenjevanje. Pomembno zablodo predstavlja tudi obvezno napovedovanje spraševanja in pisanja testov. Z vsemi temi 'pridobitvami', ki jim botruje bolj ali manj odkrita permisivna ideologija, so ocene krepko izgubljale prav v svojem motivacijskem pogledu.

Ocene imajo motivacijski učinek, če so dovolj pogoste, dovolj konkretne, če sledijo načelu 'tu in zdaj'. Ocene niso nek motivacijski vzvod, ki bi deloval na dolgi rok, delujejo bolj ali manj trenutno, kratek čas, zato morajo biti dovolj pogoste. Velikokrat srečam učence (osnovnošolce in srednješolce), ki zelo odločno povedo, da se jim nekega predmeta v tem redovalnem obdobju ni treba več učiti, ker že imajo oceno. To pa ne velja le za učence s problemi na motivacijskem področju, ampak tudi za učence, ki se sicer trudijo biti uspešni.

Zato bo treba najbrž v našem šolskem sistemu narediti tudi kak 'korak nazaj' in spet uvesti pogostejše ocenjevanje. Prepričan pa sem, da učitelji že danes lahko tu naredijo pomembne premike – in mnogi jih tudi delajo. Srečujem učitelje, ki se znajdejo, ki imajo še neko svojo osebno redovalnico, v katero dokaj pogosto vpisujejo učencem 'male ocene', ki jih potem upoštevajo pri končni oceni. Dobivam vedno več potrditev, da so taki načini pogostega ocenjevanja učinkoviti, pa četudi so v današnjem času deležni različnih kritik.

Posebno vprašanje so tudi domače naloge. Pogosto se srečujemo z velikim odporom glede pisanja domačih nalog. Praviloma se to dogaja v šolah ali pri učiteljih, ki domačih nalog sploh ne preverjajo. Tudi tu je potrebno ocenjevanje. Že res, da morda niso potrebne šolske ocene od 1 do 5, zagotovo pa mora učitelj preveriti, ali je učenec svojo nalogo izpolnil ali ne. In tudi to mora imeti nek svoj (vsaj minimalni) učinek na končno oceno.

Foto: Matej Hozjan

Zahteve in pričakovanja

Pri svojem terapevtskem in svetovalnem delu se pogosto srečam s starši, ki se zelo radi pohvalijo s svojo 'sodobnostjo'. Pohvalijo se s tem, da "od otroka ne zahtevajo, da bo odličnjak, ampak le, da se bo pridno učil". Prav taki starši so ponavadi razočarani, ker otrok v drugi polovici osnovnošolskega obdobja začne v šoli popuščati in izgubljati motivacijo.

Ko se s takimi starši pogovarjam nekoliko bolj poglobljeno, ko skušam prodreti v njihove želje, njihova pričakovanja, zelo hitro odkrijemo, da so stvari drugačne. V resnici si tudi oni želijo, da bi bili njihovi otroci odličnjaki. Še več: ker jim "vse nudijo", ker "jih z ničimer ne obremenjujejo, da imajo dovolj časa za učenje", v sebi tudi zelo jasno pričakujejo, da bodo otroci odličnjaki. Problem je v neiskrenosti odnosa do otroka: na eni strani dajejo otroku sporočilo, da "od njega ničesar ne zahtevajo", na drugi strani pa pričakujejo dobre rezultate. Posledica tega sta otrokova zmedenost in upad motivacije. Prav zato je zelo pomembno, da starši postavijo otroku jasne zahteve tudi glede šolskih ocen. To je predpogoj, da si takšne zahteve začne postopoma postavljati tudi otrok sam.

Tekmovalnost in slabše zmogljivosti

Ob vsem zgoraj zapisanem se najbrž marsikomu vsiljuje misel, da je visoka stopnja motivacije 'rezervirana' le za odličnjake, za zmagovalce. Morda se to včasih celo dogaja, ampak prav zaradi izkrivljanja in stranpoti na področju ocenjevanja.

Šport, pri katerem je tekmovalnost še najjasneje prepoznavna, nas uči, da temu ni tako. Prav v športu znova in znova vidimo, kako so lahko zelo motivirani tudi tekmovalci, ki ne dosegajo vrhunskih rezultatov – in jih najbrž ne bodo nikoli. Tudi pri šolskem ocenjevanju je tako. Nikoli ne bom pozabil izrazov navdušenja, pristnega otroškega veselja, sreče, ki smo jih doživljali v letih našega *Mladinskega doma* v Čepovanu, in to ob dvojkah, ne ob peticah! Kako srečen je bil otrok, ki se nikakor ni mogel 'izkopati' iz nezadostne ocene in je potem dobil dvojko!

Tudi otroci s slabšimi zmogljivostmi si želijo dobrih ocen. Tudi za otroke s specifičnimi učnimi težavami – danes na splošno govorimo o otrocih s posebnimi potrebami – so ocene pomemben motivacijski vzvod. Potreben je le nekoliko drugačen, 'poseben' pristop. O tem pa v naslednjem prispevku. ■

Ponos

Silvo Šinkovec

Čustva so informacije. Tudi besede ponos, napuh, ošabnost in ponižnost so informacije. Ponos je občutek zadovoljstva ob določenem dosežku in zavedanju svoje vrednosti. Kdor ima spoštljiv odnos do sebe, spoštljivo ravna tudi v odnosu do drugih, jih ne ponižuje ali sramoti, ampak se jih veseli. Je tudi ustvarjalen član skupnosti.

Bistvo ponosa in ošabnosti

Kot vsako čustvo, ima tudi ponos dva pola. Če naša čustvena tipalka zaznava prav, se čustvo ponosa oblikuje ob stiku z resnično vrednostjo, ki je v nas. Čutimo, da imamo svoje dostojanstvo, in lahko smo ponosni na to, da smo človek. Ker je lepo biti človek. To, kar odkrijemo v sebi, odkrivamo tudi v drugih: lepo je, da so. Toda če čustvena tipalka ne deluje prav, če človek ni v stiku s svojo vrednostjo, se prične ustvarjati občutek umišljene vrednosti. Ta občutek imenujemo napuh ali ošabnost. Človek, ki čuti napuh, doživlja notranjo napihnjenost, čuti se telesno višjega, svoje misli ima za bolj pomembne od misli drugih, ima občutek večvrednosti in je domišljav.

Kako se razvija občutek ponosa in napuha?

Čustvo ponosa se oblikuje v razvoju osebnosti. Ko otrok prvič samostojno naredi nekaj korakov, se glavica obrne in išče, ali ga kdo vidi. Svoje veselje ob tem uspehu bi rad delil. Ponosen je nase. Zmorem! Podobno je, ko prvič zaplava, ko se prvič samostojno pelje s kolesom, ko reši še nerešljivo matematično nalogo, naredi novo vajo pri telovadbi itd. Usvajanje sveta, učenje veščin in pridobivanje znanja nas navdajajo z občutkom zadovoljstva. Ponosni smo nase, da zmoremo, da doumemo, da uvidimo. Toda to je le en vir tega občutka. Drugi vir so ljudje, ki jih srečujemo in nam sporočajo, da nas imajo radi, in so nam naklonjeni. Pa ne zato, ker smo nekaj naredili, ampak preprosto zato, ker so nas srečali, preprosto zato, ker smo. Ker smo ljudje, smo vredni spoštovanja, pozornosti in ljubezni. Ponosni smo tudi, da pripadamo skupini, ki skupaj dosega cilje (šport, družina, zbor), da smo del naroda ali verske skupnosti ter delimo njune vrednote.

Vsak človek ima v sebi vrednost, dobroto, lepoto in plemenitost. Na tem spoznanju temelji deklaracija o človekovih pravicah. Pred rojstno hišo Primoža Trubarja na Rašici piše: "Pred Bugam smo vsi glih." Pred Bogom imamo vsi enako vrednost, vse ima rad. V vsakem od nas je nekaj božjega. Tako lahko s Trubarjem razmišljamo v teološkem jeziku.

Občutek napuha pa se rojeva iz obrambnega vedenja. Na dnu je skrit občutek, da oseba, takšna kot je, ni v redu, ni dovolj dobra. Zato jo je tudi strah, da ne bo sprejeta. Ker pa si želi biti sprejeta (kar je potreba vsakega človeka), si 'izmišlja' razloge, da bi se to uresničilo. Primerja se z drugimi, zato si misli ali govori, da je bolj hitra, bolj pametna, bolj lepa, bolj ... Vrednost si ustvarja s stalnim primerjanjem z drugimi, zato je do njih kritična, jih podcenjuje in razvrednoti, ima jih za manj sposobne in slabše, jih smeši in zavrača.

Ujeti v ošabnost

Napuh je obrambno vedenje. Globlji kot je občutek nevrednosti in sramu, večja je potreba po dokazovanju lastne vrednosti in želja po sprejetosti. Z razvrednotenjem drugih si oseba misli, da postaja ugledna v očeh drugih. Vedno lahko najde nekaj, da druge razvrednoti in sebe povzdigne, hkrati pa ve, da je to umišljeno in da v resnici ni tako. Zato je naslednji trenutek, ko je v stiku s svojimi resničnimi občutki, s seboj še manj zadovoljna, čuti, da je to, kar počne, grdo, zato se občutek vrednosti še zmanjša. Doživlja pa tudi strah, da bi izgubila svoj (umišljeni) status, kajti zaveda se, da si ugled, položaj in sprejetost pridobiva na nerealen način. Ve, da se to lahko razkrije in se bo pokazalo, kdo v resnici je. Na zunaj taka oseba zgleda zelo samozavestna, v sebi pa je prestrašena in nebogljena.

To jo dela tudi osamljeno. Ve, da svojih občutkov drugim ne more razkriti, saj bi se njena skrivnost razkrila. Tudi neki 'nadobčutek' jo osami, saj si zamišlja, da tega drugi ne razumejo, da je ona nekaj več. Če ji ta igra uspeva, si pridobi materialne dobrine in ugleden položaj. Ker ima vse, kar si je umislila, se lahko vanjo prikrade tudi občutek naveličanosti in zdolgočasenosti, ker so cilji doseženi in se nima več za čim stegovati. Hkrati pa ve, da to ni bistveno in da mora skrivati tisto, kar zares doživlja. Tako je ujeta v začaran krog; bolj ko si prizadeva dvigniti svoj ugled, manj ji to uspeva in večja je potreba po skrbi zanj.

Predsodki

Oseba, ki je izgubila stik s svojo vrednostjo in 'razvila' ošabnost kot nadomestilo za ponos, pogosto gradi odnose na predsodkih. Ne potrudi se, da bi druge odkrila v njihovi resničnosti, da bi jih spoznala in cenila, ampak se zateče k predsodkom in

stereotipom, ki v bistvu podcenjujoče opisujejo druge in so prikladen način za razvrednotenje in zasmehovanje drugih. Ker taka oseba ni v stiku s svojo vrednostjo, ne more biti v stiku z vrednostjo drugih. Predsodki, ki so vnaprej oblikovane sodbe, ne glede na dejanske podatke hranijo negativno držo do drugih ljudi. Predsodki so orodje, da hranimo odklonilen odnos do drugega na podlagi razvrednotenja. Pri tem uporabljamo tudi humor, cinizem ali sarkazem. Vse to so lahko oblike poniževanja posameznikov, skupin, klubov, političnih nasprotnikov, narodov, verskih skupnosti. Torej: to delamo zato, ker sami ne čutimo zdravega ponosa.

Foto: Matej Hozjan

Sram zaradi izvorne družine

Pogosto se otrok ne počuti dobro v svoji družini. V nekem razvojnem trenutku je tak občutek običajen. Toda stalen sram zaradi lastne družine je lahko povezan z revščino, neizobraženostjo, zasvojenostjo, zlorabo ali nepoštenostjo, ki jih otrok zaznava in ve, da to, kar počneta oče ali mama, ni v redu. Dogajanje v družini mu ni v ponos, zato se je otrok sramuje. Ker je del te družine, čuti, da temna senca pada tudi nanj, zato se ne spoštuje.

S tem občutkom se spopadajo pravljice, ki opisujejo grde živali (žabe, krastače), v katerih se skrivajo kraljeviči ali princeske in iščejo odrešitelja (ribič, pastir). Rešitelj je vedno čista duša, ki je nesebična in dobra, da lahko pomaga; tako čista, da premaga predsodke in v grdi krastači odkrije skriti zaklad. Take pravljice pripovedujejo o človeku, ki se ne ceni, ampak upa, da bo prišel nekdo, ga slišal, razumel in odrešil ujetosti. Te osebe si želijo priti v stik s svojo vrednostjo, se zavedati kraljevskega izvora in svojega dostojanstva. Ko bodo v stiku s svojo lepoto, se ne bo več treba skrivati v nečem neuglednem in grdem. Tako bodo odrešene. Na dnu vsakega človeka je upravičeno hrepenenje po tem, da bi čutili svojo žlahtnost in plemenitost. To pa je že zdravilo za izhod iz začaranega kroga. V pravljicah se to zgodi čudežno, v življenju pa s pridobivanjem pozitivnih izkušenj.

Za vsakega človeka je pomembno, da sprejme svojo izvorno družino. Ko oseba čuti, da ni več odvisna od staršev in njihovega življenja, lahko prične živeti svoje življenje. Starše lahko sprejme takšne, kot so, in se ne obremenjuje več z njihovo težko življenjsko prtljago. To omogoča, da tudi sebe sprejme takšnega, kot je. Bistvo človeka je čista in plemenita duša, ki v svojem srcu nosi božansko naravo. Zato se ni treba sramovati svoje preteklosti in svoje izvorne družine.

Prehod iz ošabnosti v zdrav ponos

Kaj bo torej pomagalo k ozdravljenju ošabnosti ali napuha? Najprej je pomembno, da vidimo izvor teh občutkov. Ne pojavljajo se zaradi tega, ker je oseba hudobna, ampak ker v sebi čuti sram in ima nizko samospoštovanje. Ker se ne ceni, se želi dokazovati. Naslednji korak je samoumeven. Ni potreben ves trud, da bi druge prepričala, da bi jo videli in cenili, ni se treba pretvarjati in ponarejati rezultatov tekmovanj, šolskih ocen ali rezultatov projektov. Edino pomembno je, da oseba sprejme samo sebe in se ceni. Ko je v stiku s seboj, s svojo notranjo vrednostjo, se rodi občutek pravega ponosa. To je vir veselja, zadovoljstva, ki daje osebi notranjo trdnost in samostojnost. Ko začuti svoj resnični jaz (dobre lastnosti, darove, zmožnosti, izkušnje, občutek ljubljenosti ...), je osvobojena ošabnega vedenja. To obrambno vedenje ni več potrebno. Ni se treba več zatekati k maski in skrivanju, zato razvija odkrito komunikacijo.

Ponižnost

Kaj pa ponižnost, ni to nasprotje ponosa? Ni. Ponižnost je globok občutek, da nam je vse podarjeno. Na svet smo prišli brez svojega truda, s seboj smo prinesli darove in zmožnosti. Naša naloga je le, da vse, kar smo prejeli, v največji meri tudi razvijemo in uporabimo za svoje poslanstvo. Občutek zdravega ponosa vodi k spoštljivemu in zvestemu delu za doseganje ciljev. Tekmujemo s seboj in ne z drugimi. Drugim pustimo, da se trudijo po svojih najboljših močeh, in se z njimi veselimo doseganja njihovih ciljev. Ponižnost je nasprotje tekmovalnosti in obsojanja, podcenjevanja in povzdigovanja nad druge. Ponosen in ponižen človek si dovoli delati napake, ker ve, da ni popoln in nikoli ne bo, zato sprejema tudi napake drugih. Ponosna in ponižna oseba je fleksibilna, potrpežljiva in prilagodljiva, v danih možnostih naredi največ. Ne išče vzrokov za nedoseganje ciljev v drugih ali v okoliščinah. Ponižnost in ponos hodita z roko v roki, odsevata dva vidika iste resničnosti, veselita se življenja in ustvarjata zdravo skupnost. ■

Literatura

Wilks, Frances (2003): *Inteligentna čustva*. Kranj: Ganeš, str. 197–207.

Osebno delo

Spomnite se svojih izkušenj pravega ponosa. Kako ste ga doživljali in ob katerih dogodkih? Pogovorite se o svoji izkušnji s prijateljem.

Spomnite se svojih izkušenj lažnega ponosa, ošabnosti ali napuha. Kako ste ga doživljali in ob katerih dogodkih? O svojih izkušnjah se pogovorite.

Opazujte otroke. Kdaj oni doživljajo pravi ponos in kdaj lažnega? S kom se lahko oni pogovorijo o svoji izkušnji?

Pogumni snežakec

Lidija Šket Kamenšek

Globoko v oblakih se je bleščala zimska dežela. V njej so živeli veliki snežaki, očetje in strici, malo manjše so bile mame in tete, najmanjši pa so bili otroci. Mame in očetje so se igrali z otroki, pisali knjige in brali. Tete in strici so hodili v službo. Otroci so se dričali po hribih in gradili snežna naselja. Bili so nagajivi in razposajeni, vsi so si bili zelo podobni. Samo najmlajši, Žak Snežko, je bil drugačen. Njegov nos je bil koruzni storž, očesi sta bili dva oreha, usta pa palica v obliki črke u. Po trebuščku je imel roza gumbe. Smejal se je glasneje kot drugi in bolj žalostno je jokal. Pogosto se je sam igral v snežnem vrtu in opazoval snežinke.

V zimski deželi je skoraj ves čas gospodovala zima. Le za nekaj tednov je mraz popustil in pokukala je pomlad. Trava je slekla bel plašč. Drevesa so pretegnila veje in malo zrasla. Potoček je zažuborel. Takrat so se snežaki zadovoljno skrili v svoje hiše in se hladili ob ledenem radiatorju. Žaku Snežku pa to ni bilo po godu. Hotel je vedeti, zakaj ne sme ven. Najbolj učen snežak mu pove, da vsakdo, ki spomladi stopi na zrak, izgine. "Kam pa?" je snežakec še zmeraj radoveden. "Ne vem natančno," se zamisli učenjak, "ampak vse bolj smo prepričani, da umre." Žak Snežko je rahlo vztrepetal. Vendar mu besede najmodrejšega snežaka niso vzele poguma. Previdno se je splazil iz hiše, se skril za drevo in čakal. Izza oblakov prilebdi sonce. "Žak Snežko, brž v hišo, stalil se boš!" ga svari. "Ne verjamem, sonce," vztraja snežakec. "Poglej, nimaš več roke! Teci, Žak Snežko!" mu kliče sonce. Snežakcu postaja prijetno toplo, kot da se pogreza v mehek spanec. Izgine njegova druga roka, leva, nato desna noga, na koncu še trup. Ob drevesu ostane lužica, koruzni storž, dva oreha, palica in trije roza gumbi.

Foto: arhiv Vzgoja

Vse to je posrkal oblak in se začel spuščati proti mrzli zemlji. Kaplje so zledenele v snežinke in padle za staro hišo ob gozdu. Prav tam pa se je igral deček. Zvalil je dve veliki kepi. Pri drevesu je zagledal še koruzni storž, dva oreha, palico in roza gumbe. Z majhnimi ročicami je napravil nenavadnega snežakca. Zadovoljen je deček odkorakal domov. Ponoči je luna posrebrila gozd in nekaj čarovnije potresla po snežakcu. Globoko je vdihnil. Stresel je z glavo, odprl oči in vzkliknil: "Živ sem!" Pred njim se je razprla neznana bela pokrajina, v daljavi je samevala stara hiša. Naglo je oddrsal od nje in skozi najnižje okno zagledal spečega dečka. Nato se je radovedno plazil naokrog in raziskoval. Ob svitu se je snežakec vrnil na svoje mesto in čakal dečka.

Zima se je starala. Izza gozda je vse bolj pogumno gledalo sonce, ki je Žaku Snežku prinašalo še eno presenečenje. Na prvi pomladni dan se je zima poslovila. Sonce je objelo snežakca, da je zdrsnil v spanec. Pustil je koruzni storž, oreha, palico in tri roza gumbe. To je deček shranil v sobi in se tako spominjal svojega nenavadnega prijatelja.

Lužica je izhlapela v oblak. Ta pa jo je iztisnil na zimsko deželo, kjer so se igrali snežaki. Na mestu, kjer je pred časi izginil Žak Snežko, so naredili njemu podobnega.

Ko je luna zakraljevala v zimski deželi, je posrebrila drevo in z njim tudi snežakca. Globoko je vdihnil. Stresel je z glavo, odprl oči in vzkliknil: "Živ sem!" Neskončna bela pokrajina mu je bila znana. Žak Snežko je nemudoma poiskal mamico, očeta, sestre, brate in še druge snežake. Njegova skrivnost je bila tako lepa, da jo je zaupal vsem v zimski deželi. Od tistega dne vsi snežaki nestrpno čakajo svojo kratko pomlad. ■

Rupnikova knjiga Božje besede

Marko Ivan Rupnik: Sveta brata Ciril in Metod v knjigi Božje besede

✍ Milček Komelj

Slikar pater Marko Ivan Rupnik je na sliki v kapeli centra Aletti v Olomoucu kompozicijsko povezal Marijino oznanjenje in sveta brata Cirila in Metoda, slovanska apostola, katerih 1150-letnico prihoda na Moravsko slavimo letos. Upodobil ju je kot romarja med naglo hojo, celoten prizor pa je inventivno postavil v knjigo Božje besede. Vanjo so vloženi trakovi, s katerimi si lahko vsak narod in vernik zaznamuje svojo stran.

Odrešitev z Božjo besedo sta brata Ciril in Metod želela vsakomur posredovati v njegovem maternem jeziku, ker je le ta alfa in omega avtentičnega izražanja. Človek pa je "človeku človek po besedi" (Anton Trstenjak) in – kot preberemo v odprti knjigi v svetnikovih rokah – tudi "na začetku je bila Beseda".

Knjigo kot znamenje apostolskega poslanstva svetih bratov je umetnik presvetlil z duhovno lučjo, ki besedo oživlja v podobo in poetično sije kot onstranska večnost. K učinku življenja, ki trepeta v svetlobi, pa odločilno prispeva Rupnikova temeljna in najbolj prepoznavna tehnika – mozaik. Vanj je avtor pri dnu vdelal nekaj večjih 'blatnih' kamnov z Moravske, s katerimi je duhovno prizorišče tudi konkretno in hkrati simbolično ozemljil.

Izhodišče za tovrstno umetnost je slikarju pomenila poslikava v kapeli Odrešenikove matere, naslikana za Janeza Pavla II., papeža, ki je oba sveta brata – nesebično etična in premočrtna ter pogumna človeka – razglasil za sozavetnika Evrope, oprt na raziskovalne izsledke Franca Grivca, in ju tako pridružil evropskemu zavetniku sv. Benediktu, ki ga je bil razglasil že Pavel VI. (Rupnik je za škofovsko kapelo v Beogradu naslikal tudi križ z zavetniki Evrope.) Oba papeža – in pred njima še nekateri, posebno Pij XI. – pa sta v bistvu nadaljevala s priznavanjem obeh svetnikov, ki ju je prvi povzdignil že Leon XIII. Šele tedaj, v poznem 19. stoletju, se je zavest o njiju po dolgih stoletjih na novo obudila tudi pri Slovencih, a pred tem še posebej po zaslugi škofa Slomška, vnetega za domači jezik. Vendar smo Slovenci, ki smo v 9. stoletju pripadali Kocljevi Spodnji Panoniji le s svojim najbolj vzhodnim, podravskim predelom, od 10. stoletja politično in cerkveno organizacijsko podlegli nemški nadoblasti, zato smo kulturnemu izročilu slovanskih apostolov manj zavezani kot nekateri drugi slovanski narodi, ki so intenzivno gojili glagolico ter se oklenili cirilske pisave in jima še danes postavljajo spomenike. Glede na poznejše politične in kulturne okoliščine se nam danes zdita cirilica in glagolica v knjigah pri nas upodobljenih svetnikov v bistvu celo tuji, a sta toliko bolj razumljivi v luči zgodovinskega sporočila, ki je slovensko zavest opiralo na moč slovanstva.

V 19. stoletju so se skupaj z obujenimi legendami pojavile njune upodobitve zlasti po cerkvah, najpogosteje na narodno ogroženem slovenskem severovzhodu, ki je bil tudi s svojim jezikovnim dialektom bolj kot osrednja Slovenija dojemljiv za ideje o slovanski vzajemnosti oziroma za ilirizem. Davorin Trstenjak si je v Novicah celo zaželel, da bi jima Slovenci posvetili kako cerkev. (Danes jima je posvečenih 15 cerkva in kapel, skoraj vse pa so iz 20. stoletja.) Med našimi osrednjimi umetniki je svetnika leta 1890 naslikal Jurij Šubic, zatem pa ju je upodobilo (ali načrtovalo upodobiti) še kar nekaj pomembnih slikarjev in kiparjev, med njimi Grohar in Jakopič, s svojimi razglednicami pa ju je razširil med ljudstvo zlasti Maksim Gaspari, tako kot z naslovnicami in zaglavji še številni koledarji. Ker so vse te podobe v času obujene narodne zavesti in obenem narodne ogroženosti vznikale kot izraz naraščajoče kulturne samozavesti, slovanska svetnika (oziroma z njima povezana ciril-metodovska ideja) v stari Avstriji iz političnih razlogov tudi s cerkvene strani nista bila vedno zaželena, kot glasnika slovanstva pa prav tako ne na ozemljih, ki so nam jih po prvi svetovni vojni zasedli tujci.

S pogostim slikanjem svetih bratov se je tedaj na Primorskem, ki je pripadlo Italiji, najbolj pogumno izpostavil Tone Kralj. Med vojno mu je v Goriških Brdih sledil Lojze Spacal, leta 1938 pa se je med banovinskim natečajem za zgodovinsko sliko največ slikarjev odločilo prav za motiviko iz življenja sv. Cirila in Metoda. Po vojni je v novih razmerah poleg Kralja in Goršeta svetnika večkrat upodobil zlasti Stane Kregar, med drugim na mozaiku v avli ljubljanske teološke fakultete ter na vitraju slovenskega papeškega zavoda v Rimu, ki nakazuje že zgodnjo slovensko povezanost z Rimom. Vsi ti umetniki so se pri njunem upodabljanju oprli na ikonografsko razpoznavnost njune škofovske oziroma meniške oprave, ki ji je vsaj deloma sledil tudi Rupnik, ter še posebej poudarjali knjigo (Groharju je postala celo vir svetlobe), v njuno obličje pa so skušali vnesti askezo in dostojanstvo, vseskozi pa etično resnoben, ponekod tudi toplo ljubezniv izraz.

Na upodobitvah, kjer brata najpogosteje negibno stojita skupaj, postavljena frontalno, je pogosto zaznaven

tudi bizantinističen pridih, očitno kot izraz težnje po hieratičnosti, pa tudi kot aluzija na njuno bizantinsko poreklo, saj sta svetnika že pred cerkvenim razkolom kljub že tedaj nakazujočim se političnim napetostim povezovala Rim in Bizanc in se zato prikazujeta tako v katoliških upodobitvah kot na pravoslavnih ikonah. Ta bizantinski naglas pa ni nasledek našega zgodovinskega slikarskega izročila, saj je mogoče dotedanje bizantinske slogovne značilnosti na Slovenskem pojasniti predvsem z impulzi, posredovanimi z evropskega Zahoda, in ne kot rezultat tesnejših stikov z bizantinskim Vzhodom. Podobno je bila tudi nekdanja uporaba glagolice na slovenskih tleh posledica delovanja hrvaških glagoljašev, in ne neposreden relikt našega ciril-metodovskega izročila, saj so že Brižinski spomeniki kot naš najstarejši pisni pomnik ne glede na vsebinske sledove staroslovanskega pismenstva zapisani v latinici, tako kot je v skladu s češko kulturo v latinici zapisano tudi besedilo na Rupnikovi sliki.

V takem zgodovinskem kontekstu vnaša Rupnikovo upodabljanje obeh svetnikov, predvsem pa njegova cerkvena umetnost s svojo specifično likovno usmeritvijo, v našo umetnost precej nov aspekt. Svetovljanski Rupnik jo je namreč zavestno utemeljil na ekumenski misli slovanskega papeža o dveh pljučnih krilih krščanske cerkve, vzhodnem in zahodnem, zato je v svojem delu upošteval ne le vzhodno mistično izročilo, razvidno iz njegove ikonografije, ampak je skušal vzhodne in zahodne poteze evropske vere in kulture inventivno združiti tudi v samem slikarskem slogu, v tej zamisli pa ga je podpiral tudi njegov duhovni mentor, češki kardinal Špidlik.

Za tako sintezo si je umetnik izrecno prizadeval že v papeževi kapeli, pozneje pa so v njegovih prijemih opaznejši zlasti zahodnejši impulzi, tako kot v dinamičnem gibanju obeh iz polprofila ugledanih svetnikov na olomouškem mozaiku. Tak 'sinkretističen' ustvarjalni prijem je Rupnik univerzalno razširil po vsej Evropi in še širše; s sakralnim zlatom, duhovno belino, raznovrstno simboliko in

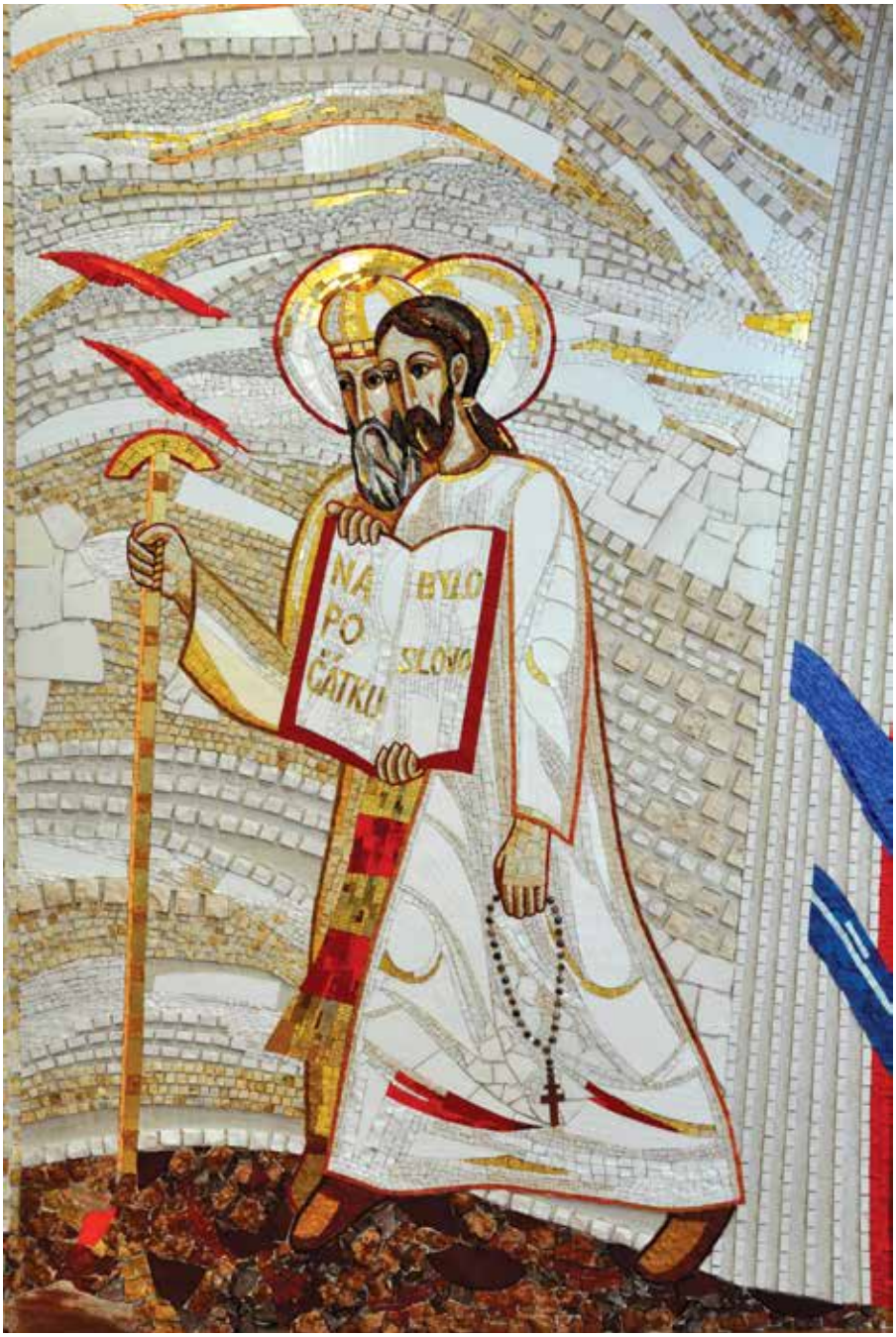

hkrati smislom za nazorno motivno ponazoritev ter vselej kompleksnim teološkim sporočilom pa je bil vzneseno sprejet tudi pri slovenskih naročnikih. A hkrati se med obiskovalci cerkva včasih oglašajo tudi pomisleki, temelječi na zgodovinskem dejstvu, da nam je Slovencem bizantinsko izročilo 'genetsko' tuje; pridružujejo pa se jim spomeniškovarstvene sugestije župnikom, naj zaradi novih del ne preurejajo starih cerkva. A Rupnik, ki vidi svoje poslanstvo v duhovnem oznanjanju, s svojo ekipo nezadržno še naprej osvaja krščanski svet, zaupajoč v svoj lastni ustvarjalni evangelij, ki ne pozna meja. Na tej poti verjame v živost vsakega kamna, ki prestreza in odbija nebesno luč, tako kot sta zaupala in verjela v svoje svetlo poslanstvo sveta brata, ki sta nekoč prehodila naše kraje, pripravljena na zagovor pred obtoževalci in prepričana o vrednosti 'staroslovenskega' jezika, s tem pa tudi slovanskega oziroma slovenskega in v skladu s tem slehernega človeka, ki mu v skupni knjigi Božje besede pripada samostojna stran. ■

Likovni razvoj predšolskega otroka

✍ Irena Valdes

Poleg fizičnih sprememb in zdravstvenih preizkusov le malo stvari tako natančno opisuje otrokov razvoj kot njegova risba. Lahko bi rekli, da je risba dnevnik, iz katerega lahko razberemo stopnjo otrokovega kognitivnega, čustvenega, socialnega in včasih celo fizičnega razvoja.

Diagnostični potencial risbe je kaj kmalu opazil strokovni kader, zato se je postopoma zelo razširilo zanimanje psihologov, psihiatrov in likovnih terapevtov za razvoj diagnostičnih instrumentov, od katerih nekatere uporabljamo še danes.

Projektivne risarske naloge so doživele svoj vrh v prejšnjem stoletju, njihov razvoj je slonel na ramah večjih imen v razvojni psihologiji, kot so Goodenough (1926), Koppitz (1968), Harris (1963) in še mnogi drugi. Vendar so se proti koncu stoletja te naloge po temeljitejših študijah (Golomb, 1990) izkazale za precej nezanesljive, čeprav še vedno priljubljene pri prenekaterih terapevtih. Pomembnejši so postali temeljitejši pristopi, ki so na prostih risbah iskali razvojne elemente. Tako je na primer leta 1969 izšla knjiga Rhode Kellogg, v kateri je predstavila študijo 200.000 otroških risb. Opazovala je ponavljajoče se vzorce na risbah mlajših otrok. S to obsežno študijo smo pridobili temelj, na katerem so prenekateri snovalci modernih pristopov opazovanja otroške risbe kovali nove metode.

> *Lahko bi rekli, da je risba dnevnik, iz katerega lahko razberemo stopnjo otrokovega kognitivnega, čustvenega, socialnega in včasih celo fizičnega razvoja.*

Ali vsi otroci rišejo enako?

Tudi če nismo strokovnjaki, opazimo, kako se risba v otroštvu spreminja. Iz nerazločljivih in nekontroliranih potegov risba sistematično napreduje vse do pubertete. Ob vstopu v adolescenco pa se zgodi nelogičen korak nazaj v poenostavljanje in karikiranje, kar je zelo pomembno za psihološko razumevanje tega čustveno občutljivega obdobja.

V nadaljevanju si bomo na primerih ogledali likovni razvoj zdravega predšolskega otroka od prvega leta do vstopa v šolo. Risbe tega zgodnjega obdobja otroštva so do sedaj pokazale veliko enotnost po celem svetu. Na risbah je opaziti, kako otrok riše določene stvari in kako se povečuje njegova zmožnost predstavljanja. Ne opazuje pa se tematike, ki je seveda lahko precej odvisna od individualnega interesa. Vsako leto otrok z risbo izrazi likovni razvoj, ki je točno določen in sloni na številnih študijah.

V predšolskem obdobju toleranca za odstopanje pri zdravem otroku praktično ne obstaja. Težko je razložiti, zakaj vsi otroci do vstopa v šolo rišejo enako; nekaj zagotovo pripomore razvoj gibanja in fine motorike. Dokazano je tudi, da kulturno in vzgojno ozadje do petega leta pravzaprav nimata vpliva na risbe v tem razvojnem obdobju. Lahko bi torej sklepali, da je risba v tem obdobju bolj vezana na otrokov fizični razvoj in zavedanje le-tega; otrok z risbo izraža rast telesa, občutek za svoje telo in občutek koncepta 'jaza'. Starejši kot so otroci, bolj se risbe lahko razlikujejo, vendar se še vedno gibljejo po osnovnih smernicah načina risanja, primernega za določeno starost; to traja vse do začetka druge faze pubertete (okrog 15. leta), ko se začnejo kazati začetki razvoja individualne osebnosti.

Pregled razvoja po letih

1. in 2. leto

Vsak dojenček se uči obvladovanja telesnih mišic od glave k periferiji okončin. V prvem letu postopoma obvlada najprej oči, nato mišice obraza, pa vrat, telo, okončine od trupa do prstov na rokah in nogah. Starši otroku ponavadi navdušeno potisnemo barvico v roko takoj, ko le-ta lahko nekaj prime. Prve risbe pa nastanejo takrat, ko otrok razume, da za barvico ostajajo sledi, ki jih je ustvaril, in ga to veseli. Prve risbe tako nastanejo okrog enega leta starosti in so risbe z izvorom gibanja v komolcu, zato so to ponavljajoče se črte v isti smeri.

Nato se razvije tudi zapestje in črte že postajajo bolj gibljive. To so dalj-

še kontinuirane črte najrazličnejših oblik, ki se prepletajo med seboj in živahno zavzemajo dobršen del papirja.

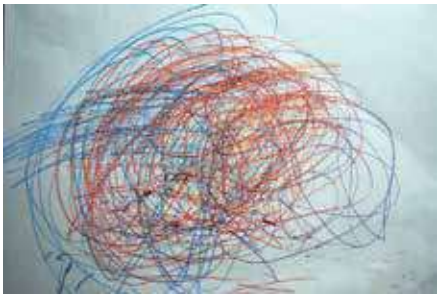

Pri dveh letih se črte začnejo koncentrirati proti sredini papirja in dobivajo krožno obliko. V njih je ponavadi videti tudi druge elemente, kot so pike, tudi ravne črte, a prevladujoče črte so posledica daljšega kontinuiranega krožnega gibanja roke.

Risbe imajo v tem obdobju skupne značilnosti: so ritmične, dinamične in skoraj plešočega značaja. Nimajo posebne orientacije in lebdijo na papirju, kakor da bi bile brez gravitacije.

3. in 4. leto

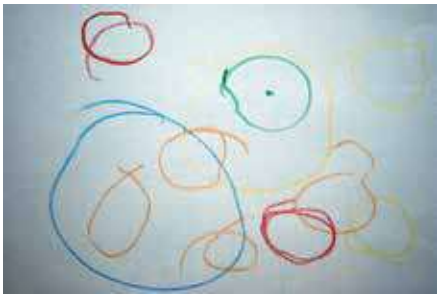

Do tretjega leta (lahko tudi do pol leta prej) je otrok zmožen narisati zaprt krog, ki ga vztrajno vadi v različnih barvah in velikostih. Včasih ga poudari z dvojno črto, vanj lahko nariše tudi manjši krog ali piko. V tem obdobju se sočasno lahko pojavi tudi oblika križa. Ta nov dosežek sovpada z govornim preskokom na prvo osebo ednine, torej 'jaz'. S krogom otrok simbolno uprizori zavedanje sebe kot samostojne fizične enote.

Krog in križ sta osnovni gradbeni enoti za likovno uprizoritev človeške figure, ki je tudi otrokova prva usmerjena tema, ki jo izpopolnjuje v obdobju dveh let. Poznamo dva razvoja: razvoj iz kroga (ki služi kot osnova za glavo) in razvoj iz križa (ki služi kot osnova za telo). Bolj pogosta je osnova s krogom, vendar ne izključuje paralelnega razvoja s križem.

Razvoj človeške figure iz kroga

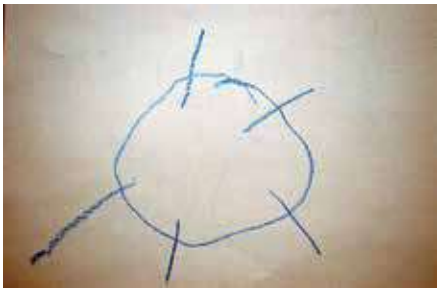

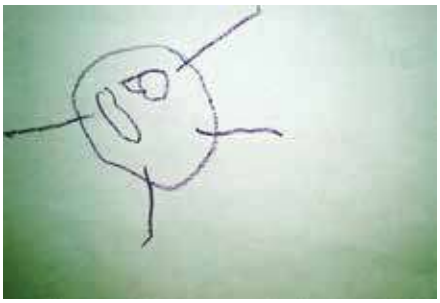

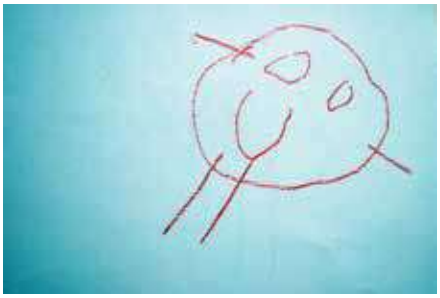

Krog najprej pridobi žarke in je podoben soncu, nato se ti žarki postavijo na mesta okončin, torej dva za roke in dva za noge. Več jih lahko ostane v predelu glave (lasje). Pojavijo se tudi oči. Naslednji korak je jasen obraz; tej stopnji rečemo 'glavonožec', saj so na risbi prepoznavni ljudje, ki pa še nimajo trupa. Trup se pojavi kasneje, z njim pa tudi realna človeška podoba.

Razvoj človeške figure iz križa

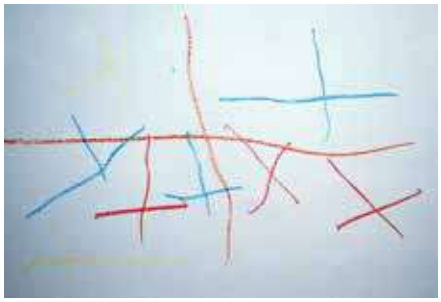

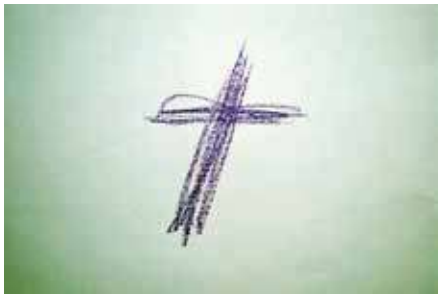

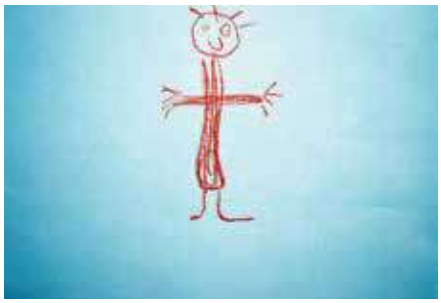

Križ se najprej okrepi in postane debelejši, potem na vrhu pridobi krog, ki predstavlja glavo. Nato pa manjkajo le še roke, noge in obraz. V takšnem razvoju ne razvijejo risanja 'glavonožca'.

Foto: Marko Hrovat

5. in 6. leto

Pri petih letih otrok že obvlada shemo, ki si jo je izbral za uprizoritev človeške figure, vendar še vse do adolescence to figuro postopoma izboljšuje. Pri petem letu se posveča prvim detajlom, kot so roke, obraz in lasje. Pomembno je tudi to, da se figura spušča na tla. V začetku plava na nebu. Ko otrok to opazi, najprej začne tla približevati figuri; nariše npr. hribček, lestev, skakalnico, nato pa se figura tudi sama spusti na dno lista. V tem obdobju se pojavljajo tudi prve hiše. Izjemno zanimivo je, da se po celem svetu pojavljajo najprej hiše s trikotno streho (tudi v kulturah, kjer takih hiš ni!). Šele v šestem letu se v risbi začnejo opažati kulturni dejavniki. Takrat se pojavijo tudi motivi zgodb, okoliškega dogajanja, živali in rastlin. Figura pa se razvija z oblekami, izboljšanjem razmerij (glava – trup), barvanjem površin in odebelitvijo nog.

Razvoj otroške risbe v likovni terapiji

Pri delu likovnega terapevta z otroki in mladostniki je globoko poznavanje otrokovih razvojnih stopenj izjemno pomembno. Poleg tega moramo razumeti tudi pomen vsake stopnje s psihološkega stališča in vedeti, kako lahko otroku pomagamo, da se povzpne na razvojni lestvici. Če otrok ni na njegovim letom ustrezni stopnji likovnega razvoja, je to prvi pokazatelj, da nekaj ni tako, kot bi moralo biti. Razlogi za to pa so lahko zelo različne narave; razkrijejo se med terapijo.

> *Vsako leto otrok z risbo izrazi likovni razvoj, ki je točno določen in sloni na številnih študijah.*

Starši me nikoli ne obiščejo zaradi zaostanka v likovnem razvoju, poiščejo me zaradi problemov vedenjske, socialne ali čustvene narave. Ali se te kažejo v razvojni stopnji, preverim sama. Se pa vsako leto ob koncu šolskega leta zgodi, da prihajajo po strokovno mnenje ozaveščeni starši, ki tehtajo, ali je vstop v šolo za njihovega otroka primeren. Iz risbice strokovnjak zelo dobro razbere, ali je otrok pripravljen na vstop v šolo. S tem vprašanjem se pogosto srečujem tudi na predavanjih, ki jih pripravljam za pedagoge; vprašanje je vredno posebne pozornosti.

Vsekakor pa je znanje o likovnem razvoju otroka in njegovem razpoznavanju pomembno tudi za vse tiste, ki se z otroškimi risbami pogosto srečujejo. To prepoznava tudi vedno več šol v Sloveniji, ki to temo vključujejo v izobraževalne seminarje. ■

Viri in literatura

Brochmann, Inger (1997): *Die Geheimnisse der Kinderzeichnungen.* Stuttgart: Freies Geistesleben.

Golomb, Claire (1990): *The child's creation of a pictorial world.* California: University of California Press.

Goodenough, Florence (1926): *Measurement of intelligence by drawings.* New York: Harcourt, Brace&World.

Harris, Dale B. (1963): *Children's drawings as measures of intellectual maturity.* New York: Harcourt, Brace&World.

Kellogg, Rhodda (1969): *Analyzing children's art.* California: Mayfield Pub Co.

Koppitz Munsterberg, Elizabeth (1968): *Psychological evaluation of children's human figure drawings.* New York: Grune&Stratton.

Malchiodi, Cathy A. (1998): *Understanding children's drawings.* New York: The Guilford Press.

Rubin, Judith Aron (2005): *Child art therapy.* New Jersey: John Wiley&Sons.

Valdes, Irena (2013): Likovna terapija kot pomoč otrokom. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 59, str. 42–43.

Luč miru iz Betlehema

Sabina Rupnik Suhadolnik

Plamen miru skavtinje in skavti v slovenske domove prinašamo že 23 let. Navajeni smo že, da okrog božiča po naših krajih kroži plamen, ki prinaša mir. Čeprav gre v prvi vrsti za simbolno dejanje, se je nekoč majhna akcija razširila v vse evropske in druge države ter med različne ljudi in prerasla zgolj simbolno dejanje. Med ljudi prinaša občutek skupnosti, topline, medsebojnega razumevanja brez besed ter navsezadnje konkretna dejanja dobrodelnosti tistim, ki so v stiski – prinaša mir.

Ideja za akcijo *Luč miru iz Betlehema* (LMB) je nastala leta 1986 v avstrijski televizijski oddaji z naslovom *Luč v temi*, v kateri so zbirali sredstva za pomoč otrokom. Takrat so se odločili, da bodo namesto daril otrokom delili plamen iz Betlehema. V naslednjih letih ga je vsakič prižgal otrok, ki se je tisto leto še posebej izkazal, in to je tradicija, ki se še danes nadaljuje tudi v Sloveniji.

Slovenske skavtinje in skavti, združeni v *Združenju slovenskih katoliških skavtinj in skavtov*, smo luč miru v Slovenijo prvič prinesli leta 1990. Prinašalec je bil skavt iz Homca, Janez Lovšin. Že takoj naslednje leto se je raznašanje plamena razširilo v načrtno akcijo, kar ostaja še danes. Pridružile so se nam druge organizacije – zamejski skavti, taborniki, odrasli skavti in drugi.

Vsako leto se v začetku decembra odpravimo na sprejem luči miru na Dunaj in v tednu pred božičem raznosimo plamen po slovenskih krajih. Pospremita ga letno geslo in poslanica, ki skuša v ljudeh prebuditi občutek miru, razumevanja, strpnosti in spoštovanja. Želja organizatorjev je, da bi plamen prišel v čim več slovenskih domov, ki bi s sprejemom potrdili, da so medčloveške vrednote tisto, česar si želimo in drug od drugega tudi pričakujemo. Akcija *Luč miru iz Betlehema* je sploh največji skavtski projekt, saj v njem sodelujejo vse lokalne enote in velika večina članov, hkrati pa plamen doseže veliko različnih ljudi. Vsakič ga sprejmejo tudi v državnem zboru in nekaterih drugih pomembnih državnih ustanovah. Kadar vremenske razmere dopuščajo, se skupina skavtinj in skavtov s plamenom odpravi celo na Triglav. Z zbranimi prostovoljnimi prispevki pomagamo ljudem v stiski.

Foto: arhiv ZSKSS

V preteklih letih se je zvrstilo mnogo vprašanj, ali je smiselno raznašati sveče, ki onesnažujejo okolje, ali vztrajati tam, kjer nas ne želijo, ali ima simbol plamena v današnji družbi sploh še kakšen smisel in podobno. Mi pa vztrajamo, saj verjamemo, da luč miru s svojim preprostim, a hkrati univerzalnim sporočilom vzgaja otroke in mlade za pomembne življenjske vrednote in ustvarja sožitje med generacijami. ■

LMB 2013: Poglej drugače!

Če si daleč od mene, če me gledaš z razdalje, zviška ali brezbrižno, mi ne moreš gledati v oči. Nočem, da se zapiraš vase, nočem, da si moj brezčutni opazovalec. Želim, da se mi približaš, me pogledaš, kajti le tako me boš srečal in razumel. Le tako boš videl, kdo in kakšen sem. Če prideš k meni, če snameš masko z obraza, me lahko prav vidiš. Tako bom zate postal luč. Moja luč bo svetila tudi tebi, saj naju strah, sovraštvo, nerazumevanje in zamere ne bodo več ločevali. Najin pogled bo drugačen, ker se bova poznala in se gledala takšna, kot sva. Odpri oči. Razumi. Sprejmi. Poglej drugače.

Dosedanja gesla

1991 – Mir je čas brez vojne
1992 – Mir na sveti večer za vse
1993 – Družina
1994 – Različnost
1995 – Sreča se rojeva v drugačnosti
1996 – Nekaj lepega zate
1997 – Objemi vse
1998 – Zaupanje za upanje
1999 – Srce sije
2000 – Mir ljudem
2001 – Harmonija svetlobe
2002 – Dar sosedu
2003 – Ustvari družino!
2004 – Pridi k sebi!
2005 – Mladost in ti
2006 – Razprodaja miru
2007 – Mirko Dar
2008 – Nekaj ti manjka
2009 – Kaj ti bo plamen, če srca ni zraven
2010 – Zate imam luč
2011– SVETim za vse
2012 – Z roko v roki
2013 – Poglej drugače

Medgeneracijska povezanost v vrtcu

✍ Lorena Jenšterle

Leto 2012 je bilo Evropsko leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti. Kot strokovna delavka v vrtcu sem se takrat odločila, da izkoristim priložnost in otrokom omogočim, da dan v vrtcu preživijo malo drugače. K sodelovanju in druženju sem povabila njihove starše, babice in dedke, ki so imeli možnost ob različnih dejavnostih spoznati način dela v vrtcu. Skupaj smo preživeli ustvarjalno, zanimivo in pestro dopoldne. Odločila sem se za eno od oblik medgeneracijskega sodelovanja, ki zagotavlja prenos in izmenjavo znanja med generacijami, zavedajoč se pomembnosti povezovanja različnih generacij.

Občutek za solidarnost

Kakovost človekovega življenja se meri po tem, kako in v kolikšni meri so zadovoljene vse njegove potrebe. Prijaznost, druženje in sprejetost polepšajo dan vsakomur, ne glede na njegovo starost, raso, versko pripadnost in družbeni položaj.

Število starostnikov v naši družbi konstantno narašča; postajajo vedno bolj pomembna, a hkrati tudi marginalizirana skupina ljudi v družbi. Posledično zaradi tega postaja vse bolj relevantno tudi proučevanje njihovega življenja in težav, s katerimi se dnevno soočajo.

Po poklicu sem diplomirana organizatorka socialne mreže in zaposlena kot vzgojiteljica predšolskih otrok v vrtcu v Žalcu. Kot strokovna delavka se zavedam pomena medčloveških odnosov, povezovanja generacij in delovanja posameznikov za kakovostno staranje. Opažam, da so stari ljudje danes še vedno prepogosto zapostavljeni. Menim, da je problem v tem, da se posamezniki premalo zavedajo, da so potrebne spremembe v ljudeh in odnosih med njimi, da bi se položaj izboljšal. Starostniki so del našega življenja. Vsak posameznik bi se moral zavedati, da bo enkrat star, če bo imel srečo, da starost doživi, dočaka. Nihče namreč ne ve, kam ga bodo popeljale življenjske poti in čez koliko preprek bo moral stopiti.

Z vpogledom na področje starih mi je postalo jasno, da priprava na starost v naši družbi še ni dovolj aktualizirana. Vzrok za to je nepoznavanje celotnega fenomena starosti, saj le-ta še vedno ostaja nekaj strašljivega, tabuiziranega in problematičnega.

Občutek za solidarnost nam je vsem prirojen, naloga nas odraslih pa je, da otroke vzgajamo z vzgledi, vrednote ohranjamo in jih nadgrajujemo.

Predsodki o starosti

Med prebiranjem literature sem spoznala, da je od nas – ozaveščenih posameznikov, strokovnih delavcev in prostovoljcev – odvisno, ali se bo negativen prizvok o starih ljudeh in staranju prebivalstva kdaj izničil. Mi smo tisti, ki moramo z željo po boljšem medgeneracijskem sodelovanju ljudi spodbujati k spremembam. To je možna rešitev za lažjo emancipacijo in povečanje števila zdravih, srečnih in zadovoljnih starih ljudi.

Razvoj, trdnost in obstoj družbe kot nedeljive celote predstavlja medgeneracijska solidarnost med mlado, srednjo generacijo ter generacijo tretjega življenjskega obdobja. Medgeneracijsko povezovanje, sodelovanje oziroma sožitje se lahko udejanja v različnih oblikah. Njegovi največji sovražniki so predsodki o starosti in starih ljudeh. Strinjam se z mislijo ameriškega avtorja M. Orisona, ki pravi: "Edine resnične omejitve naših možnosti ležijo v naših lastnih mislih in predstavah." Stereotipi so velika ovira, pojavljanje tabujev v družbi pa lahko kaj kmalu privede do strahu srednje in mlade generacije pred starejšo generacijo ali – še huje – pred lastnim staranjem. Vsa družba mora delati za to, da bomo odpravili strah pred staranjem ter spremenili klišeje, mite in predsodke, ki enačijo starost z družbenim bremenom in šibkostjo.

Dejavnosti v vrtcu

Starajoča se družba in slog življenja sodobnih generacij zahtevata temeljito rekonceptualizacijo razumevanja medgeneracijskih odnosov ter vloge različnih generacij na vseh področjih, tudi na področju vzgoje in izobraževanja. Kurikulum za vrtce ponuja vrsto ciljev in primerov dejavnosti, ki so dosegljive z medgeneracijskim sodelovanjem, kar zagotavlja osnovo za vzgajanje k medsebojni strpnosti in spoštovanju drugačnosti.

> *Občutek za solidarnost nam je vsem prirojen, naloga nas odraslih pa je, da otroke vzgajamo z vzgledi, vrednote ohranjamo in jih nadgrajujemo.*

Menim, da je ena izmed pomembnejših nalog izobraževalnega sistema in strokovnih delavcev (vzgojiteljev), da v učni program v vrtcu umestimo tudi seznanjanje otrok s staranjem in

značilnostmi, povezanimi z njim. Za uspešno aktivno in zdravo staranje sta izrednega pomena ustrezno zgodnje izobraževanje najmlajših in zdrav življenjski slog. V vrtcu se že nekaj let trudim otrokom privzgojiti vrednoto solidarnosti, pomena medgeneracijskega sodelovanja, medsebojne pomoči, sožitja med generacijami, za kar se tudi dodatno izobražujem. Trenutno se kaže, da otroci radi pomagajo in sodelujejo v številnih medgeneracijskih projektih. Ob tem delijo/pridobivajo znanje in izkušnje ter uživajo. Iz osebnega čuta solidarnosti do ljudi, ki nas obdajajo, pogosto socialno delujemo na ravni enote vrtca ter v programih občinske socialne mreže. Tako se zavestno pripravljamo tudi na lastno kakovostno starost.

V okviru različnih projektov in dejavnosti v vrtcu otroke pogosto vključujem v sodelovanje s starimi ljudmi. Naš vrtec (VVZ Žalec) je odprt navzven in vedno pripravljen za sodelovanje. Tako ob praznikih in ob praznovanju rojstnih dni obiskujemo CUDV (*Center za institucionalno varstvo odraslih Dobrna*), *Dom Nine Pokorn Grmovje* (dom za starejše občane), *Dom upokojencev*, društvo *Univerze za tretje življenjsko obdobje Žalec*, *Društvo upokojencev Žalec*, *Društvo Zimzelen* in jim (oziroma oni nam) s programom polepšamo dan. Vsi se veselimo obiskov.

Druženje, medgeneracijsko sodelovanje, učenje, izmenjava izkušenj in kompetenc nam predstavljajo obojestransko zadovoljstvo. 'Učitelji' niso samo stari ljudje, ampak je vse več tudi primerov, ko otroci učijo njih. Ob tem, da se ob izvajanju tovrstnih dejavnosti v sodelovanju s starimi dobro počutim, se obenem zavedam, da vplivam na razvoj njihove samozavesti, občutka, da lahko sami storijo nekaj za svoje okolje in zase, se naučijo reflektirati moralne in etične razsežnosti medčloveških odnosov in družbenih dogajanj, razvijajo pozitivne moralne in etične koncepte, se nezavedno učijo socialnih veščin.

Moja izkušnja

Nekoč smo k projektu *Mladi raziskovalec* (*zdravilna zelišča*) povabili tudi babice in dedke otrok. Starši in stari starši so jim doma pomagali pripraviti nekaj zelišč, ki so jih otroci prinesli v vrtec. Iz njih smo izdelali plakat, rastline stisnili v stiskalnicah in izdelali herbarij. Vse izdelke in zapisane vtise otrok smo razstavili in na ogled le-teh povabili ostale otroke iz vrtca in šole, starše in stare starše. Pripravili smo čajanko, čaje smo skuhali iz domačih zdravilnih zelišč. Otroci so jih med obiskom popeljali po igralnici skozi kotičke, jim pokazali svoje izdelke in skupaj pokušali sirupe iz zelišč. Tudi starši, babice in dedki so si med seboj izmenjali nekaj besed in receptov za razne čajne mešanice, tinkture, kreme. Naše srečanje je popestrila tudi upokojenka (članica *Univerze za tretje življenjsko obdobje*), ki se ljubiteljsko ukvarja z zelišči, in nam predstavila, kje, kdaj in kako se zelišča nabirajo, kako se jih suši in pripravlja. Z veseljem je odgovorila tudi na vsa vprašanja.

Foto: Jenšterle

> *Ena izmed pomembnejših nalog izobraževalnega sistema in strokovnih delavcev (vzgojiteljev) je, da v učni program v vrtcu umestimo tudi seznanjanje otrok s staranjem in značilnostmi, povezanimi z njim.*

Ob druženju smo izvajali vzgojno dejavnost, krepili medgeneracijsko sožitje in aktivno preživljali prosti čas. Prav vsakdo je v projekt vložil več, kot sem sprva načrtovala.

Treba bi bilo zagotoviti dovolj organiziranih struktur za sožitje generacij, saj se najbolj povežemo med seboj takrat, ko se za nekaj zavzemamo ali ko skupaj ustvarjamo.

Zaključek

Ugotavljam, da obstaja veliko oblik pomoči in možnosti sodelovanja ali samouresničitve za starostnike. Pomembno je, da razumemo, kako se svet spreminja, da ostanemo budni in vedoželjni in da delujemo, da se ne izključimo in ne dovolimo, da bi nas drugi potisnili na družbeni rob.

Kakorkoli – življenje je lepo. Vredno ga je živeti polno v vseh obdobjih, tudi v starosti. Vredno je izkoristiti priložnosti za dobro voljo. S tem si pripravimo lepo jesen življenja z obilno letino. Svoj prispevek povzemam z mislijo avtorja Johna O'Donohuea: "Starost je kot obrabljena obleka. Vendar: če je čista, zakrpana, zlikana in jo nosi človek, ki ljubi življenje, se z njo lahko ponosno razkazuje." ■

Literatura

O'Donohue, John (2002): *Anam cara: duhovna modrost keltskega sveta*. Ljubljana: Iskanja.

Eberhard Schockenhoff

Etika življenja

Temeljna načela in konkretna vprašanja

Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2013
572 strani, cena: 39,50 EUR

Knjiga je razdeljena na dva dela. V prvem delu je predstavljena teoretična osnova bioetičnega razmišljanja. V drugem delu knjige se avtor podrobno posveti konkretnim področjem etike življenja, pri čemer je večji del namenjen poglobljeni analizi medicinskih in etičnih vidikov posameznih problemov. Avtor poudarja, da je za etično delovanje potrebna človekova notranja naravnanost, ki ga spodbuja k spoštovanju življenja, pri čemer ima vera zelo pomembno vlogo.

Jeff Strong, Michael O. Flanagan

Motnja pozornosti

(zbirka Za telebane)

Ljubljana: Pasadena, Društvo za pomoč osebam z depresijo in anksioznimi motnjami, 2013
338 strani, cena: 24,95 EUR

Priročnik za samopomoč je namenjen otrokom, njihovim staršem ter odraslim z AD/HD. Slovenska izdaja je prilagojena našemu prostoru in vsebuje tudi veliko dodatnih praktičnih informacij, ki olajšajo opredelitev motnje ter kažejo pot do strokovne pomoči in spoprijemanja z motnjo tako v šolskem kot delovnem okolju. Knjiga vsebuje pregled različnih vrst terapij, v pomoč pa je tudi pri iskanju strokovne pomoči ter pri organizaciji življenja.

Alenka Vojska Kušar

Naš Ambrož je odrasel

Ljubljana: Modrijan, 2013
207 strani, cena: 15,90 EUR

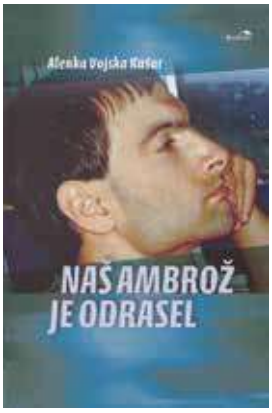

Avtorica je mati štirih odraslih sinov. Eden izmed njih, Ambrož, je avtist. Sedaj je star že več kot trideset let. Njegov avtizem spremljata motnja v duševnem razvoju in odsotnost besednega govora. V knjigi lahko spoznamo avtizem na tak način, kot ga vidita Ambroževa mama in njena družina. Odkriva nam posebnosti življenja družin, v katerih živijo tudi otroci z avtizmom.

Ann Boroch

Pozdravimo multiplo sklerozo

Dieta, razstrupljanje in prehranska preobrazba za popolno okrevanje

Ljubljana: Cangura.com, 2013
420 strani, cena: 29,90 EUR

Najpogostejše simptome in bolezni – utrujenost, napihnjenost, vnetje sinusov, pridobivanje teže, težave s prostato, artritis, alergije, hipoglikemija, depresija in tudi multipla skleroza – lahko povežemo z razraščanjem kvasovk, imenovanih kandida. Prizadeti so milijoni in prav tu se začnejo mnoga obolenja. Ann Boroch je razvila izjemno učinkovito obliko zdravljenja, ki jo predstavlja v knjigi.

Polonca Kovač

Kaja in njena družina

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013
84 strani, cena: 22,95 EUR

Knjiga opisuje zgodbo osemletne Kaje, ki ji mama nekega dne pove, da bosta z očkom živela ločeno. Ob tem se odpre nov val sprememb v njenem življenju, ki Kajo velikokrat postavljajo v neprijeten in napet položaj. Ob branju bodo otroci in mladi prepoznali, kako ločitev zamaje otrokov varni svet, vzbudi občutke krivde in zapuščenosti. Prepoznali bodo lahko tudi svoje stiske in ubesedili svoja čustva, saj odrasli sredi svojih močnih doživetij včasih pozabijo na otroka.

Cvetka Sokolov

Kar ne ubije

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013
254 strani, cena: 24,94 EUR

Roman brez lažnih predsodkov in stvarno predstavi problematiko spolne zlorabe. Napeta zgodba se začne s hudo, že skoraj neznosno dilemo šestnajstletnega Klemna ter se nato stopnjuje vse do presenetljivega obrata in končnega razkritja. Gre za pretresljivo pripoved, ki se dotika družbeno še vedno nedotakljive teme – posilstva. Branje knjige lahko spodbudi razmišljanje, kam in kako se obrniti po pomoč, kako ravnati v stiski, kako o spolnosti (spre)govoriti, kako se imeti rad ...

Prejeli smo

Roman Globokar, Anton Česen (ured.)
Šola kot prostor dialoga med vero, znanostjo in umetnostjo
Zbornik mednarodnega simpozija ob dvajsetletnici ponovnega delovanja Škofijske klasične gimnazije v Zavodu sv. Stanislava, 9.–12. maj 2013
Ljubljana: Zavod sv. Stanislava, 2013
356 strani

Nada Mulej
Rdeča nit
Sam svoj coach v času sprememb
Ljubljana: Sledi, 2012
138 strani, cena: 19,49 EUR

Nataša Bucik, Gregor Bucik, Valentin Bucik
Misleca
Miselne naloge za mlade bistroume
Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013
136 strani, cena: 19,95 EUR

Veronika Rot Gabrovec (ured.)
Tudi mi beremo
Različni bralci z različnimi potrebami
Zbornik Bralnega društva Slovenije ob 10. strokovnem posvetovanju v Ljubljani
Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2013
122 strani, cena: 16,50 EUR

Neli Kodrič Filipić
Solze so za luzerje
Zgodba o tem, kako se postaviti zase
Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013
314 strani, cena: 24,94 EUR

Anselm Grün
Mala knjiga o pravi ljubezni
Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2013
160 strani, cena: 14,90 EUR

Milica Šturm
Uganke
Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2013
32 strani, cena: 5,00 EUR

Meta Zagorc idr.
Ples v vrtcu
Priročnik za privzgojo ljubezni do plesa
Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2013
112 strani, cena: 19,80 EUR

Anja Štefan
Gugalnica za vse
Pravljice in pesmice za otroke
Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013
72 strani, cena: 22,95 EUR

Charles H. Elliot, Laura L. Smith
Mejna osebnostna motnja
(zbirka Za telebane)
Ljubljana: Pasadena, Društvo za pomoč osebam z depresijo in anksioznimi motnjami, Inštitut Karakter, 2013
366 strani, cena: 24,95 EUR

Andrej Perko
Pijan od življenja
Premagati alkohol in spet zaživeti
Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013
168 strani, cena: 19,95 EUR

Misli ob prejemu Slomškovih priznanj in naziva častni član DKPS Ponikva, 28. 9. 2013

Dva pedagoga in njun vzgojni trinom

Kaj imata skupnega dva samorastniška pedagoga 19. stoletja, Anton Martin Slomšek in Janez Bosko – čeprav sta si tako daleč, kot sta tedanja Štajerska in Piemont, njuni deželi? Avstro-Ogrska in Italija sta bili v njunem času večkrat celo v vojni.

Oba sta odraščala kot siroti; Anton od šestnajstega leta brez matere in Janez od tretjega leta brez očeta. "Kmet boš tukaj in delal boš; le mestni gospodje bukve s seboj nosijo; nikdar več mi nimaš tedaj bukev na delo vzeti," pravi oče Tončeju. Brat Anton pa pravi Janezu: "Narediti hočem konec s to slovnico. Postal sem velik in močan, pa nisem nikoli videl teh knjig." Skupno jima je tudi to, da sta si vsakdanji kruh služila kot pastirčka in že tedaj zbirala svoje tovariše k poučevanju in razvedrilu. Skupno jima je postalo duhovništvo, vnema za oznanjevanje, pa tudi nadarjenost za pisanje priročnikov in spodbudnih knjig. Leta 1848 izide Marxov *Komunistični manifest,* ki družbeno dno kliče k uporu. Istega leta pa v Ljubljani izide (že druga Slomškova izdaja!) *Blaže in Nežica v nedeljskej šoli* in v Torinu don Boskov *Preskrbljeni mladenič*; slednja nudita mladim pogoje za izobraževanje in vzgojo ter tako za dvig kakovosti (mladega) življenja v osebnem dostojanstvu in drugih človekovih pravicah. Skupna jima je vzgoja mladega človeka v veselju in poštenosti. Pri Slomšku sta stalnici njegovih pesmi, pridig in vzgojnih črtic; pri don Bosku pa je najbolj splošen vzgojni cilj, da bi bili mladi veseli ter da bi postali pošteni državljani in dobri kristjani.

Domala skupni jima je vzgojni trinom, ki se pri škofu Slomšku glasi: "Prava vera bodi vam luč, materni jezik bodi vam ključ do zveličavne narodne omike" (vera, jezik, kultura). Don Bosko pa svoj preventivni vzgojni sistem postavi na temelj "vere, razuma in ljubeznivosti". Niso to smerodavne

koordinate za sodobno vzgojo in izobraževanje?

Ni skupna tudi njuna slava svetništva? Zato smo blaženega Antona Martina Slomška postavili za zavetnika učiteljev, vzgojiteljev in katehetov (2004), sveti Janez Bosko pa je bil razglašen za očeta in učitelja mladine (1988). ■

Alojzij Slavko Snoj SDB

Zahvaljujte se Gospodu!

To je klic, namenjen vsakemu izmed nas. Opogumlja nas, da nismo sami. Z nami je On, ki nas je vzljubil in nam pokazal pot, ki vodi v boljše čase. Teh pa ni brez življenja z Njim.

"Zahvaljujte se Gospodu, ker je dober, ker na veke traja njegova dobrota" (Ps 117,1). To se trudim jemati resno. Za vse gre zahvala Bogu, ki me je pred skoraj dvajsetimi leti poklical v službo, v kateri delam z otroki s posebnimi potrebami in njihovimi družinami. Vse to doživljam kot dar in tega se resnično veselim.

Foto: Jože Potrpin, Slomškovi nagrajenci 2013.

Najpomembneje je, da otroci razumejo, da Bog je, in ga sprejmejo v svoje življenje kot prijatelja, ki jih ima rad in ostaja vedno z njimi. V spontani molitvi dobim odmev, da je res tako. Tudi nasmeh njihovih obrazov izžareva to resnico. Tukaj si upam uporabiti misel iz Malega princa: "Kdor hoče videti, mora gledati s srcem. Bistvo je očem nevidno." To še močneje doživim v pripravi na prejem zakramentov: sv. spovedi, sv. obhajila in sv. birme. Takrat je Bog res na delu, sebe doživljam le kot orodje. Ob pripravi na prejem zakramentov družin ne puščam ob strani. Toplo jih povabim k sodelovanju in doživim lep odziv ter pripravljenost za skupno delo. Za vsako slovesnost prvega sv. obhajila in sv. birme imamo duhovno obnovo s celo družino v kakem domu duhovnosti. Mnogi otroci bi zaradi gibalne oviranosti težko prišli do zakramentov. Z mnogimi delam individualno. Za vsakega imam lastno metodo – metodo ljubezni.

Veliko bogastvo in blagoslov so animatorke, s katerimi pripravimo program za otroke, sv. mašo na začetku veroučnega leta, ogled jaslic ter romanja v razna Marijina svetišča. Cilj tega je tudi druženje družin, da se začutijo med seboj, si podelijo veselje in bolečino ter najdejo novo moč za vsakdanje življenje. K vsakemu otroku, vsaki družini poskušam pristopiti z razumevanjem ter nositi z njimi veselje in težo dneva. Zavedam se, da rast daje Gospod, zato vse spremljam z molitvijo.

Posebej cenim, da je moja navzočnost v zavodu CIRIUS v Kamniku odobrena s strani *Ministrstva za šolstvo*. V zavod prihajam kot domov in sem tega resnično vesela. Srečanja z osebjem, učitelji in vzgojitelji so obojestranska obogatitev – lepa, topla, domača.

V dvajsetih letih sem srečala mnogo otrok, tudi teh, ki ne prihajajo k verouku, in vem, da vsakemu največ pomeni osebni odnos. Zavedam se svoje krhkosti, vendar se veselim Božjih darov in luči, ki mi jo daje v tako obilni meri. Verujem v Božjo pomoč, se zanjo zahvaljujem in grem vedno znova z veseljem dalje. ■

s. Magdalena Cimerlajt, uršulinka

Misli ob podelitvi Slomškovega priznanja

Z velikim veseljem in hvaležnostjo gledam v leto 2003, ko smo se z navdušenjem začeli pripravljati na razglasitev blaženega A. M. Slomška za zavetnika slovenskih učiteljev, vzgojiteljev in katehetov.

Prvič sem se srečal s Slomškom kot otrok v domači družini, ko sem na knjižni polici večkrat prelistaval drobno knjižico o Slomškovem življenju in opazoval njegovo sliko v značilni škofovski drži. V šoli se ne spomnim, da bi kaj več izvedel o njem, morda nekaj v gimnaziji pri slovenščini, ko smo brali znani Prešernov epigram o Slomšku in izvedeli, da sta bila sošolca in prijatelja.

Z osamosvojitvijo Slovenije je v meni raslo zavedanje o tem velikanu duha in srca. V začetku 90. let smo z domačo župnijo prvič poromali na Ponikvo, nato sem tja zahajal večkrat in prebiral o Slomšku. Pomenljiva in nepozabna je bila njegova beatifikacija v Mariboru leta 1999. Srečevanja z bl. Slomškom so postajala pogostejša, ko smo se pred 10 leti v DKPS odločili, da Slomšek postane tudi naš zavetnik. Vesel sem, da je postal naš priprošnjik pri Gospodu. V lepem spominu mi ostaja štiridnevno pešromanje po Slomškovi poti od Bizeljskega do Nove Cerkve, še posebej prenočevanje v njegovi rojstni hiši, kjer sem še najbolj občutil njegovega duha. Septembrska srečanja na Ponikvi so zame posebni, praznični dnevi, podobno kot rojstni dan ali god. Zdi se mi, da sem na Ponikvi ob izviru čiste vode, ki me bo osveževala na dolgi in naporni poti skozi šolsko leto.

Pri bl. Slomšku me posebej nagovarja njegovo zares svetniško življenje. V svojem razvejanem poslanstvu ni spregledal nikogar in ničesar. Bil je tako življenjski, a obenem vseskozi zazrt v nebo. Njegova globoka vera je osvetljevala vse njegovo tuzemsko prizadevanje.

Posebej mi je vzor kot učitelj in vzgojitelj. Visoko je čislal učiteljski stan ter poslanstvu dobrega učitelja in vzgojitelja posvetil veliko svojih moči. Bil je pokončen in premočrten. Občudujem njegov občutek in skrb za slovenski jezik, ko je v praktično povsem nemškem jezikovnem morju gradil trdne otoke slovenščine.

Iskreno si želim, da bi Slomšek kot eden izmed velikih graditeljev slovenskega doma dobil ustrezno mesto tudi v učnih načrtih, v šolskih učbenikih in slovenski pedagogiki nasploh. Tu lahko naredim nekaj kot učitelj med dijaki v šoli, ta dolžnost in obveza pa sta dani vsem ozaveščenim slovenskim učiteljem in vzgojiteljem, ki živimo iz nesmrtne in neizčrpne Slomškove dediščine. ■

Ludvik Mihelič

Ni brezupno

V prvih letih poučevanja si nisem predstavljala, da bo prišel čas, ko se bomo verni učitelji, pedagogi in kateheti lahko združevali. V tistem obdobju smo si enako misleči lahko le v odmaknjenih kotih šolskih stavb voščili blagoslovljen božič ali veselo veliko noč. Vse je bilo videti tako nepremagljivo. Ko je nastalo naše društvo, se mi je zdelo, da se je pred menoj odprla široka in svetla pot, na kateri bom lahko brez strahu dijakom predstavila krščanske vrednote. Realnost seveda ni tako bleščeča, kot so bile moje sanje. Ni pa brezupno! *Društvo katoliških pedagogov Slovenije* postaja s svojimi člani sogovornik, ki ga sicer še ne upoštevajo, ga pa slišijo vsi, ki določajo šolski prostor in delo z mladino.

Publikacije, seminarji in sporočila, ki nastajajo v društvu, trkajo na srca in vest vseh, ki želijo, da bi bili naši mladi vzgojeni in ustrezno izobraženi. Društvo je spodbuda vsem pedagogom, da kljub vsem težavam z žarom in veseljem učijo ter vzgajajo naše mlade.

Čeprav učitelj v družbi nima veljave, ne pozabimo, da je naš vzornik in priprošnjik blaženi A. M. Slomšek stavil na dobre učitelje. ■

Irena Snoj

Dan katoliškega šolstva: Po boljših ljudeh skrbimo za boljše čase

V soboto, 28. 9. 2013, smo se člani DKPS že tradicionalno odpravili na Ponikvo, tokrat na 10. Slomškov dan. Letos so se slovesnosti udeležili tudi strokovni delavci slovenskih katoliških vrtcev, šol in zavodov, kateheti ter člani društva. Skupaj so pripravili odlično in nepozabno slovesnost.

Ob 10.00 je bila sv. maša pod vodstvom g. Ivana Štuheca ob somaševanju desetih duhovnikov.

Potem smo se odpravili na *OŠ Blaža Kocena Ponikva*, kjer nam je po pozdravu ravnateljice šole znani zdravnik in psihoterapevt dr. Zoran Milivojević predaval o pasteh in izzivih permisivne vzgoje. Predavatelj nam je predavatelj nazorno predstavil zmote in zablode staršev in vzgojiteljev pri vzgoji ter nam nakazal pravi in bolj učinkovit vzgojni pristop.

Sledil je kulturni program s podelitvijo Slomškovih priznanj, ki so jih dobili: g. Ludvik Mihelič za velik trud in uspeh pri delu z mladimi, uršulinka s. Magdalena Cimerlajt za izredno in predano delo v zavodu za otroke s posebnimi potrebami v Kamniku. in ga. Irena Snoj z izrednim smislom za poučevanje fizike in matematike na Gimnaziji Šentvid. Naziv 'častni član' je prejel dr. Alojzij Slavko Snoj, salezijanec, sedaj odgovoren za študente podiplomskega študija v Rimu. Žal je bil odsoten.

Po kosilu smo člani DKPS odšli v Šentjur. V starem delu trškega jedra stoji lično urejena rojstna hiša družine Ipavec z letnico 1760. Ogledali smo si stalno razstavo o njihovem življenju in delu. Danes je tu poročna dvorana, v kleti vinoteka, vrt pa krasita stara lipa in trta modre kavčine, ki je cepič najstarejše trte v Evropi z mariborskega Lenta. Družina Ipavec je bila znana zdravniška družina, napredna in narodnozavedna. Izredno priljubljen je bil zdravnik dr. Franc Ipavec, ki je imel več otrok. Najbolj znana sta bila brata Gustav in Benjamin, oba zdravnika in nadarjena glasbenika. Prvi je avtor narodnih pesmi (*Slovenec sem, Domovini, Vse mine* ...), Benjamin pa slovi po prvi zgodovinski operi iz l. 1891, posvečeni ženi Ančki z naslovom *Teharski plemiči,* in odrskem delu *Tičnik*. Gustavov sin Josip je avtor prvega slovenskega baleta s pantomimo *Možiček* in operete *Princesa Vrtoglavka*. Josipov sin Jože je bil slikar. Njegova dela so razstavljena v hiši – muzeju. Po njegovi smrti l. 1998 ni več potomcev.

Foto: Jože Potrpin

Slomškov dan smo zaključili polni lepih vtisov. Hvala organizatorjem, še posebej DKPS s predsednico go. Marijo Žabjek, p. Silvu Šinkovcu, nastopajočim in vsem prisotnim. ■

Fani Medved

Jesenski meseci v OS Ljubljana

Dogajanje v OS Ljubljana je v jesenskih mesecih obarvano s prireditvami, posvečenimi našemu zavetniku bl. Slomšku. Slomškovega dne na Ponikvi smo se udeležili 28. 9. 2013, dva dni prej pa smo pripravili pogovorni večer v okviru Socialnega tedna: *Kaj kot učitelj upam in v kaj zaupam.* Izpostavili smo odgovornost do mladih in svoja občutja v preizkušnjah, ki od nas zahtevajo pokončno držo in jasen odnos do krščanskih vrednot.

Oktobrski pogovor s Slomškovimi nagrajenci je bil posebno doživetje, saj nam je odkril temelje njihove duhovnosti, delovanja in poslanstva, kot ga sami doživljajo. V pogovoru je sodeloval tudi dr. Franci Kolenec, letošnji dobitnik republiškega priznanja za življenjsko pedagoško delo z otroki s posebnimi potrebami. Tudi njegov prispevek je med nami zažarel kot lučka na učiteljevi poti – enaka svetloba je žarela iz besed vseh letošnjih nagrajencev.

Na novembrskem Slomškovem večeru, 21. 11. 2013, pa smo prisluhnili zanimivemu in vsebinsko bogatemu predavanju Vida Kregarja o Slomšku in njegovih romanjih. ■

Helena Kregar,
predsednica OS Ljubljana

Sprehod po minulih dogodkih

Festival Lupa in Socialni teden

DKPS se je 26. 9. 2013 predstavilo na stojnici v Stritarjevi ulici v Ljubljani na festivalu nevladnih organizacij. Mimoidoči so radi po-

kramljali z nami. Večina je menila, da so učitelji zelo obremenjeni, starši pa nimajo časa za skrbno vzgojo. V upanju in zaupanju smo nadaljevali naslovni večer na povabilo Socialnega tedna.

Modrost dobitnikov Slomškovih priznanj:

- Hrani pedagoški žar do pokoja in še čez!
- Otrok nosi v sebi duhovno pristnost, željo po nečem lepem.
- Delaj dobro! Dobro ni nikoli izgubljeno! Dobro oblikuje!
- Bodite zadovoljni v sebi!
- Ne smemo se izneveriti temu, kar je prav!
- Slomšek je mladim želel dati čim več modrosti, v katero je vtkal vrednote.
- Bil je vpet v življenje in zazrt v nebo.
- Bil je pristno vesel človek.
- Vsi dobitniki priznanj in prisotni si želimo, da bi sestavljavci učnih načrtov spoznali njegovega duha!

Sv. maše za potrebe vzgoje

Lepo vabljeni vsak 3. četrtek v mesecu ob 19.00.

Sv. maše v Domu upokojencev Poljane

Vsak 1. in 3. petek ob 16.00 se srečamo v domu za starejše občane na Poljanah. Hvala ti, France, ker si pred kratkim sv. mašo popestril z igranjem na orglice. Pridite tudi vi in del srca podarite starejšim!

Svetopisemski maraton: Največja pa je ljubezen

V imenu organizatorjev se zahvaljujem vsem območnim skupnostim DKPS, da ste tudi letos v začetku oktobra uspele organizirati mini svetopisemske maratone po Sloveniji. Hvala vam za vašo požrtvovalnost in trud. Naj vas naslovna misel spremlja vse leto. ■

Magdalena Jarc

Slovenija ima ~~talent~~ prostovoljce

Z novim šolskim letom se je po poletnem spanju prebudil tudi program prostovoljnega dela *Človek za druge*. Vsako leto organiziramo prostovoljno delo na devetih področjih, pomoč pa nudimo tako v navezi z različnimi ustanovami kot tudi po dogovoru s posamezniki.

V ponedeljek, 14. 10. 2013, smo pripravili prvo uvodno srečanje za nove (in stare) prostovoljce. Pod taktirko izkušene mentorske ekipe so novi prostovoljci postali občinstvo v čisto posebni različici priljubljenega televizijskega šova *Slovenija ima talent*, imenovani *Slovenija ima prostovoljce*. Stroga, a pravična komisija treh mentorjev je nič hudega slutečim dolgoletnim prostovoljcem zastavljala zahtevna vprašanja. Trije tekmovalci so, na trenutke z zardevajočo iskrenostjo, odkrito odgovarjali na vprašanja, ki so bila zastavljena tako, da so novi prostovoljci lahko spoznali način ter posebnosti dela na posameznih področjih. Tekmovalci so uprizorili še pretekle izkušnje (npr. pogovor na recepciji v domu za ostarele ali sprehod s tetraplegikom) in priznali, da vseh dnevnikov pa le niso napisali. Na koncu smo se še posladkali in naklepetali ter nove prostovoljce spodbudili k prihodu na drugo uvodno srečanje, ki pa se je odvilo dva dni kasneje ob istem času in na istem kraju.

Takrat smo vsi skupaj prisluhnili vodji programa Kristini Lepen, ki nam je s 'predavanjem z udeležbo' predstavila, kako se lahko še pred začetkom dela postavimo v vlogo našega uporabnika, tj. prejemnika pomoči. Vsak prostovoljec je glede na izbrano področje lahko za nekaj trenutkov v mislih postal bolnik v kliničnem centru, učenec z učnimi težavami v osnovni šoli, begunec v azilnem domu itd. Dobili smo boljšo predstavo o tem, v kakšno dogodivščino se z vključitvijo v program prostovoljstva *Človek za druge* spuščamo. Vsega, kar prostovoljec pri svojem delu doživi, mentorji nismo znali strniti v dve srečanji, upamo pa, da smo našim novim prostovoljcem pokazali, da je prostovoljno delo dogodivščina, ki se z novim šolskim letom končno lahko začne. Juhej! ■

Alenka Zupan, mentorica

OS Ljubljana

Svoja **srečanja** imamo po sv. maši za potrebe vzgoje, ki je vsak tretji četrtek v mesecu ob 19.00 v Marijini kapeli v Duhovnega središča sv. Jožefa na Poljanah v Ljubljani. 16. 1. 2014 bo duhovni večer s p. Silvom Šinkovcem. Razmišljali in govorili bomo o vlogi molitve za moč naše vere.
Sv. maše v **domu za starejše** občane na Poljanah se darujejo vsak 1. in 3. petek ob 16.00. Pridite tudi vi in del srca podarite starejšim!

OS Celje

21. 1. 2014 ob 18.40 bo predavanje/razmišljanje prof. Borisa Khama z naslovom *Vesolje – uganka ali skrivnost.*
18. 2. 2014 ob 18.40 bomo imeli bralni in diskusijski večer o pedagogu dr. Francu Pedičku.
Prisrčno vabljeni, pridite, ne ustrašite se temnih, mokrih in mrzlih zimskih večerov – za zimo vedno pride pomlad.

Seminarji 2013/14 za osebno in strokovno rast

Spodbujanje razvoja samozavesti in samospoštovanja

Predstavitev: Pomen in znaki visokega in nizkega samospoštovanja, razvoj samospoštovanja, možnosti za pridobivanje novih pozitivnih izkušenj. Seminar daje nova znanja in vključuje vaje za osebni razvoj.
Obseg: vikend izvedba, 16 ur
Udeleženci: pedagoški delavci, starši in drugi
Izvedba: Ljubljana, 24.–26. 1. 2014, prijave: do 15. 1. 2014
Vodi: mag. Silvo Šinkovec

Retorika, moč argumentov (nadaljevalni seminar)

Predstavitev: Udeleženci večkrat nastopajo, pri čemer je v ospredju brušenje in raziskovanje govornih nastopov. Vadijo jasno, natančno in jedrnato izražanje, učijo se obvladovati daljši in krajši časovni okvir, poudarki so na razporeditvi snovi in na drugih elementih prepričljivosti. Izvede se debata, ko je poudarek na argumentaciji in načinu vodenja razprave.
Obseg: 8 ur
Udeleženci: študenti, strokovni in vodstveni delavci, starši, upokojenci in drugi; največ 15 oseb v skupini
Izvedba: Ljubljana, 5. 4. 2014, prijave: do 26. 3. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Letno kazalo 2013

Priimek in ime	Naslov	Rubrika	Št.	Stran
	Odlomki iz monografije o Francu Pedičku	Biti vzgojitelj	57	27-28
	Odlomki iz monografije o Francu Pedičku	Biti vzgojitelj	58	28
	Franc Pediček in šolsko svetovalno delo	Biti vzgojitelj	59	31
	Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju	V žarišču: Vzgoja značaja	60	3
	Franc Pediček in antropologija	Biti vzgojitelj	60	22
Ašič, Erika	Oglasi nas preizkušajo	Razredništvo in vzgojni načrt	57	31-33
Ašič, Erika	Smernice za srečen zakon	Starši	57	39-40
Ašič, Erika	Danost je dar; pogovor z dr. Jožetom Ramovšem	Naš pogovor	58	20-23
Ašič, Erika	Pravice in dolžnosti so močno prepletene; pogovor z go. Vlasto Nussdorfer	Naš pogovor	59	22-24
Batistič, Petra	Srečanje z brezdomci	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	20-21
Binder, Hermina	Lepopisje v osnovni šoli s stališča grafologa	V žarišču: Notranja disciplina	58	15-16
Bratina, Lojze	Doživetje Kristusa	Duhovna izkušnja	58	29-30
Bukovnik, Mojca	Škrat Brokolino	Razredništvo in vzgojni načrt	59	33-34
Carr, David	Vzgoja za moralnost in vrednote	V žarišču: Vzgoja značaja	60	6
Čekada Zorn, Špela, Dobnikar, Andreja	Delavnica o nenasilju in spoštovanju življenja	Svetovni etos v šoli	60	25-28
Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja	Vzgoja za etične vrednote	Razredništvo in vzgojni načrt	58	31-32
Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja	Delavnica o zlatem pravilu	Svetovni etos v šoli	59	25-28
Drobnak Škodlar, Leja	Trgovina z ljudmi	Prostovoljno delo	59	44-45
Globočnik, Janez	Vrste zgodovine v učbenikih	V žarišču: V šoli spomina	57	7-9
Globočnik, Janez	Zgodovina in vzgoja	V žarišču: V šoli spomina	57	17-18
Golc, Lidija	Načrti prše iz nje	Duhovna izkušnja	60	24
Golob, Berta	Recite: Oče ...	Duhovna izkušnja	60	23-24
Gričar Adamič, Laura	Spodbujanje branja v predšolski dobi	Vzgojna področja	58	40-41
Habe, Katarina	Glasba kot orodje oblikovanja otrokove notranje discipline	V žarišču: Notranja disciplina	58	17-19
Hamler, Lidija	Moč sodelovanja	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	3-5
Horvat, Marija	Spomini na dr. Janeza Bečaja	Biti vzgojitelj	58	24-25
Hozjan, Dejan	Poklicanost za učiteljski poklic	Biti vzgojitelj	58	25-27
Hozjan, Dejan	Razumevanje socialne kohezivnosti	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	9-11
Hribar Babinski, Ula	Celostna spolna vzgoja	Starši	57	37-38
Iz življenja v šoli	Nasilje ali nenasilje?	Razredništvo in vzgojni načrt	57	34
Iz življenja v šoli	Ko opazimo nasilje doma	Razredništvo in vzgojni načrt	58	33
Iz življenja v šoli	Kaj je bolje za otroka	Razredništvo in vzgojni načrt	59	35
Iz življenja v šoli	Neprimerna knjiga	Razredništvo in vzgojni načrt	60	31
Jemec, Jana	Slomšek kot izziv za poslanstvo sodobnega vzgojitelja	Biti vzgojitelj	59	29-30
Jenšterle, Lorena	Medgeneracijska povezanost v vrtcu	Izkušnje	60	43-44
KB	Pri praznem grobu	Duhovna izkušnja	57	28
Klančar, Apolonija	Spoštovanje	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	5-8
Klun, Branko	Kaj je zgodovina	V žarišču: V šoli spomina	57	3-4
Komelj, Milček	Neznana prostranstva slikarske poezije	Vzgojna področja	57	41-42
Komelj, Milček	Duhovno zamaknjena slikarska zbranost	Vzgojna področja	58	38-39
Komelj, Milček	Nežni objem življenjskega veselja	Vzgojna področja	59	40-41
Komelj, Milček	Rupnikova knjiga Božje besede	Vzgojna področja	60	37-38

Lepen, Kristina	Veriga dobrih del za skupen cilj	Prostovoljno delo	58	42-43
Majcenovič, Polonca	Spremembe po obiskovanju šole za starše	Izkušnje	58	48-49
Meden, Anton, Janko Korošec	Starši in učitelji – sodelavci	V žarišču: Vzgoja značaja	60	12-13
Mencin Čeplak, Metka	Izvori in vloga stereotipov in predsodkov	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	12-13
Miketič, Andreja	Sodelovanje v razredu	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	18-19
Mlakar, Jože	Disciplina v šoli ustvarja notranji red	V žarišču: Notranja disciplina	58	10-11
Mlakar, Jože	Samo tisto, kar je dobro, se je ohranilo	Biti vzgojitelj	60	19-21
Novak, Bogomir	Dr. Janez Justin	Biti vzgojitelj	59	30
Okoliš, Stane	Prva slovenska matura	Izkušnje	59	46-47
Perko, Verena	Muzej, šolska (m)učilnica?	V žarišču: V šoli spomina	57	15-17
Pisk, Marija	Novemu šolskemu in veroučnemu letu na pot	Duhovna izkušnja	59	32-33
Plavčak, Darja	Socialni zemljevid notranje discipline	V žarišču: Notranja disciplina	58	7-9
Polajner, Bogdan	Notranja disciplina in motivacija	V žarišču: Notranja disciplina	58	12-14
Rejc, Milan	O etiki in vrednotah v naši šoli	V žarišču: Vzgoja značaja	60	7-8
Rupnik Suhadolnik, Sabina	Luč miru iz Betlehema	Prostovoljno delo	60	42
Stanonik, Miriam	Strpnost – spoštovanje – sodelovanje	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	16-17
Ščuka, Viljem	Notranja disciplina	V žarišču: Notranja disciplina	58	3-7
Šinkovec, Jožica	Slovenija v mojih očeh	V žarišču: Vzgoja značaja	60	8
Šinkovec, Silvo	Spomin	Uvodnik	57	1
Šinkovec, Silvo	Norman Tanner, Zgodovina me spremlja vse življenje	V žarišču: V šoli spomina	57	19-20
Šinkovec, Silvo	Hvaležna za vsak trenutek; pogovor z dr. Rosvito Pesek	Naš pogovor	57	22-25
Šinkovec, Silvo	Klic k poštenosti	Uvodnik	58	1
Šinkovec, Silvo	Strah	Starši	58	36-37
Šinkovec, Silvo	Telos: smoter, končni cilj, smisel	Uvodnik	59	1
Šinkovec, Silvo	Žalost	Starši	59	38-39
Šinkovec, Silvo	Vzgoja značaja	Uvodnik	60	1
Šinkovec, Silvo	Vrednote v vzgojnih načrtih osnovnih šol	V žarišču: Vzgoja značaja	60	9-11
Šinkovec, Silvo	Vrednote so naše vodilo; pogovor z dr. Janekom Muskom	Naš pogovor	60	14-17
Šinkovec, Silvo	Ponos	Starši	60	34-35
Šket Kamenšek, Lidija	Pogumni snežakec	Starši	60	36
Špindler, Stanka	Otrok z motnjo avtističnega spektra	Izkušnje	58	45-47
Štrucl, Vladka	Nodi v vrtcu Dragatuš	Izkušnje	58	44-45
Šturm, Milica	O grbastem zlatarju	Prostovoljno delo	57	45-46
Šuštar, Branko	Zgodbe šolske zgodovine v zgodovini šolstva	V žarišču: V šoli spomina	57	9-11
Tawitian, Elissa	Biti učitelj (zgodovine)	V žarišču: V šoli spomina	57	21-22
Trontelj, Jože	Krik po etičnem	V žarišču: Vzgoja značaja	60	4-5
Ule, Mirjana	Predsodki v sodobnih družbah znanja	V žarišču: Človek je bitje sodelovanja	59	14-15
Valdes, Irena	Likovna terapija kot pomoč otroku	Vzgojna področja	59	42-43
-41Valdes, Irena	Likovni razvoj predšolskega otroka	Vzgojna področja	60	39-41
Valič Zver, Andreja	Spravni proces na Slovenskem	V žarišču: V šoli spomina	57	11-14
Večernik Djuratovič, Diana	Če zmorem jaz, zmoreš tudi ti	Biti vzgojitelj	60	18-19
Veljić, Irma	Marija Gabrijelčič	Biti vzgojitelj	57	26-27
Vodopivec, Peter	O zgodovini	V žarišču: V šoli spomina	57	5-6
Zobec, Tina	Vloga spremljevalca gibalno oviranega otroka	Vzgojna področja	57	43-44
Žibrek, Anita	Učenci novinarji	Izkušnje	57	47-48
Žibrek, Anita	Bralna pismenost otrok	Razredništvo in vzgojni načrt	60	29-30
Žist, Matej	Podatki o učencu naj spregovorijo njim samim	Razredništvo in vzgojni načrt	57	29-30
Žorž, Bogdan	Otrok noče v šolo	Starši	57	35-36
Žorž, Bogdan	Motivacija za učenje	Starši	58	34-35
Žorž, Bogdan	Motivacija in čustva	Starši	59	36-37
Žorž, Bogdan	Tekmovalnost in motivacija	Starši	60	32-33

Osebni dnevnik

Predstavitev: Seminar pomaga ozavestiti pretekle življenjske izkušnje in jih povezati v smiselno celoto. To deluje terapevtsko in prebuja ustvarjalnost. Udeleženci se naučijo uporabljati osebni dnevnik kot metodo osebnostne rasti.
Obseg: dva dela (dva vikenda); 2 x 16 ur
Udeleženci: pedagoški delavci, starši in drugi
Izvedba: Ljubljana:
del: 7.–9. 3. 2014
del: 4.–6. 4. 2014
Prijave: do 26. 2. 2014
Vodi: mag. Silvo Šinkovec s sodelavci

Retorika, moč besednega in nebesednega sporazumevanja

Predstavitev: Na seminarju udeleženci usvojijo osnovna načela učinkovitega govornega nastopanja, znajo pritegniti pozornost poslušalcev, oblikujejo svoj stil govorjenja in se usposobijo za aktivno sporazumevanje.
Obseg: 8 ur
Udeleženci: študenti, strokovni in vodstveni delavci, starši, upokojenci in drugi; največ 15 oseb v skupini
Izvedba: Ljubljana, 1. 3. 2014, prijave: do 19. 2. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Retorika, moč odločnega glasu

Predstavitev: Udeleženci se seznanijo z osnovami govorne vzgoje in glasovnimi težavami. Spoznajo možnosti za boljšo izrabo glasu in ozavestijo pomen naravno učinkovitega glasu pri komuniciranju.
Obseg: 4 ure
Udeleženci: študenti, strokovni in vodstveni delavci, starši, upokojenci in drugi; največ 15 oseb v skupini
Izvedba: Ljubljana, 14. 3. 2014, prijave: do 4. 3. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Nastop izven razreda – nič lažjega

Predstavitev: Udeleženci ozavestijo razliko med nastopi v razredu in drugod ter nadgradijo že usvojene elemente govorne prepričljivosti v različnih govornih položajih. Oblikujejo svoj stil govorjenja, naučijo se obvladovati tremo in se usposobijo za spretno argumentiranje. Okrepijo načela zanesljivega in samozavestnega nastopanja.
Obseg: 8 ur
Izvedba: organizirano za učiteljske zbore (po dogovoru)
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Trema, sopotnica javnih nastopov

Predstavitev: Udeleženci spoznajo, kaj je trema in kako jo prepoznajo pri sebi. Naučijo se jo obvladati ter okrepijo načela zanesljivega in samozavestnega nastopanja.
Obseg: 5 ur
Udeleženci: študenti, strokovni in vodstveni delavci, starši, upokojenci in drugi; največ 15 oseb v skupini
Izvedba: Ljubljana, 21. 1. 2014, prijave: do 10. 1. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Obiščite našo knjigarno in si privoščite dobro knjigo za vas ali za otroke: www.revija-vzgoja.si/knjige

Tečaji računalništva

Vsebina tečaja: Vsebina je prirejena po učnem načrtu Syllabus 4.0, ki je osnova tečajev za pridobitev certifikata ECDL (evropsko računalniško spričevalo).
Vsebina: delo z računalnikom, delo v programu Microsoft Word, uporaba spleta in zaščita, uporaba elektronske pošte.

1. Začetni tečaj
Izvedba: po dogovoru
2. Nadaljevalni tečaj
Izvedba: po dogovoru
3. Posamezne delavnice:
Delo v programu Microsoft Excel
Vsebina: Izdelava in oblikovanje preglednice, vnos in urejanje podatkov, uporaba formul pri računanju, risanje in uporaba grafov, priprava za tiskanje.
Izvedba: po dogovoru
Delo s fotografijami
Vsebina: Od fotoaparata do digitalne fotografije, uporaba slik in fotografij v programih, osnovna obdelava fotografij, pošiljanje po elektronski pošti.
Izvedba: po dogovoru
Delo v programu Microsoft Powerpoint
Vsebina: Pregled programa za izdelavo predstavitev, izdelava in urejanje predstavitve, napotki za predstavljanje.
Izvedba: po dogovoru
Vodi: Klemen Jevnikar

Inteligentna čustva

Predstavitev: Kaj so čustva, kakšen je njihov pomen in kakšne težave imamo s čustvi. Čustvena pismenost je osnova za čustveno inteligenco.
Obseg: vikend izvedba, 16 ur
Udeleženci: pedagoški delavci, starši in drugi
Izvedba: Ljubljana, 25.–27. 4. 2014, prijave: do 16. 4. 2014
Vodi: mag. Silvo Šinkovec

Informacije in prijave:
DKPS
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43 83 987
dkps.seminarji@gmail.com
http://www.dkps.si
Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljajo pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju.
Seminarje po dogovoru izvajamo tudi za učiteljske zbore in zaključene skupine.

Umetnost, duhovnost in vzgoja

Mednarodni kongres SIESC 2014

Vabljeni na 59. mednarodni kongres z naslovom *Umetnost, duhovnost in vzgoja*, ki bo v Kranju od **23. do 28. 7. 2014**. Tokrat se bomo osredotočili na **teme estetske vzgoje**, ki preko odkrivanja lepote človeka odpira k presežnemu. Glavne teme prvih treh dni bodo: glasba (ga. Helena Fojkar Zupančič), likovna umetnost (p. dr. Marko I. Rupnik) in literatura (dr. Andrej Capuder). Četrti dan bo poročanje vodij skupin in pogovor o življenju SIESC, peti dan, 28. 7., pa fakultativni izlet (Kras, Postojnska jama). Zagotavljamo tudi obilo umetniških užitkov ob poslušanju koralnega petja, ogledu mozaikov in obisku arhitekturnih znamenitosti v Kranju in v Ljubljani.
Vabljeni vsi, ki vas vsebina zanima. Možno se je udeležiti tudi posameznih dogodkov. **Informacije**: dkps@rkc.si, www.dkps.si/drustvo/siesc.

PRAZNUJEMO 15 LET REVIJE VZGOJA!

Postanite tudi Vi naročnik te kakovostne revije, ki se posveča človeku v vseh njegovih razsežnostih.

Novi naročniki prejmejo darilo.

Kontakt:
Revija Vzgoja, Ul. Janeza Pavla II. 13, 1000 Ljubljana, 01/43-83-983, revija.vzgoja@gmail.com, www.revija-vzgoja.si

Summary

The *Focus Theme* of the jubilee issue of the *Vzgoja* magazine is *Character education*. We have been working on it for 15 years now, trying to introduce the awareness of the importance of good and conscious education of children into the Slovenian school system. We emphasize the significance of the conference on ethics and education, which took place in September 2013 and received wide support from the general public. Jože Trontelj explains the importance of education in the early stages of life and points out that mere rules and laws are not enough, if there is no ethics present. David Carr writes about the significance of education for morality and values in all life stages, and devotes his special attention to Kohlberg's moral theory. Milan Rejc briefly compares the education for ethics and values today and in the past and suggests some ways of improving educational work at our schools. Silvo Šinkovec presents a survey on the values that have been incorporated into school educational plans; it is interesting that most schools put the same values to the fore, namely respect, knowledge and responsibility. Anton Meden and Janko Korošec write about the fact that parents and teachers should cooperate, and most importantly, that this cooperation should be regulated by the system, and not be left to the current mood of the teacher or parent respectively. We are publishing a poem by a pupil of the fifth grade of elementary school, who has written down her feelings and thoughts about her homeland Slovenia.

For *Our Interview* Silvo Šinkovec talked to dr. Janek Musek, who has devoted all his life to the exploration of human nature and values. He has always emphasized the importance of values, but has been rarely heard by the Slovenian school system.

In the *Teachers* rubrics Diana Večernik Djuratovič has described her experience of the training on computer use in the classroom and its later benefits. We are publishing the address by Jože Mlakar at the 20th anniversary of the Diocesan Classical Gymnasium in Šentvid, Ljubljana. He pointed out three educational concepts by three great Slovene teachers, namely Franc Pediček, Stanko Gogala and Anton M. Slomšek. In the complex of excerpts from the book about Franc Pediček we can read two passages dealing with anthropology.

For *Spiritual Experience* Berta Golob has written down her reflections on the Our Father prayer. A poem by Lidija Golc is titled *Plans Are Sprinkling out of Her*.

In *World Ethos at School* Špela Čekada Zorn and Andreja Dobnikar have prepared a workshop on how teachers can adapt lessons to the needs and abilities of their pupils.

In *Class Teachers and the Educational Plan* Anita Žibrek writes about children's functional literacy; the point is that children understand what they have read and can accomplish it. In the rubrics From School Life a mother has asked our experts what a parent can do if they do not find the book that has been proposed for reading suitable for children.

In the *Parents* rubrics Bogdan Žorž writes about competition and motivation; he points out that healthy competitiveness is a part of human nature and is positive, stimulative, therefore it should not be suppressed. However, we should strive to preserve its healthy intention. Silvo Šinkovec writes about pride this time; what kind of feeling this is, how we feel it, to what extent it is healthy, and where arrogance and vanity start to take place. For winter reading to our children we have prepared a fairy tale about a brave little snowman by Lidija Šket Kamenšek.

The first article in the rubrics *Fields of Education* is a contribution by Milček Komelj about the work of the painter p. Marko Ivan Rupnik, whose mosaic (Holy brothers Cyril and Methodius) is on the cover of this issue. The original is in the presbytery of the Center Aletti chapel in Olomouc. Irena Valdes writes about the artistic development of pre-school children and illustrates the developmental periods with sketches as well.

The present *Voluntary Work* rubric is devoted to the Scouts and the Peace Light of Bethlehem.

In the *Experience section* we are publishing an article by Irena Jensterle presents a project of intergenerational interaction in a kindergarten, which was embraced with enthusiasm.

Besides the regular rubrics *What We Read*, *From the Life of the DKPS* and the *Calendar of Upcoming Events*, we are publishing the *Annual Index* with the authors and titles of all the articles in the 2013 issues of the *Vzgoja* magazine.

Written by: Erika Ašič
Translated by: Tanja Volk

Avtorji

David Carr je profesor etike in vzgoje na *Jubilejnem centru za preučevanje osebnosti in vrednot na Univerzi v Birminghamu* ter častni profesor na Univerzi v Edinburghu.

Špela Čekada Zorn je profesorica slovenskega jezika in zgodovine na *OŠ Brezovica* pri Ljubljani. Poučuje tudi domovinsko vzgojo ter etiko. Sodeluje v različnih projektih, ki spodbujajo medkulturni dialog.

Andreja Dobnikar, mag. migracij in medkulturnih odnosov, profesorica slovenskega jezika in zgodovine, na *OŠ Brezovica* pri Ljubljani poučuje slovenščino, zgodovino, državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko. Sodeluje v različnih projektih, ki spodbujajo medkulturni dialog.

Lidija Golc, mag., profesorica slovenščine in ruščine, poučuje slovenščino na *Srednji šoli za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo*, in sicer tudi odrasle. Je soavtorica učbenikov za osnovno in srednjo šolo ter avtorica pesniških zbirk Dobro, pa se še izboljšuje ter Amarkordi.

Berta Golob, prof. slov. jezika in književnosti, je poučevala na osnovni šoli ter kot zunanja sodelavka na *Pedagoški akademiji*. Bila je tudi knjižničarka, lektorica na RTV ter svetovalka na *Zavodu RS za šolstvo*. Ima izkušnje z delom z mladimi in s starši, sodeluje tudi v župnijskih občestvih. Napisala je več knjig s pedagoško, publicistično in z leposlovno vsebino.

Lorena Jenšterle je vzgojiteljica predšolskih otrok v vrtcih Občine Žalec.

Milček Komelj, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov. Je izredni član *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu, predsednik *Slovenske matice* in častni občan Novega mesta.

Janko Korošec je oče dveh sinov in tajnik *Zveze aktivov svetov staršev Slovenije*.

Anton Meden je oče petih otrok in predsednik *Zveze aktivov svetov staršev Slovenije*. Več kot deset let si prizadeva za povezovanje staršev in njihovo dejavno sodelovanje v šolskem sistemu. Je redni profesor na *Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani*.

Jože Mlakar, profesor biologije, je upokojeni ravnatelj *Škofijske klasične gimnazije*.

Milan Rejc, predmetni učitelj fizike in tehniške vzgoje, univ. dipl. organizator dela, je ravnatelj na *OŠ Gorje* ter predsednik *Združenja ravnateljic in ravnateljev osnovnega in glasbenega šolstva Slovenije*. V šolstvu dela že 35 let.

Sabina Rupnik Suhadolnik, prof. slovenskega jezika in profesorica sociologije, je mladinska voditeljica in trenerka, vodja različnih izobraževanj in projektov za mlade, zaposlena kot strokovna sodelavka v programu in usposabljanju v okviru *Združenja slovenskih katoliških skavtinj in skavtov*.

Silvo Šinkovec, DJ, mag. psihologije, defektolog in teolog, ima izkušnje s svetovalnim delom, vodi duhovne vaje, različne seminarje ter več šol za starše. Je supervizor, predavatelj različnim skupinam ter avtor številnih strokovnih člankov, urednik revije *Vzgoja* in duhovni asistent *DKPS*.

Lidija Šket Kamenšek, prof. razrednega pouka, deluje na področju dela z otroki z ADHD. Piše in pripoveduje pravljice.

Jože Trontelj, dr. med., dr. znan., višji zdravstveni svetnik, redni prof. nevrologije, je predsednik *SAZU* ter član več uglednih mednarodnih znanstvenih in strokovnih združenj. Za njim je vrsta pomembnih raziskovalnih dosežkov, dejaven je na področju biomedicinske etike. Je avtor in soavtor vrste strokovnih del pri nas in v tujini.

Irena Valdes, likovna terapevtka, MA, ima bogate izkušnje z likovno terapijo otrok in mladostnikov, na to temo tudi veliko predava.

Diana Večernik Djuratovič, profesorica nemščine, poučuje od leta 1986; zadnjih deset let na *OŠ Pirniče* poučuje nemščino in podaljšano bivanje.

Anita Žibrek, prof. raz. pouka, je zaposlena na *OŠ Franceta Prešerna Kranj*. Ima devetnajst let izkušenj s poučevanjem učencev na razredni stopnji, ima naziv svetovalke. Je mentorica recitatorskega in novinarskega krožka.

Bogdan Žorž, univ. dipl. psih., psihoterapevt, upokojenec, je učitelj gestaltterapije, predavatelj na *slovenskem oddelku Dunajske univerze Sigmunda Freuda*, izvajalec programov podiplomskega usposabljanja za delo z motečimi otroki in mladostniki pri *Socialni zbornici Slovenije*. Je avtor številnih člankov, razprav in knjig s področja vzgoje in psihoterapije.

Marko Ivan Rupnik: Sveta brata Ciril in Metod v knjigi Božje besede

mozaik v prezbiteriju kapele Centra Aletti v Olomoucu, februar 2003